

valido testamento opus est, ast codicillorum ta-
men requisita adsunt: clausula codicillaris susti-
net testamentum in vim fideicommissi. L. 29. §.

1. D. qui test. fac. poss. *Requiritur, ut clausula codi-
cillaris in testamento sit expressa, tacite non
subintelligitur.* l. 1. §. 1. h. §.

LIB. III. TIT. I.

DE

HEREDITATIVVS QVAE
AB INTESTATO DEFERVNTVR.

Gayatziglin. Insuper.
§. 629.

Supra de hereditatibus, quae testamento dese-
runtur. Nullo existente testamento, vel, nexio,
eo infirmato, locum habet SVCCESIO LEGI-
TIMA AB INTESTATO, (§. 437.) de qua iam
agitur prioribus titulis libri tertii.

i. Ius Vetus

§. 630. Eius alia ratio fuit iure veteri, quod Succes-
in Institutionibus exponit Iustinianus, alia est iu-
re novo per Nov. 118. Nos praemissa paucis ve-
teris iuris historia, de noua succedendi ratione
plenius agemus.

Succes-
fio in-
testato-
rum an-
tiqua &
nova.A. Succesio livilis

§. 631. Fundamentum successionis veteris erat
ius agnationis l. familiae. Ergo ii tantum suc-
cedebant, qui erant pars familiae: non emanci-
pati & cognati.

Veteris
succes-
sionis
funda-
mentum

§. 632. Quum ergo proximi in familia essent
vel SVI HEREDES, tamquam vivo patre quo-
dammodo

Succes-
debant

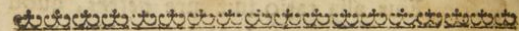
primo
sui.

dammodo domini, & *heredes domestici* (S. 538.)
legibus XII. tabularum cautum fuerat: Si *intef-
tato moritur, cui suus heres nec escit, agnatus
proximus familiam habeto. L. 9. §. 2. ff. de lib.
Et postum. Vlpian. Fragm. tit. 26. §. 1.*

Quo-
modo et
qui libe-
ri suc-
cesserint

§. 633. Idcirco primo heredes erant LIBERI
SUI *) (S. 538.) cum naturales, tum adopti-
ui, §. 12. 7. *Inst. h. t.* & proximi quidem gra-
du in capita, remotiores in stirpes. §. 6. *Inst.
h. t.* Non ergo emancipati emancipatae, (S.
631) §. 9. *Inst. h. t.* quos tamen praetor, na-
turali aequitate motus, ad bonorum possessio-
nem vocabat edicto *unde liberi. §. 9. Inst. h. t.*
L. 1. §. 7. 9. L. 2. L. 4. ff. *unde liberi.*

*) Adeoque etiam uxores, quae in manum con-
uerant, quippe quae filiarum familias loco erant,
κοινωνοὶ ἀπαντῶν χρημάτων τε καὶ ἰσῶν,
omnium bonorum sacrorumque factae parti-
pes. (S. 128. *) Dionys. Halicarn. *Lib. 2. p. 95.*



TIT. II.

DE

LEGITIMA AGNATORVM. SUCCESSIONE.

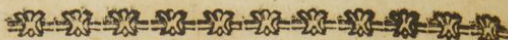
§. 634.

Suis non
exstanti-
bus suc-
cede-
bant ag-
nati.

Quum vero & agnati essent eiusdem familiae
ac nominis; eadem lex XII. tabularum,
liberis non existentibus, vocabat AGNATOS
PROXIMOS. (S. 632.) §. 635.

§. 635. Ex quo fequebatur I. vt soli succederent, qui per virilis sexus personas agnatione defuncto iungebantur, non cognati: (§. 631.) & agnati quidem in infinitum; agnae non vltra sorores, §. 3. *Inst. h. t.* quamuis & has remotiores Praetor vocaret edicto *unde cognati* §. 2. *Inst. h. t.* II. Vt eiusdem iuris essent agnati naturales, & per adoptionem facti. §. 2. *Inst. h. t.* III. Vt semper proximus excluderet remotiorem, adeoque nec ius repraesentationis locum haberet, nec propiore repudiante remotior admitteretur; §. 5. §. 7. *Inst. h. t.* quamuis & hos denuo Praetor vocaret edicto *unde cognati*, & Iustinianus eos pleno iure admitteret, §. 7. *Inst. h. t.*

§. 636. Pater filio suo non succedebat, quia An & ascenden-
vetere iure filiusfamilias, nihil habebat proprii, dentes suc-
(§. 425.) Emancipato succedebat, non tanquam cesse-
agnatus, sed tanquam manumissor filii, iure rint?
patronatus. §. *ult. Inst. h. t.* Mater, quia inter
agnatos non erat, plane non succedebat liberis,
quemadmodum nec liberi matri. *pr. Inst. de SC. Tertull.* Vtrisque tamen postea consultum est
primum a Praetore, qui has personas edicto
unde cognati vocabat, ac deinde *SCtis Tertu-*
liano, de quo *tit. 3. & Orphitiano*, de quo *tit.*
4. pr. Inst. de SC. Tert.



TIT. III.

DE

SC. TERTVLLIANO.

§. 637.

SC. Ter-
tullia-
num de
succes-
sione
matri
deferren-
da.

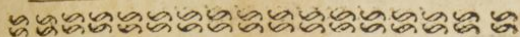
SC. nimirum TERTVLLIANO sub Hadriano cautum, vt mater, (non auia,) ingenua trium; libertina quatuor liberorum ius habens, ad bona filiorum filiarumque siue legitime, siue vulgo quaesitorum quaesitarumque ab intestato admitteretur, dummodo, si ipsa mater in potestate esset, eius, cuius in potestate erat, iussa adiret. §. 2. §. 7. *Inst. h. t. L. 2. pr. §. 1. seq. ff. h. t. Vlpian. Fragm. tit. 26. extrem. Paull. sent. recepti. lib. 4. tit. 9.*

Quo-
modo
succedat
mater?

§. 638. Succedebat ergo I. mater non omnis, sed liberorum iure subnixa, II. non liberis omnibus, sed intestatis, III. & liberos non relinquens, quippe qui matri praeserebantur. §. 3. *Inst. h. t.* Immo IV. non semper, sed si non adessent propiores. Praeserebantur enim matri & nepotes ex defuncto filio vel filia, pater, fratres germani & consanguinei, non simpliciter sorores, quae & cum matre, & cum fratribus consanguineis simul admittebantur. §. 3. *Inst. h. t.* Quod tamen ita mutauit Iustinianus, vt ma-
ter,

ter, etiam si liberos vel pauciores, vel nullos, enixa, & cum fratribus sororibusque defuncti, & cum illis quidem in portionem virilem, cum his in partem dimidiam, simul admitteretur, S.

4. 5. *Inst. h. t.*



TIT. IV.

DE

SC. ORPHITIANO.

S. 639.

Quum ergo mater hoc modo succederet liberis; æquum videbatur, & liberos succedere matri, quia successione iura regulariter sunt reciproca. *L. 11. C. de legit. heredit. VI.*

Vt mater liberis, sic liberi matri succedere.

§. 640. Et ita cautum SC. ORPHITIANO anno v. c. 931. Vettio Iuliano Rufo & Cornelio Scipione Orphito Coss. Henr. Noris. *in Epist. consular. p. 462. edit. Graev.* quo censuit ordo amplissimus, ut, legitima hereditas matris, siue ingenuæ, siue libertinae, liberis tam legitimis, quam vulgo quaesitis, quamvis in alterius potestate constitutis, ab intestato deferretur. *pr. Et §. 4. Inst. h. t. L. 1. pr. §. 1. sequ. L. 3. §. 1. ff. de SC. Tertull.* Quod ius ne capitis quidem deminutione expirabat: *§. 2. Inst. h. t.*

Ex SC. Orphitiano.

§. 641. Id vero postea & ad nepotes neptesque productum est constitutionibus principum. *§. 1. Inst. h. t.*

Immo & nepotes neptesque.

TIT.

TIT. V.

DE

SVCCESIONE COGNATORVM.

§. 642.

Deficientibus
agnatis
succedebant
gentiles

Deficientibus agnatis, ex lege XII. tabularum non cognati, (§. 631.) sed GENTILES, vocabantur. Cautum enim illis fuerat: Si *agnatus nec esset, gentiles familiam habento*, Ulpian. *Fragm. tit. 26. l. Cic. de Orat. lib. 1. cap. 38.* Quia sint gentiles, diximus supra. (§. 114. *)

Postea
cognati
admissi
ex edicto
praetoris.

S. 3. inst. h. t.
S. 4. Inst. h. t.

§. 643. Sed Praetor edicto *unde cognati*, deficientibus agnatis etiam cognatos, id est per muliebris sexus personas cognatione iunctos, (quibus & agnatos, minimam capitis diminutionem passos, & vulgo *quaesitos*, accensuit,) ad successionem vocavit, ad septimum vsque gradum. *pr. & §. seq. Inst. h. t. S. 5. inst. h. t.*

TIT. VI.

DE

GRADIBVS COGNATIONVM.

§. 644.

Computatio
gradu-
um.

Quam ergo ad certum gradum daretur haec bonorum possessio: (§. 643.) Iustinianus hic agit de computatione graduum cognationis. Sed

Sed eam doctrinam certis regulis inclusam iam exposuimus sub titulo de nuptiis. *) (§. 115. seq.)

*) Hic tantum obseruandum, in successione computationis canonicae, respectus parentelae, lineae aequalis & inaequalis rationem non haberi. Exceptionem vid. apud Feltn. *de feud. cap. 8. §. 1.*

TIT. VII.

DE

SERVILI COGNATIONE.

§. 645.

Quamuis vero nuptiis & seruilis cognatio impedimento esset: (§. 114.) eius tamen ratio non habebatur in successione, etiamsi cognatus cognatae seruilis conditionis manumissus manumissaue esset. *pr. Inst. h. t. L. vii. §. 5. ff. de grad. & adfin.* Hinc e. g. ancilla cum liberis manumissa, his neque SC. Tertulliano succedebat, nec ad bonorum possessionem ex edicto unde cognati vocabatur.

Seruili-
cogna-
tionis
nulla hic
habita
ratio.

§. 646. Sed Iustinianus constitutione, quae hodie non exstat *), sanxit, vt & parentes liberis, & liberi parentibus post manumissionem succederent, ipsisque patronis praerentur ad similitudinem successione inter parentes liberosque legitimos receptae *d. pr. Inst. h. t.*

Iustinia-
ni con-
stitutio.

R

) P

*) Partem tamen eius constitutionis ex vetustis membranis, partem ex Basilicis restituit Iac. Cuiac. *Obs. Lib. 20. cap. 34.*



TIT. VIII.

D E

SVCCESIONE LIBERTORVM.

§. 647.

Patroni **Q**uum & patroni^{is} liberto vice parentis, vel cur succederent agnati essent: (§. 81.) consequens erat, libertis? vt & ille liberto succederet. (§. 82. III.)

Lex XII. §. 648. Eam in rem lege XII. tabularum can-
tabularum. tum fuerat: *Si libertus intestato moritur, cui suus heres nec escit, est patronus patroniue liberi escint, ex ea familia in eam familiam proximo pecunia ditor.* Vlpian. *Fragm. tit. 27. §. 1. Et tit. 29. §. 1.*

Quando §. 649. Succedebant ergo I. patronus, eoque patro-
nus ad- praemortuo II. eius liberi superstites proximi, mittatur cessante hic iure repraesentationis, Vlp. *ibid.* Paul. *Sent. recept. Lib. 3. tit. 2. §. 1. L. 23. §. 1. ff. de bon. libert.* & quidem III. ab intestato: (vnde patronus testamento liberti iure excludebatur) & IV. eo quidem casu, si libertus non reliquisset suos heredes. §. 1. *Inst. h. t.* Vlp. *tit. 29. §. 1.*

§. 650.

§. 650. Sed Praetor patrono, testamento ex-
 cluso, dabat honorum possessionem contra tabu-
 las, vsque ad partem hereditatis dimidiam, mo-
 do naturales liberos libertus non reliquisset. §.
 1. *Inst. h. t.* Vlpian. *ibid.* §. 1. 3. Si adoptiui
 exstabant, & intestatus decesterat libertus, eius-
 dem dimidiaie partis bonorum possessionem da-
 bat. *d. §. 1. Inst. h. t.*

§. 651. Postea lege Papia Poppaea cautum, Lex Pa-
 vt si libertus, siue testatus, siue intestatus, cen-
 tum sestertium millia, & pauciores, quam tres
 liberos, reliquisset, patrono virilis pars tanquam
 legitima deberetur. §. 2. *Inst. h. t.*

§. 652. Denique Iustinianus constituit, I. vt Iustinia-
 si libertus non esset centenarius *), possit pa-
 tronum testamento excludere, intestatus vero, si
 non exstantibus liberis, patronum heredem legi-
 timum haberet. II. sin esset centenariò maior,
 eius liberi patrono praeferrentur, his vero non
 exstantibus, patroni quidem ab intestato heredes
 essent, testamento vero exclusi bonorum posses-
 sionem tertiae partis consequerentur, vel minus
 relictam esset testamento, id eis ex constitutione
 repletur. §. 3. *Inst. h. t.*

*) Centenarius est Imp. qui habet centum au-
 reorum patrimonium. Aureus vero erat cen-
 tum sestertium. Adeoque cum tempore Au-
 gusti locuples esset libertus, qui centum sestert-
 tium millia, id est mille aureos, reliquerat;
 tempore Iustiniani dives videbatur, cui centum
 aureorum esset patrimonium. *d. §. 3. Inst. h. t.*

TIT. IX.

D E

ADSIGNATIONE LIBERTORVM.

§. 653.

Adsignatio li-
berti
quid

Quamvis vero patronorum liberi gradu proximi, acque ac ipsi patroni, libertis ab intestato succederent: (§. 648.) id tamen eam habebat exceptionem, nisi patronus vni ex liberis suis *) cuiuscunque gradus, aut sexus, §. 1. *Inst. h. t.* libertum vel testamento, vel sine eo, adsignasset, ut is solus patronus esset: quod licebat ex SC. Velleio Ruso & Oforio Scapula Coss. facto anno v. c. 798. *pr. Inst. h. t.*

*) An etiam emancipatis? Ita visum fuit Modestino L. 9. ff. h. t. At Iustinianus contra adsignationem perimi ait, si filius, cui libertus adsignatus, emancipetur. §. 2. *Inst. h. t.* Sed videtur vterque locus conciliari posse. Potest pater & emancipato adsignare: sed si suo adsignarit, eumque postea emanciparit, mutasse videtur voluntatem Merill. *Obs. Lib. 7. cap. 13.*

Eius ef-
fectus.

§. 654. Quum itaque is, cui adsignatus libertus fuerat, solus haberetur patronus; (§. 653.) sequebatur, I. ut solus, exclusis fratribus, in bonis liberti succederet, eoque extincto, liberi eius. II. Ut reliqui fratres nihil iuris haberent in bonis liberti, nisi extincto sine liberis eo, cui libertus adsignatus fuerat. *id. pr. Inst. h. t.*

TIT.

TIT. X.

D. E.

BONORVM POSSESSIONIBVS.

§. 655. *B. Successio Praetoria*

Omnes successiones vniuersales, de quibus Bonohactenus actum, ex legibus ciuilibus sunt. rum posses.
 Sequitur successio praetoria, tamquam secundus sio.
 per vniuersitatem adquirendi modus. (§. 391.

II.) Quum enim Praetor aequitatis obtentu multa mutasset: suo more nouum vocabulum callide inuenit, (§. 52.) & se non hereditatem, sed BONORVM POSSESSIONEM, daturum edixit,

ne leges de successione euertere videretur. *verus est, quod non callide nouum vocabulum inuenit, sed hoc propter aequitatem naturalem factum est.*

§. 656. BONORVM itaque POSSESSIO nihil Eius de
 aliud est, quam ius, quod Praetor lexue noua finitio.
 ad Praetoris similitudinem in hereditatem con- l. 3. §. 1. 2. h. t.
 cedit, iure ciuili incognitum. Hoc vel iuri he- l. 19. de P. S.

reditario ciuili quoad effectus simile est, & nomine tantum ab eo differt; vel consistit tantum in iure possidendi hereditatem, ex praesumpto iure hereditario, ad effectum alimenta ex hereditate percipiendi. Si prius, bonorum possessio EDICTALIS, si posterius DECRETALIS vocatur.

Io. Christoph. Koch in libro de successione ab intestato, §. 122. Decretalis vel ex EDICTO CARBONIANO est vel VENTRIS NOMINE datur. *L. 1. pr. L. 3. D. de Carb. edict. L. 1. D.*

si ventr. nomine.
l. 1. §. 19. de ventru. in poss. mittendor. l. 7. pr.
§. 657.
§. 658.

Ordinaria & extraordinaria. §. 657. EDICTALIS vel ex edicto praetoris defertur, vel ex lege, SC. seu constitutione principis. Prior ORDINARIA; posterior EXTRAORDINARIA vocatur. §. 3. 4. *Inst. h. t.*

Ex testamento vel ab intestato. §. 658. ORDINARIA, exemplo successione civilis, (§. 437.), vel datur FACTO TESTAMENTO, vel ab INTESTATO, L. 6 §. 1. ff. h. t. & priore casu vel CONTRA, vel SECVNDVM TABVLAS.

Contra tabulas. §. 659. CONTRA TABVLAS dabatur bonorum possessio praecipue liberis emancipatis, a patre neque institutis, neque eheredatis, sed praeteritis. §. 3. *Inst. de exh. lib.* L. 2. §. 6. L. 3. §. 10. ff. de bon. possess. contra. tab. (§. 529.)

Secundum tabulas. §. 660. SECVNDVM TABVLAS Praetor dat bonorum possessionem, I. si existent tabulae testamenti supremae, saltim septem testium signis obsignatae, (. §. 439.) L. 7. L. 9. ff. de bon. poss. sec. tab. heredibus scriptis in eo testamento, L. 2. pr. §. 4. ff. eod. §. 1. *Inst. h. t.* non nuncupatiuis, quibus postea demum prospectum. L. 8. *vt. ff. L. 2. C. de bon. poss. sec. tab.* Sed hodie haec sollemnitas non sufficit. (§. 439. seqq.) II. Si *postumus suus* in testamento praeteritus, ante patrem decedit. L. 12. pr. D. de iniust. rupt. irr. (§. 519. I.) III. Si filius iam natus, in testamento praeteritus ante patrem moritur, L. 2. pr. de B. P. sec. tab. vel IV. praeteritioni consentit. L. 6. §. 6. de B, P. contr. tab. V.

Si testamentum per capitis deminutionem irritum factum, testator autem tempore mortis ciuis romanus, & suae potestatis fuit (§. 521.) VI. Si testator posteriores tabulas incidit, ea mente, ut priores valeant. (§. 519. II.) VII. Si duo testamenta reperiuntur, nec constat quodnam sit prius. (§. 518. *) VIII. Si heres sub conditione affirmatiua instituitur: illa pendente B. P. petit, praestita cautione. *L. 2. §. 1. L. 6. D. de B. P. sec. tab. (§. 493. VII.)*

§. 661. AB INTESTATO quatuor potissimi Bonorum *) erant gradus bonorum possessionis: primus ex edicto VNDE LIBERI; alter ex edicto VNDE LEGITIMI; tertius ex edicto VNDE COGNATI; quartus ex edicto VNDE VIR ET VXOR. §. 3. *Inst. h. t.*

*) Olim plures, veluti ex edicto unde decem personarum, ex edicto tum qui ex familia; ex edicto unde patroni, patronaeque liberi & parentes eorum; ex edicto unde cognati manumissoris. Sed eas bonorum possessiones sustulit Iustinianus. *d. §. 4. Inst. h. t.*

§. 662. Primo ergo praetor EDICTO VNDE LIBERI vna cum suis vocat emancipatos, quibus alioquin nullum ius esset ex legibus ciuilibus succedendi. (§. 633.) §. 9. *Inst. de her. ab intest. L. 1. §. 7. 9. L. 2. L. 4. ff. unde liberi.* Hac iure nouissimo non amplius emancipatis opus est. *Nov. 118. c. 1.*

Vnde legitimi. §. 663. Edicto VNDE LEGITIMI vocabantur agnati omnes, qui ex legibus potuere esse heredes, petentes hanc bonorum possessionem §. 1. 2. Inst. h. t. L. 5. §. 1. L. 1. L. 4. ff. unde legitimi.

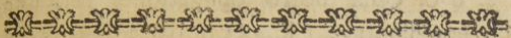
Vnde cognati. §. 664. Ex edicto VNDE COGNATI admittuntur per feminini sexus personas coniuncti, gradu proximi, quippe quibus alias ex iure civili nullum erat ius succedendi. (§. 642.) L. 1. pr. §. 3. L. 2. ff. unde cognati. Et hic locus erat successorio edicto, quo vno liberorum intra tempus legitimum non petente, eius portio aderebatur reliquis; liberis & parentibus non petentibus, admittebantur proximi agnati, cum eodem accrescendi iure: his non petentibus, agnati remotiores, his non petentibus, cognati, & sic porro. L. 1. §. 11. ff. de succ. edict.

Vnde vir & vxor. §. 665. Desicientibus cognatis, praetor edicto VNDE VIR & VXOR vocabat virum & vxorem, dum mortis tempore in iusto matrimonio vixissent. §. 3. Inst. h. t. L. vn. pr. §. 1. ff. L. vn. C. unde vir & vxor.

Quando petenda §. 666. Tempus, intra quod liberi & parentes petunt, est annus utilis *); reliquis centum dies vtilis dati. §. 4. §. 6. Inst. h. t. L. 1. §. 9. ff. de succ. edicto.

*) Solent iura distinguere inter annos, vel menses, *continuos & vtilis*. Tempus continuum sine interruptione currit, siue dies sint facti, siue nefacti. L. 7. ff. quemadm. serv. amitt.
Tem-

Tempus vtile est, quando ii tantum numerantur dies, quibus iudex sui copiam facit, & ius dicit, quibusque agi, vel peti, potuit. L. 2. ff. de diuers. & temp. praeser. Unde ex anno vtili non modo dies nefasti eximuntur, verum etiam ii, quibus quis ex ignorantia rei agere, vel petere, non potuit. L. 2. pr. ff. quis ordo in possess. ser.



TIT. XI.

DE

ADQVIVISIONE PER ADROGATIONEM.

§. 667.

Hactenus de duobus modis per vniuersitatem acquirendi actum, id est, de hereditate & bonorum possessione: sequitur tertius PER ADROGATIONEM. (§. 391. III.)

Adquisitio per adrogationem.

§. 668. Adrogatione paterfamilias transibat in patriam alterius potestatem. (§. 144.) Quum ergo pater veteri iure indistincte per filium acquireret: (§. 425.) sequebatur, I. vt adrogatori omnes res corporales & incorporales, quaeque filio debebantur, pleno iure acquirerentur, §. 1. Inst. h. t.

Eius fundamentum

§. 669. Quumque adrogatio esset capitis deminutio: (§. 191. I.) consequens erat, II. vt ea iura non acquirerentur adrogatori, quae capitis

Quae per adrogationem

non ad- quisita? pitis deminutione tollebantur, vt obligationes operarum officialium, patrono debitarum, (§. 82. VI.) ius agnationis, (§. 186.) immo olim & vfus & vfusfructus, quod tamen a Iuliano mutatum (§. 377. II.) §. I. *Inst. h. t. l. 16. §. 2. C. de usufr.*

An pater ad- optati conueniri poterit? §. 670. Quia porro obligationes personarum non egrediuntur: (§. 284.) III. adrogator ex debito filii ipso iure conueniri non poterat. §. *ult. Inst. h. t.*

Ius a Iuliano inuectum. §. 671. Sed quum ius de adqueſtu per liberos nouo iure in multis mutatum fit: (§. 426.) consultiffima iuris ratione ſtatuit Iulianus, I. vt adrogator, viuo filio adrogato, non niſi vfumfructum bonorum aduentitiorum haberet: (§. 433.) II. vt adrogator a creditoribus filii eius que nomine conueniri poſſet: ſiquē hunc defendere nollet, creditoribus bona filii, quorum vfumfructum pater habiturus fuiſſet, poſſidere permitteretur. §. *ult. Inst. h. t.*

TIT. XII.

DE

EO CUI LIBERTATIS CAUſſA
BONA ADDICVNTVR.

§. 672.

Adquiſitio per addictionem honorum li.

Quartus modus acquirendi vniuerſalis (§. 391) eſt ADDICTIO BONORVM LIBERTATVM SERVANDARVM CAUſſA, quae ex

rescripto Marci Imp. descendit. §. 1. *Inst.* bertatis
h. t. causa.

§. 673. Quum enim testator obaeratus servos
 quosdam manumississet testamento, & nemo ex
 eo testamento heres esse vellet: fieri non po-
 tuisset stricto iure, quin omnes hae libertates
 corrumpent, & bona venissent, (§. 522.) L. 2.
C. de testam. manum. L. 1. *C. de fideic. libert.*
 Eius
 causa.

§. 674. Ast Marcus Imp. permittit, ut bono Eius in
 vniuersa libertatum tuendarum causa vel servis doles.
 manumissis, vel eorum vni, vel extraneo, addi-
 cantur, modo satisfidetur creditoribus de solido,
 quod cuique debetur, soluendo, seruique ex
 testamento manumittantur. §. 1. *Inst. h. t. L.*
ult. C. de testam. manum.

~~~~~  
 TIT. XIII.

DE

SVCCSSIONIBVS SVBLATIS,  
 QVAE FIEBANT PER BONORVM  
 VENDITIONES, ET EX SC. CLAVDIANO.

§. 675.

Quintus modus acquirendi vniuersalis erat Adquisi-  
 SECTIO vel VENDITIO BONORVM. tio per  
 (§. 391. V.) *Secare* enim veteribus erat bona bono-  
 auctione vendere, *Sectio* auctio. Byakeri. *Obs.* rum  
 vendi-  
 tionem.  
 Lib. I. Cap. I.

§. 676.

**Eius modus.** §. 676. Si quis enim obaeratus non erat solvendo: bona eius possidebantur a creditoribus. Hinc constituebatur magister a Praetore, qui illa distraheret, addiceretque emtori uniuersa, qui tamquam successor uniuersalis vel in solidum satisfacere creditoribus, vel transigere cum illis tenebatur. Theoph. *pr. Inst. h. t. Antiq. nostr. Rom. Lib. 2. tit. 18. 19. §. 11.* Sed hodie creditores bona ex edicto possessa, prout utile videtur, disponant, cessante successione uniuersali per venditionem. *pr. Inst. h. t.*

**SC. Claudianum.** §. 677. Postremus per uniuersitatem acquirendi modus erat ex SC. CLAUDIANO, cuius historia est apud Tacit. *Lib. 12. Ann. cap. 53.* Eo enim SC. cautum fuerat, vt libera mulier, feruili bacchata amore, quae post trinam denunciationem in eo contubernio perseveraret, ad iudicationem praetoris serua fieret domini, cuius seruo succubisset. Paull. *Rec. Sent. Lib. 2. tit. 21.*

**Eius effectus.** §. 678. Quam ergo serui & ancillae nihil haberent proprii, sed omnia acquirerent dominis: (§. 423.) omnem substantiam huiusmodi mulieris per uniuersitatem acquirebat dominus. §. 1. *Inst. h. t.*

**Iustiniani institutio.** §. 679. Sed Iustinianus hunc acquirendi modum, tamquam indignum suis temporibus, iustulit. *L. vn. C. de SC. Claud. toll. d. §. 1. Inst. h. t.*

**Vfus horum omnium** §. 680. Talis erat successio vetus, tum civilis tum praetoria. Tales modi acquirendi per uniuersum

uer.

uerfitatem, quae hodie vix vllius vsus sunt. Hinc hodie ad vtiliora properantibus iam paullo plenius agendum nobis erit de successione ab intestato nova, a Iustiniano inuenta, & sancita Nouella 118.

DE SVCCESIONE AB INTESTATO

SECUNDVM NOV. cxviii.

ii, Ius Sororum

*§. 681. Nimirum iure nouo, ab intestato I.*

succedunt omnes consanguinei, ita vt emancipatio hoc ius succedendi minime tollat, nec amplius differentia sit inter agnatos & cognatos. Nov. 118. c. I. §. 4. \*) II. Aliae quaedam personae ex speciali fundamento; ita quidem vt successio ex iure consanguinitatis eam, quae in speciali fundamento nititur, ordinario praecedat & excludat. \*\*)

De success. ab intestato sec. Nov. 118.

\*) Ad finibus ex affinitatis iure non competit ius succedendi. L. 7. C. commun. de success.

\*\*) Diximus ordinario. Infra enim (§. 702. & 703.) exceptiones tradentur.

§. 682. Antequam autem successionem iuris noui adgrediamur, quidam explicandi sunt termini in hoc argumento Ictis familiares. I. REPRÆSENTATIONIS est ius capiendi hereditatem, quam defunctus ascendens fuisse habiturus. II. Successio aut fit in capita, aut in stirpes, aut in lineas. IN CAPITA succeditur, si tot sunt portiones, quod personae adfunt succedentes; IN STIRPES si plures iure repraesentationis succedentes, eam capiunt portionem quam

Quid ius repraesentatio nis, successio in capita, stirpes, lineas?

*Nov. 118. §. 4.*  
*Nov. 118. §. 4.*

quam habiturus fuisset is, quem repraesentant;  
 IN LINEAS denique succedunt ascendentes, si  
 hereditas in duas partes diuiditur, quarum altera  
 ascendentibus lineae paternae, altera ascendenti-  
 bus ex linea materna obuenit.

*uelfimian*  
 Duæ  
 quæstio-  
 nes in  
 succ. ab  
 intesta-  
 to.

Qua-  
 tuor or-  
 dines in  
 succes-  
 sione ex  
 iure san-  
 guinis.

§. 683. Deinde obseruandum, in omni succes-  
 sione ab intestato duas quaestiones esse deciden-  
 das, *prima*: quis succedat? *altera*: in quantum?  
 A. B.

§. 684. Successio ex iure sanguinis fit secun-  
 dum quatuor ordines siue classes. IN PRIMO  
 ORDINE succedunt omnes descendentes; in SE-  
 CVNDO: ascendentes propiores, fratres sorores-  
 que bilaterales, & eorum earumque filii, filiae  
 que; IN TERTIO: fratres sororesque unilatera-  
 les, nec non eorum aut earum liberi, filii filiae-  
 que; IN QVARTO denique reliqui consanguini  
 gradu propiores. Harum classium ea est  
 ratio, vt praecedens excludat sequentem; perso-  
 nae autem ad eandem classem relatae, se in-  
 uicem non excludant, sed simul ad successionem  
 vocentur.

#### L. DE SVCCESIONE DESCENDENTIVM.

*Descendens omnis succedit in ordine*

A  
 Quis  
 succedat  
 in prima  
 classe?

§. 685. Ergo primo omnium & ante omnes  
 succedunt DESCENDENTES, modo quoad suc-  
 cessionem sint legitimi. Sunt enim descendentes  
 vel LEGITIME NATI, vel LEGITIMATI, vel  
 ADOPTIVI, vel ILLGITIMI.

Legiti-  
 mi.

§. 686. Et LEGITIMOS quidem omnes, siue  
 masculos, siue feminas, siue suos, siue emanci-  
 patos \*)

patos \*), lex ad debitam successionem quorum-  
nis ascendentium \*\*) vocat, quocumque gra-  
du sint \*\*\*), dum eos nemo antecedit. Nov.

118. cap. I.

\*) Ergo iam derogatum legi XII. tabularum, de  
qua (§. 632. sequ.) neque iam amplius eman-  
cipatis opus est honorum possessione ex edicto  
unde liberi (§. 662.)

\*\*) Ergo & matris, aviaeque maternae; ut adeo  
opus non sit successione ex SC. Orphit (§. 640.)

\*\*\*) Ius ergo repraesentationis (§. 682.) in hac  
classe in infinitum obtinet.

§. 687. Si liberi adsint, ex diversis nati ma-  
trimoniis, communi parenti omnes succedunt ex di-  
aequaliter; proprio quique separatim, ita tamen, uerfis  
ut hi praecipuum habeant, quod ex priore ma-  
trimonio ad parentem communem pervenerat. \*)  
matrimoniis.

l. 3. §. 1. C. de sec. nupt. Nov. 22. cap. 46.

F. 9.

\*) Quia in his bonis communis parens tantum  
habuit usufructum, qui morte usufructuarii  
expirat (§. 377. I.) Vnde hanc portionem  
magis tamquam domini retinent, quam tam-  
quam heredes capiunt. l. 51. de Reg. jur.

§. 688. LEGITIMATH. per subsequens ma-  
trimonium (§. 139.) eodem iure succedunt ac mati.  
Legiti-

legitimi. §. 2. Inst. de her. ab intest. II. per

rescriptum principis plene legitimati (§. 141.)

admittuntur, si soli sint, Nov. 74. cap. 1. Nov.

89. cap. 9. aut cum legitime natis concurrant,  
qui post factam legitimationem demum nati sunt.

Si

Si enim legitimatio fiat post legitimorum natiuitatem: legitimati cum legitime natis ex veriori sententia non succedunt. Pufendorf *T. 1. Obs. 241.*

Adoptiui.

§. 689. I. *Adoptiui perfecte tales & arrogati* succedunt patri adoptiuo, non vero naturali. *L. 10. C. de adopt. \** II. *Arrogatus* succedit quoque patris arrogantis ascendentibus masculis, si hi in arrogationem consenserunt; vxori eius, matri & auiae non succedit §. 7. I. *de adopt.* III. *Mimus plene adoptatus* succedit patri adoptiuo & naturali, non vxori adoptantis, nec eius ascendentibus *L. 10. cit.* Tollitur autem IV. omnium adoptiuorum & arrogatorum ius succedendi per emancipationem. *L. cit. (§. 531.)*

\*) Iure nouellarum aliud statuendum videtur. Vid. Io. Christoph. Koch *in tr. de success. ab intest.* §. 40. 41.

Illegitimi.

*mit minor Concubin  
vergnüß*

§. 690. ILLEGITIMI, & quidem I. ex incestis nuptiis nati neque patri neque matri succedunt. *Nov. 89. cap. ult.* II. *Naturales* succedunt matri; adulterini vero, *vulgo quaesiti & spurii* matri non *illustri* succedunt indistincte, *illustri* tunc demum, si liberos legitimos non relinquit.

*§. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.*

L. 2. D. *unde cognati.* L. 5. C. *ad SC. Orphis.* III. Patri succedunt *naturales*, si neque vxor legitima neque liberi legitimi adsint, in sextantem, cum matre diuidendam. *Nov. 89. cap. 12. §. 1.*

*auth. licet  
cod. de natu.  
lib. v. 27.*

IV. Adulterini contra, spurii & vulgo quaesiti ad patris successionem non admittuntur.

§. 691.

B.

§. 691. Quamuis vero quocumque gradu In quantum  
sint descendentes, succedant: gradus tamen dis- tum suc-  
crimen statuit ratione portionum. Primi enim cedant  
gradus liberi succedunt *in capita*, vltiorum in descen-  
*stirpes*; (§. 682.) siue hi soli sint, siue cum def-  
cendentibus primi gradus concurrant.

II. DE SVCCESIONE ADSCEN-  
DENTIVM, FRATRVM BILATERALIVM ET  
FRATRIS BILATERALIS LIBERORVM.

*Ascendens propior germanus, filius eius*  
§. 692. Descendentibus nullis exstantibus: ad Succes-  
ADSCENDENTES propiores, (§. 684.) FRA- sio ad-  
TRES GERMANOS \*), eorumque si praede- scenden-  
functi sint, FILIOS FILIASQVE deuoluitur he- tium.  
reditas. Ascendens ergo propior remotiores  
excludit.

*Nulli in linea Propioris Ascendens.*

\*) FRATRES GERMANI sive BILATERALES  
hoc loco non habentur, nisi qui vtrumque pa-  
rentem communem habent, & vtrique plene  
succedunt. Fratres ergo ab eodem patre, ex  
eadem concubina procreati non sunt germani,  
quia matri quidem plene succedunt (§. 690.  
II.) non autem patri (§. 690. III.)

§. 693. Omnes germani fratres in hac classe An om-  
legitimi sunt quoad successionem; non vero om- nes ger-  
nes ascendentes nec omnes fratrum liberi. De mani &  
his enim regula est, fratrum liberi, qui in primo ascen-  
ordine non succedunt parentibus, nec in hoc ordi dentes  
dine secundo ad hereditatem thii admittuntur. sint legi-  
De ascendentibus autem obseruandum est axio- timi?  
ma: quod *iura successionis ordinario sunt reci-  
proca.*

S

proca.

*proca.* Si ergo descendens praedefuncto ascenden-  
 ti successisset in primo ordine: (§. 685. sqq.)  
 etiam huic descendenti praemortuo succedit as-  
 cendens. \*)

\*) Hinc parentes succedunt liberis per subse-  
 quens matrimonium, & per rescriptum Prin-  
 cipis *plene* h. e. ad effectum successionis legi-  
 timatis. (§. 143.) Adulterini non succedunt  
 parentibus, ergo nec ipsis parentes. (§. 690.  
 I.) Matri succedunt naturales & spurii, hinc  
 & his mater heres est, (ibid. II.) Patri suc-  
 cedunt naturales, non existantibus liberis legi-  
 timis & vxore legitima. Igitur & defunctus  
 naturalibus pater succedit, modo ipsis vxor  
 legitima non sit. (ibid; III.) *Nov. 89. c. 13.*

B.

In quan-  
 tum suc-  
 cedatur  
 in hac  
 classe?

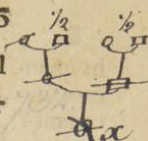
§. 694. Successio ascendentium ordinario in  
 hoc ordine *in lineas* fit, fratrum in capita, fra-  
 tris liberorum *in stirpes*. *Nov. 118. c. 2. § 3.*  
*Nov. 127. cap. 1. (§. 682.)* Sunt tamen quae-  
 dam huius regulae exceptiones. Nam I. ascen-  
 dentes cum fratribus, eorumque liberis succeden-  
 tes *in capita* succedunt. II. *Eodem modo* suc-  
 cedunt fratrum liberi, si soli sint, nec ascenden-  
 tes aut fratres cum illis concurrant. *LL. cit.*

Modus  
 succe-  
 dendi  
 adscen-  
 dentium

§. 695. Ex his principiis sequitur, I. vt pater  
 & mater soli superstites luictuosam hereditatem  
 inter se aequa lance diuidant, & auos auiasque  
 excludant. II. Vt alteruter solus superstes soli-  
 dum capiat; & auos similiter excludat. III. Vt  
 si soli remotioris gradus ascendentes adsint, suc-  
 cedant in lineas, adeoque si v. c. superstites sint  
 auia paterna, & auus auiaque materni, auia pa-  
 terna



terna sola semissem; auus auiaque materni simul alterum semissem capiant, sine bonorum discrimine. *d. Nov. 118. cap. 2. v. si autem.*



§. 696. Inde porro inferitur IV. germanos, **Conti-** si soli adsint, succedere in capita. V. Eadem ra- **nuatio.** tione succedere filios germanorum filiasque, si neque ascendentes neque germani existant. VI. Cum autem fratres superstites cum praedefunctorum liberis concurrant, illos in capita, hos in stirpes succedere. VII. Si denique concurrant ascendentes, fratres, & fratrum liberi: ascendentes in capita, fratres itidem in capita, fratrum liberos in stirpes succedere.

### III. DE SVCCESIONE FRATRVM SORO-

#### RVMQVE VNILATERALIVM.

*Tunc lateri ex uno frater, quoque filius eius.*

§. 697. Deficientibus personis in secundo or- **Succe-** dine succedentibus, (§. 692.) ad FRATRES SO- **lio col-** RORESQUE VNILATERALES, & eorum ea- **latera-** rumque FILIOS FILLASQUE deuenitur. (§. 684.) **lium.**

§. 698. FRATRES SORORESQUE VNILA- **Quid** TERALES nimirum dicuntur, quibus vnicus so- **sint fra-** lam parens est communis, cui plene succedunt. **tres vni-** \*) Hicque omnes quoad successionem legitimi- **latera-** sunt. Ast eorum liberi tunc demum succedunt, **les?** si in primo ordine iure succedendi parentibus gaudent.

\*) Fieri ergo potest, vt liberi, qui patrem & matrem communem habent, fratres sint vnilaterales e. g. fratres ex eodem concubinato procreati (§. 692. \*)

B.

In quantum succedant?

§. 699. Ipsi fratres sororesque unilaterales in capita, praedefunctorum filii filiaeque in stirpes succedunt, nisi soli sint, quo casu successio in capita locum habet. Succeditur autem sine discrimine bonorum, paterna illa an materna sint.

Nov. 118. c. 3. Quamvis usus fori aliud statuatur.

ratio est: *presumptum votum parentum*

IV. DE SVCCESIONE RELIQUORVM COLLATERALIVM.

Denique proximior reliquorum quisque superior.

Reliquorum cognatorum

§. 700. His quoque deficientibus proximi, siue cognati, siue agnati, sine discrimine sexus admittuntur, ita tamen I. vt propior excludat remotiores, e. gr. patruus patruales, II. vt qui eiusdem gradus sunt, simul in capita admittantur, III. vt nec duplicitatis vinculi amplius habeatur ratio ultra fratrum liberos. Nov. 118. c. 4.

V. DE SVCCESIONE EX SPECIALI FVNDAMENTO.

Succesio coniugum vetus.

§. 701. Ex speciali fundamento I. succedunt SOCII LIBERALITATIS PRINCIPALIS L. vn. C. X.

si liber. Imp. soc. fin. hered. II. CONIUGES.

Et olim quidem demum deficiente omni cognatione, coniuges superstites vocabantur ex edicto unde vir & uxor. (§. 665.)

\*) Quamvis enim olim, quum uxores in manum convenirent, eae succederent tamquam suae & filiae familias; (§. 128. \*) tamen quia, exolescente in manum conventionem, ex iure civili coniugibus nihil iuris esset ad successionem, Praetor iis succurrere hoc edicto debuit.

§. 702.

*Nullum in high*

*ad conortem pietatis oblatum, quam ad provisionem aliam pars succedentis pertinet.*

§. 702. Sed iure nouissimo, etiam cum des. Noua.

gentibus, nedum cum ascendentibus & colla-

teralibus coniux superstes pauper \*) succedit

locupletis, & quidem si plures sint, quam tres

heredes, in portionem virilem; si pauciores,

in quartam; ita, vt si cum liberis aut nepotibus

fuis concurrat, in portione sua tantum vsum-

fructum habeat; si cum aliis personis succedat,

eam pleno iure capiat. Nov. 117. cap. 5. Auth.

Præterea C. vnde vir & uxor.

+3. - Portio virili  
-3. - 1/4.  
succedit  
cum descendentes -  
-libus - usq  
cum aliis -

\*) Non solum vxor, sed & maritus. Nov. 53. cap. 6. Quamuis enim ei nouellæ plerique derogatum esse dicant per Nov. 117. cap. 5. Vid. Wissenb. Disp. ad Inst. 30. th. 51. tamen de eo casu intelligendum esse, si mulier a viro iniuste matrimonio eiecta fuerit, luculenter ostendit Huber. Prælect. ad Inst. ib. §. 18.

§. 703. Deficientibus quoque coniugibus, III. ad

successionem vocantur COLLEGIA ET CORPO-

RA, quibus hoc ius priuilegio est indultum. L. 20.

C. de episc. & cler. L. 1. 2. C. de hered. decur-

rior. IV. Qui furiosum, ab heredibus ab intestato neglectum, praeuia denunciatione suscepit,

& ad mortem vsque aluit. Nov. 115. c. 3. Denique nemine horum omnium extante V. FIS-

CVS bona vacantia intra quadriennium agnita occupat. L. 1. pp. ff. de succ. edict. L. 1. L. 4. ff. de bon. vac. L. 1. §. 2. ff. de iure psci. L. 2. 4. 10. C. de success. edict.

Succe-  
fio col-  
legio-  
rum,  
alentis  
furio-  
sum &  
fisci.

## DE HEREDITATIS PETITIONE ET DIVISIONE.

Actio ex iure hereditario? §. 704. Absoluto iure hereditario de actione inde oriunda tractandum est, quae hereditatis petitio vocatur.

A. Hereditatis petitio quid? §. 705. Est autem HEREDITATIS PETITIO, actio uniuersalis mixta, quae datur heredi, aduersus eum, qui pro herede vel pro possessore possidet, ad id, ut actor heres declaretur, ipsique hereditas cum omni causa restituatur, L. *vel dolo possidet* 25. §. 18. D. de hered. petit.

2. Actio mixta de illa. §. 706. De ea sequentia notanda sunt: I. ex iure hereditario oritur, quod inter iura in re est (§. 286.) Quia vero possessor hereditatis etiam ad praestationes personales tenetur, recte actio mixta dicitur. L. 7. C. de pet. her. II. Datur tam heredi ex testamento, quam ab intestato. L. 1. 2. 3. D. de hered. petit. L. 9. C. eod. III. Cum uiuentis non sit hereditas, nec locum habet hereditatis petitio, antequam de morte eius constet, cuius bona petuntur. Mors ergo in hac actione est probanda, nisi absentem, de cuius vita non constat, LXX. annis maiorem esse, doceri possit. Leyser Med. ad P. Sp. 96. IV. Instituitur contra eum, qui pro herede aut pro possessore, non aduersus eum, qui titulo singulari possidet. L. 9. 10. L. 25. §. 17. D. de hered. petit. L. 7. C. eod. Qui dolo possidere desit, pro possessore habetur. L. 131. L. 157. §. 1. D. de R. I. V. Bonae fidei possessor restituit res, quia dolo rem representat, ratio rationis est: modum doli.

quas adhuc possidet, & ex quibus locupletior est, mala fide possidens non solum ea, quae possidet, sed & illa, quae amisit, perdidit, aut lucrari neglexit. (§. 332.) L. 20. §. 12. L. 25. §. 2. D. de hered. petit.

§. 707. Species hereditatis petitionis praeter Species eius. illas, quas supra (§. 473. \* III. §. 524. & §. 534.) exposuimus, sunt I. PARTIARIA HEREDITATIS PETITIO, sive actio si pars hereditatis petatur, quae datur coheredi ad ius cohereditarium declarandum. L. 1. D. si pars hered. petat. II. POSSESSORIA HEREDITATIS PETITIO, quam instituit heres praetorius & bonorum possessor, (§. 656.) qui bonorum possessionem agnovit, L. 2. D. de possessor hered. petit. III. HEREDITATIS PETITIO FIDEICOMMISSARIA, qua heres fideicommissarius (§. 602.) cui hereditas non realiter, sed verbis tantum est restituta, aduersus eum, qui pro herede aut possessore eam possidet, experitur L. 2. D. de fideicommissar. hered. petit.

*L. ult. Cod. qui adm. ad b. p. poss. VI. §.*

§. 708. Si hereditas, ad plures coheredes Quid actio familiae hereticundae? spectans, hactenus indiuisa fuerit, & coheres diuisionem fieri velit: agit actione FAMILLAE HERESCIVNDAE, quae datur coheredi contra coheredem (non aduersus possessorem, qui titulo singulari res hereditarias tenet,) ad communem hereditatem (exceptis nominibus, quae ipso iure inter coheredes diuisa sunt: L. 2. §. ult. L. 4. pr. ff. L. 6. C. fam. tré nec non verbis prohibi

§ 4

Nomina & debita hereditaria ipso iure sunt diuisa.

hibiti vsus, L. 4. §. 1. 2. ff. eod. & <sup>3</sup> instrumentis communibus, L. 5. ff. eod.) diuidendam, & praestationes personales, veluti impensaram damni-que restitutionem consequendam. L. 16. §. 4. sequ. L. 17. L. 25. §. 16. L. 29. L. 44. §. 3. & §. ult. ff. eod.

Quid collatio?

*intra non  
Rapport.*

§. 709. In diuisione hereditatis aliquando facienda est COLLATIO, quae est actus, quo liberi parentibus succedentes ea, quae a parentibus viuis acceperunt, in communi conferunt, vt aequalitas conseruetur \*).

\*) Ansam ipsi dedit bonorum possessio emancipatis liberis iure praetorio data. (660. & 662.) Cum enim sui omnia patri, emancipati vero sibi ipsis acquirerent, aequum visum est, vt emancipati adquisita conferrent. Iure non ius illud per liberos acquirendi quidem imminutum, (§. 426.) collatio tamen bonorum, quia in summa aequitate nititur, in aliis casibus retenta est.

Quomodo fiat?  
vt. 20.

§. 710. Fit ergo collatio i. inter liberos parentibus, siue ab intestato siue ex testamento succedentes. Auth. ex <sup>test.</sup> causa C. de collat. II. in bonis, quae a parentibus inter viuos in liberos profecta, quo peculium profectitium, dos & donatio propter nuptias pertinent, L. 17. C. eod. non vero in iis, quae mortis causa adquiruntur. L. 16. C. eod. nec magis in illis, quae proprio iure ad liberos spectant; quorum in censum quoque bona castrensia & quasi castrensia referuntur. L. f. C. eod. L. 14. C. fam. hercisc. Nec deni-

*terius donationes simplices id est, quae non ob causam acceptas liberi non*

que III. conferuntur, quae parens ea mente liberis dedit, vt praecipua habeant, velut donatio simplex, L. 18. C. eod. aut ea, quorum collationem parentes prohibuerunt. Nov. 18. c. 6.

*non conferunt. L. 18. C. eod. Cod. eod. -- mulla prompt. iuris hoc Collatio n. 64.*

DE IVRE PIGNORIS.

§. 711. Absolutis tribus iuris in re speciebus, Con- dominio, seruitute & iure hereditario, ad ius nexio, ad rem prouehitur Imperator. Nos autem antea de quarta specie, iure pignoris (§. 286.) scilicet, quaedam praelibabimus.

§. 712. PIGNORIS vocabulum multifariam sumitur. Denotat enim I. contractum, quo alicui res traditur in securitatem crediti, ita vt soluto debito in specie restituatur, §. ult. I. quib. mod. re. Differt ergo contractus pignoris ab HYPO- THECA, quae ICTIS significat pactum, quo ius in re in securitatem crediti absque rei traditione datur. §. 7. I. de act. L. 9. §. 2. D. de pign. act. L. 238. §. 2. D. de V. S.

*Pignus pro contractu quid? 1, quid 2, differt 3, constitutio 4, iuris 5, effectus & actiones.*

§. 713. II. Pignus ius illud in re significat, quod in securitatem crediti constituitur, & ita quidem vt stricte ius pignoris vocetur, cum res traditur; ius hypothecae, si sine traditione est. Denique III. etiam res, in qua creditor ius in re consequitur, pignus adpellatur, stricte & proprie quidem si res tradita fuerit; hypotheca, si minus \*). Nos hoc loco pignus pro iure accipimus, & latiori quidem sensu eodem vtemur, vt hypothecae ius sub illo complectamur.

*Pignus pro iure & pro re.*

\*) Ergo & vocabulum hypothecae triplicem significatum admittit. Denotat enim aut *patium*, (§. 712.) aut *ius in re*, aut *rem ipsam*.

Ius pignoris quomodo constituitur?

§. 714. Pignoris ius vario modo constitui potest. Si ex consensu debitoris constituitur, VOLUNTARIUM, si citra eum ex necessitate, NECESSARIUM vocatur. Voluntarium aut CONVENTIONALE aut TESTAMENTARIUM est, quorum utrumque in EXPRESSVM & TACITVM abit. *L. 20. Cod. de adm. tut. V. 34. L. A. 7. in 3. m. b. Caus. pignoris vel hyp. Tacit.*

Pignus necessarium quotuplex?

§. 715. Necessarium vero in LEGALE, PRAETORIUM & IUDICIALE dispefcitur, Legale s. <sup>immediati</sup> tacitum est, quod lex ipsa <sup>disponit</sup> constituit; praetorium, quod a Praetore per missionem in bona debitoris, contumaciae coercendae causa *L. 26. pr. D. de pign. act. iudiciale*-demique, quod iudicati exsequendi ergo ab eodem datur. *L. 1. C. si in caus. iudic. VIII. 23.*

Pignus vel publicum vel priuatum.

§. 716. Pro diuersa auctoritate, qua pignus nititur, aut PVBLICVM aut PRIVATVM est. Illud dicitur, quod in iudicio apud acta consensu debitoris expeditur, vel coram tribus testibus masculis integrae existimationis concinnatur; \*) *L. VIII. 18. C. qui pot. in pign. & hoc priuato praefertur. L. II. cit.*

\*) Haec distinctio ergo non nisi in pignora conventionalia quadrat.

Vel generale vel speciale.

§. 717. Ratione obiecti pignus in GENERALE & SPECIALE abit. Generale omnia bona, *L. ult. C. quae res pignori, speciale* certa tantum



tum bona adfcit. L. 1. §. 1. L. 15. §. 1. L. 13.  
L. 34. D. de pignor.

§. 718. Denique pignus, si effectum eius respicimus, vel eo gaudet privilegio, vt aliis licet tempore prioribus, aut publicis pignoribus praeferatur, vel minus. Prius PRIVILEGIATVM, siue QUALIFICATVM, siue CVM IVRE PRAELATIONIS CONIUNCTVM, posterius SIMPLEX vocatur. *L. 5. §. 6. qui potione in pignore. §. 9. qui credit in reflectionem ad iur.*

Vel privilegiatum vel simplex.

§. 719. Pignus simplex ergo per se & ob suam naturam aliis non praefertur; sed ius prioritatis extrinsecus aut per *publicam fidem*, (§. 716.) aut per *tempus* ipsi conciliandum est.

Discrimen vtriusque.

§. 720. Soluitur ius pignoris I. sublato debito principali. L. 43. D. de solut. pr. I. quibus mod. toll. oblig. II. Remissione expressa L. 5. pr. L. 7. L. 8. quib. mod. pignus vel hyp. solv. aut tacita L. 3. D. de pact. L. 4. §. 1. L. 12. pr. D. quib. mod. pign. L. 6. 8. C. de remiss. pign. III. Solutio iure constituentis. L. 31. D. de pignor. L. 4. §. 3. D. de in diem addit. IV. Lapsu temporis L. 6. pr. quib. mod. pign. V. Extincta re oppignorata. L. 8. pr. eod. aut VI. ita mutata, vt ad priorum formam reduci nequeat. L. 18. §. pen. D. de pign. Act.

Quomodo pignus solvatur?

4.

§. 721. Efficit ius pignoris I. *ius retinendi* rem oppignoratam. II. *ius agendi* contra quemcumque eius possessorem. Quem in finem datur

Effectus iuris pignoris

5.

tur actiones SERVIANA & QVASI SERVIANA nec non INTERDICTVM SALVIANVM & QVASI SALVIANVM, de quibus Lib. 4. TIT. 15. III. *Ius distrahendi.* (§. 420.)

Serui- §. 722. SERVIANA datur locatori praedii  
na. rustici aduersus colonum & quemcunque posses-  
forem rerum pro mercede pignori obligatarum  
ad res illas persequendas. §. 7. *I. de action.*

Quasi §. 723. Quemadmodum vero haec actio tan-  
seruiana tum ad vtilitatem locatoris praedii rustici com-  
parata est: ita QVASI SERVIANA vel HYPO-  
THECARIA generalis est, & datur pignore iam  
constituto cuiuslibet creditori contra debitorem  
vel quemcunque rem oppignoratam vel hypo-  
thecam possidentem, ad rem illam vna cum fruc-  
tibus & accessionibus persequendam. §. 7. *I. de  
action. L. 16. §. 3. sequ. D. de pign. et hypoth.*

*Obligatio*

- 1. ex contractu
- 2. ex quasi-contractu
- 3. ex delicto
- 4. ex quasi-delicto

§. 724. §. 723.

TIT. XIV.

OBLIGATIONIBVS.

*A. quae ex contractu nascuntur*

§. 724.

Con-  
nexio.  
Quid ius  
ad rem?

**H**actenus de iuribus in re actum. Nunc ergo  
ad ius ad rem transeundum est. Quod  
quum sit facultas, competens in personam, vt  
haec aliquid dare vel facere teneatur: (§. 284.)  
sequitur vt omne ius ad rem nascatur ex OBLI-  
GATIONE, §. 725.

§. 725. OBLIGATIO est necessitas a lege personae imposita, aliquid praestandi. *arg. pr. Inst. h. t.* Ex quo fluit axioma, obligationem personam non egredi, adeoque actionem aduersus tertium non producere. L. 25. pr. ff. de O. & A.

Quid obligatio?

§. 726. Necessitas illa rei alicuius praestandae a lege siue iure imponitur, & quidem vel a solo naturali; L. 95. §. 4. ff. de solut. vel a solo iure ciuili; vel ab aequitate naturali & iure ciuili simul. Primi generis obligationes MERE NATVRALES; secundi MERE CIVILES; terti MIXTAE adpellantur \*) §. 1. Inst. de fideiuss. L. 1. ff. de nouat. L. 3. §. 1. ff. de pec. const. §. 1. Inst. de except.

Eius diuisio I. prima a fundamento remoto.

\*) Sic aequum est filium familias expungere nomen, etiam sine iussu patris contractum; sed huic naturali obligationi non adhsit ius ciuile. Iure naturae pacta sunt seruanda; sed huic obligationi non omnino adhsit iura nostra, quippe quae ex pacto nudo non dant actionem. Adeoque hae sunt obligationes MERE NATVRALES. Iure ciuili & qui metu coactus promissit, obligatur; sed haec obligatio est MERE CIVILIS. Denique venditor & iure naturali & ciuili ad rem tradendam obstrictus; haec ergo obligatio MIXTA est.

L. 27. §. 5  
quod metus causa.  
L. 4. Cod.  
de his quos iudicis causa

§. 727. Obligatio naturalis aliquando a lege ciuili plane destruita est, ita vt nullos omnino in ciuitate producat effectus \*); aliquando non quidem confirmata est, nec tamen penitus sublata \*\*). Vfus huius distinctionis infra in articulis de pignore (§. 793.), fideiussione (§. 839.)

Obligatio naturalis duplex.

condictione indebiti, (§. 9. 955.) & compensatione (§. 979.) patebit.

\*) Talis est obligatio mulieris ex intercessione L. 16. §. 1. D. ad SC. Vellei. obligatione prodigi L. 6. D. de V. O. Plura exempla habet Westenberg diff. I. de caus. obligat. cap. 4. §. 9. seqq.

*Sct. Mac.\*\*)* Huc pertinet obligatio ex nudo pacto, L. obligatio. 7. §. 5. L. 45. D. de pact. filiifamilias ex mutuo L. 10. D. ad Sct. Maceol.  
*nam natu. ualem filiifamilias saluam relinquit.*

Necnon §. 728. MERE CIVILIS obligatio nonnumquam efficacem actionem producit. Sic depositarius depositum miserabile negans solo iure civili ad duplum praestandum obligatus est, L. 1. §. 1. D. de pos. (§. 785.) & ita quidem, ut cum effectu de illo conueniri possit \*). Nonnumquam vero Praetor obligationem mere civilem data exceptione elidit. Exemplum habes in L. 44. §. 1. D. de O. & A. §. 3. I. de verb. obl. Hinc non desunt Icti, qui obligationem mere civilem in EFFICACEM & INEFFICACEM dispescunt.

\*) Exempla plura praebet Westenberg loc laud. §. 31.

Etiam §. 729. MIXTAE obligationes praeter naturale vinculum vel legibus civilibus sustinentur, ut duplex? contractus; vel iurisdictione Praetoris, ut obligatio ex constituto. Illae CIVILES, hae PRAETORIAE adpellantur. §. 1. Inst. h. t.

Diuisio §. 730. Omnes obligationes ex lege sunt; obligatio enim necessitas a lege imposita est. (§. II. a fun. 725.)

725.) Sed tamen aliae IMMEDIATE ex lege damen-  
nascuntur, aliae MEDIATE, accedente facto ob- to prox-  
igatorio, e. c. pater filio obligatur ad alimenta imo.  
immediate ex lege, nullo licet accedente facto,  
obligatorio; possessor ei, cuius interest, ad ex-  
hibendum immediate, nullo accedente facto, te-  
netur. At contrahentes & delinquentes immedia-  
te obligantur ex facto suo, mediate ex lege.

§. 731. Factum obligatorium (§. 730.) aliud Quarta.  
licitum est, aliud illicitum: illud dicitur CON-  
VENTIO; hoc DELICTVM vel MALEFICIVM.  
De hoc infra erit dicendum; (L. IV. Tit. I.) de  
illa hic differendi locus est.

§. 732. CONVENTIO s. PACTIO s. PAC. Quid  
TVM sensu lato est promisso acceptata L. I. §. con-  
2. D. de pact. Dicitur autem OBLIGATORIVM, ven-  
tio?  
si obligatio illo constituitur, LIBERATORIVM, Non Anny  
si obligatio & actio tollitur, L. 6. D. eod. \*)  
Consensus duorum vel plurium in idem)

\*) In pactis distinguenda sunt ESSENTIALIA a:  
NATVRALIBVS & ACCIDENTALIBVS. Ista  
ad negotii naturam ita requiruntur, vt abesse  
nequeant; illa licet abesse possint, locum ta-  
men habent in pacto, nisi expresse remouean-  
tur, & adesse praesumuntur, vt contrarium as-  
serenti probatio incumbat; haec denique or-  
dinario absunt, neque aliter locum inveniunt,  
quam si expresse adiciantur. L. 11. §. 1. D.  
de Act. emt. & vendit. L. 27. D. de R. I.

§. 733. Ex ipsa natura conventionis (§. 732.) Axio-  
mata fluunt axiomata. Nimirum I. conventio- mata de  
nes sine consensu non intelliguntur. II. Ineun- ea.  
tur inter plures personas. III. Per pacta inten-  
dunt

dunt partes sese obligare, & ius in alterum transferre. IV. Pacta inuenta sunt, vt quisque suum commodum promoueat. V. Eo, quo pacifcentes sese obligare volunt, modo, non aliter obligantur.

*prædictum est. lex specialissima  
1<sup>o</sup> loco inspicienda — Inter Contractus*

Requiri. §. 734. Ex primo axiomate, quod pacta re-  
tur con-  
sensus. quirant consensum (§. 733. I.) sequitur, vt qui  
consentire non potest, veluti infans, furiosus,  
summe ebrius, nec possit pacisci. L. 18. §. 3. C.  
de iure delib. L. 1. §. 12. de O. & A. §. 8. Inst.  
de inutil. stip. II. Vt illi, quorum iudicium im-  
perfectum est, quales sunt impuberes, alios qui-  
dem sibi, non autem sese aliis ciuilitate obligare  
possint \*) nisi auctore tutore (§. 208.) III. Vt  
furdi & muti pacisci possint, si animi sensa ex-  
primere valeant. L. 4. §. 1. D. de pact. IV. Vt  
quod impedit consensum, etiam impediatur pac-  
tum. Hinc a) pactum, in quo dolus interuenit,  
aliquando nullum est. (vid. infra §. 1008.) L.  
7. pr. D. de dolo malo. L. 12. D. de iure dot.  
Nec valet b) pactum, si pacifcentes circa perso-  
nam, rem ipsam aut maximam eius partem er-  
rauerunt. L. 34. pr. de contr. emt. L. 21. §. 2.  
de act. emt. & vend. Denique c) is, qui vitia  
rei latentia reticuit, ad redhibendum potest com-  
pelli, actione redhibitoria; aut ad partem eius,  
quod accepit, restituendam, actione quanti mi-  
noris. L. 21. 23. 25. D. de acdilit. edicto.

\*) An vero naturaliter obligantur ex pactis suis?  
In varias sententias discedunt Icti. Eorum sen-  
tentia,

tentia, qui pupillos *pubertati proximos* naturaliter obligari contendunt, non vero *proximos infantiae*, verior videtur. Cuiac. L. 14. *de dolo malo.*

Obs. 4. D' Arnaud var. coniect. L. 29 c. 27. reg. jur. 111. — L. 21. pr. ad leg. pale.

§. 735. Consensus autem ille fit, I. *liber*. Eius ratio. Hinc rata non habentur pacta metu extorta, L. *quisita*.

136. D. de R. I. L. 3. D. de resc. vend. L. 1. 60.

quot met. caus. (vid. infra §. 1006.) II. *Specialis*.

Valet tamen indiscreta dotis promissio a patre facta, L. 1. C. de dote promissa. III. *Mutuu*;

pactum ergo a nudis tractatibus differt. L. 1. §. 3. D. de pactis, & pollicitatione \*). IV. *Sincerus*,

remota simulatione, L. 54. de O. & A.

V. *Certus*, hoc est aut *expresse* aut *tacite* declaratus \*\*). Inde vero pacta in EXPRESSA & TA-

CITA abeunt. L. 2. pr. & §. 1. D. de pact.

nihil conuendui tam contrarium est, quam

\*) POLLICITATIO est promissio non acceptata. L. 3. pr. D. de pollicitat. Actionem producit, I. si Deo vel ecclesiae est facta, quo casu dicitur VOTVM; L. 2. pr. D. ibid. II. si reipublicae fit ex iusta causa, L. 1. §. 1. 5. L. 4.

L. 6. L. 9. eod.

\*\*) Addunt nonnulli consensum *praesumptum*,

& in eo quasi contractuum fundamentum quaerunt. (§. 934.)

§. 736. Cum pacta inter *personas* ineantur, Inter

& quidem *plures*: (§. 732.) II.) prono fluit al-

quo, I. vt pacisci non possit pater cum filiofam-

iliis; (§. 101.) L. 7. D. de O. & A. §. 6. I. de

inut. stip. nisi de rebus castrensibus & quasi cast-

rensibus. L. 2. D. ad SC. Maced. II. Vt nec

duo filii familias in eiusdem patris potestate con-

trahantur. L. 1. D. de adu. leg. §. 1. 1. 1.

¶ Ritui

L. 13. §. 1.

de dolo

malo.

Eius ratio.

quisita.

60.

Specialis.

Mutuu;

differt.

Sincerus,

de O. & A.

de pact.

pollicitatione.

republicae.

5. L. 4.

L. 9. eod.

praesumptum,

quaerunt.

§. 934.)

Inter

quoque.

familiis;

de O. & A.

de inut. stip.

castrensibus.

ad SC. Maced.

con-

trahantur.

§. 1. 1. 1.

¶ Ritui

mutuus, in rem. V. 11. reatit per dui ad effectum d. quod. Inchoatur non potest. L. 25. de obl. & act.

L. 1. 3. D. de pollicitat. Actionem producit, I. si Deo vel ecclesiae est facta, quo casu dicitur VOTVM; L. 2. pr. D. ibid. II. si reipublicae fit ex iusta causa, L. 1. §. 1. 5. L. 4. L. 6. L. 9. eod.

§. 736. Cum pacta inter personas ineantur, Inter & quidem plures: (§. 732.) II.) prono fluit aliquo, I. vt pacisci non possit pater cum filiofamilias; (§. 101.) L. 7. D. de O. & A. §. 6. I. de inut. stip. nisi de rebus castrensibus & quasi castrensibus. L. 2. D. ad SC. Maced. II. Vt nec duo filii familias in eiusdem patris potestate con-

stituti pactum inire possint. L. 38. D. de condic. indeb. III. Ut serui se paciscendo obstringere nequeant. L. 14. D. de O. & A. L. 21. D. de pact.

1) Qui pacifici non possint?  
2) Obiectum pactorum.  
3) pactum legale

§. 737. Ex axiomate tertio (§. 732. III.) colligimus I. quod illi, qui non habent liberam administrationem rerum, nec possint de patrimonio suo pacisci, veluti *minores*, L. 3. C. de in integr. rest. & prodigi L. 40. de R. I. II. Quod pacta iniuri debeant de obiecto in potestate pacipientium posito, L. 46. D. de pact. siue vere existat, siue speretur. L. 46. cit. L. 8. pr. §. 1. D. de contr. emt. Non ergo a) valent pacta iniura de rebus, quae extra commercium sunt; L. 38. §. 5. de V. O. nec b) si obiectum est impossibile; L. 31. de O. & A. L. 185. de R. I. ita tamen, vt promittens, si solus impossibilitatem sciuerit, aut culpa sua effecerit, ad id quod inter est teneatur. Porro c) pacta de rebus \*) aut factis \*\*) alienis non praecipiant tertio. III Quod pactum legi contrarium obligationem non producat (§. 725.). Hinc pacta successoria de hereditate pacipientis, aut tertii, certi, viuentis, nec consentientis non valent; L. 15. §. ult. C. de pact. nec magis pacta super re litigiosa t. t. Pand. de litigios.

\*) Conuentio tamen de re aliena iniura inter ipsos pacipientes aliquando valet. L. 28. D. de contr. emt. L. 15. L. 16. D. commodati. (vid. §. 912.)

\*\*) De his pactis notes velim. I. Valere pactum si promittam, me omnem operam adhibiturum esse, vt tertius aliquid praestet, nec



non II. hocce: *me effecturum, ut tertius praestet.* §. 3. I. de inutil. stip. III. Pacto vero huius argumenti: *Ego promitto, tertium tibi quid praestitutum esse, nulla vis inest obligandi.* §. 3. I. cit. L. 38. pr. L. 83. de V. O. L. 65. D. de fideiussor. Hodie tamen hanc conventionem merito sic interpretamur, ac si promississem: *me effecturum, ut tertius praestet.* conf. Hert. in diss. de obligat. alium daturum facturumque, Sect. 1. §. 8.

§. 738. Quia pacta in eum finem inventa, ut quisque propriis commodis inservire possit: (§. 733. IV.) de iure romano nemo pacisci potest in gratiam tertii; L. 73. in f. de R. I. L. 11. de O. & A. L. 11. §. 6. de pign. act., nisi ipsius promissarii interfit, tertio praestari. §. 19. I. de inutil. stip. Si ergo quis sibi & tertio stipulatur: pro parte promissarii tantum valet promissio. §. 4. I. cod. Contra si quis sibi aut tertio dari stipulatus est, is totam obligationem sibi acquirit, quamvis tertio, (qui adiectus vocatur, L. 59. D. de solut.) etiam invito, promissario, solvi possit. §. 4. cit. L. 7. D. de constit. pecun. L. 10. D. de solut. Hodie pactum in gratiam tertii initum valere, verius est. I. H. Boehmer diss. de iure ex pacto tertii quaestio cap. 2. l. 3. Cod. de don. quod sub modo.

§. 739. Cum denique paciscentes ita, ut voluerint, obligentur (§. 733. V.) sequitur, pacta iniiri posse sub CONDITIONE, MODO & DIE. Modi ineundi pactum.

§. 740. Conditio, quam supra definiimus, (§. 492.) in pactis aut resolutiva est, aut suspensiva. PACTVM SVB CONDITIONE resolutioes

1173
1171
1172
1173
1174
 tiva est, quod statim obligationem producit, sed existente conditione retro nullum est. L. 19. D. de usurp. L. 6. §. 1. D. de divers. temp. prae- script. pactum vero SVB CONDITIONE SVS- PENSIVA dicitur, quod non nisi conditione exil- tente obligat. De hoc tenendum, I. quod conditio impossibilis natura tali, affirmative adiecta promissionem vitiet. §. 1. I. de inutil. stip. L. 26. L. 27. L. 123. D. de V. O. Sin negatiue adicitur, conuentio pura censetur. §. 11. I. de inutil. stip. II. Qui sub conditione impossibili moraliter tali promittit, non obligatur, siue conditio affirmatiua sit, siue negatiua. L. 7. §. 3. D. de pact. III. Pendente conditione possibili, dies neque cedit, neque venit. d. L. 123. Sper, tamen ex conuentione tali oritur, debitum iri, neque viuo promissario interuertenda facto aut poenitentia alterius, L. 3. pr. D. de peric. & commod. rei vend. neque morte promissarii expirans, sed in heredes eius transiens. §. 4. I. de verbor. oblig. §. 25. I. de inutil. stip. IV. Conditio existens retrotrahitur ad initium actus. L. 78. pr. de V. O. L. 18. de R. I. V. Deficiente denique conditione possibili, conuentio retro nulla est. L. 37. D. de contrah. ent. d. L. 8. pr. D. de peric. & commod. rei. vend. \*)

\*) Si obiectum promissum non nisi conditione casuali existente praestandum est, pactum vo- catur conuentio de spe, quae diuidi solet in tam, quae est de spe proprie sic dicta, & con- uentionem de re sperata. Prior est, si alter pacifcentium sub conditione casuali promittit, alter

alter pure, velut si quis iacsum retis emit. L. 12. D. de act. emt. Posterior vocatur, si primus sub conditione casuali se obligat, secundus vicissim quid promittit, at non nisi eum in casum, si obiectum a primo promissum praestabitur; v. c. emō fructus nascituros, ita vt nisi nascantur & praestentur, pretium non solvam.

§. 741. MODVS est clausula actui benefica 2. Sub adiecta, qua illi, in quem beneficium confertur, aliquid agendum vel non agendum praescribitur. Hic non suspendit quidem obligationem, nec ipso iure eius vim resoluit, si non impletur; at ex illo tamen actio ad implendum oritur. L. 1. ff. de leg. 1. §. 2. L. 44. de manumiss. test. Vid. Christ. de re sc. Frid. G. Meister in diss. de eo, quod inter conditionem resolutiuam & modum interesi; in opusc. T. 2. p. 142. seqq.

§. 742. DIES pacto adiectus, siue omnino, 3. Sub siue quoad quaestionem an, incertus, pro conditione habetur. L. 75. D. de condit. & demonstr. Cum certus est, vel ex die promittitur, vel in diem. Si prius, statim quidem credit, sed non venit nisi tempore lapsō L. 213. de V. S. Si posterius, dies statim credit & venit, sed obligatio tempore lapsō expirat; L. 52. in f. D. de pact. nisi conuentio solennibus verbis inita sit, de qua re infra §. 808. dicetur.

§. 743. Effectus conuentionis validae est, vt I. non solum paciscentes, sed & eorum heredes uentig obligentur. L. 7. §. 8. de pact. modo pactum sit in rem, quod in dubio praesumitur, non in lectu. vid. definitiones heredis.

T 3  
axioma est: Paciscimur nobis et heredibus nostris tam active quam passive. —

*c. g.  
emptor  
sonator  
legatar.*

personam. L. 13. C. de contr. stip. Successorem singularem pacta non obligant iure romano. L. 2. pr. D. de polli. L. f. D. de contr. emt. Obligantur autem II. ad praestandum id, quod in conventionem est deductum; nec praestando id, quod interest, liberantur. L. II. §. 2. D. de act. emt. Thomasi *diss. an, qui factum promisit, liberetur praestando id, quod interest?*

Arrha  
quid?

*Gotth. Fullan*

§. 744. Pactis accedere solet ARRHA, quae est, id, quod tamquam signum iuris pactitis datur. Haec aliquando antequam pactum perfectum est, aliquando pacto iam perfecto datur. Posterior vel in signum iuris poenitendi datur, quo casu Doctores eam vocant POENITENTIALEM; vel in signum, quod conventio sit irrevocabilis, quae CONFIRMATORIA dici solet. Si arrha pacto adhuc imperfecto, aut in signum iuris poenitendi datur: dans resilire potest, modo arrham perdere velit; accipienti vero poenitere licet, si duplum eiusdem restituat. pr. I. de emt. & vend. L. 17. C. de fid. instr. IV. 21.

Con-  
ventio-  
nis dis-  
tinctio  
in pac-  
tum &  
contrac-  
tus.

§. 745. Quamvis autem omnia omnino pacta, modo pacifcentes consentire potuerint, & libere consenserint, obligent iure naturali: Romanae tamen leges non omnibus hisce conventionibus adstant. \*) Inde illa maximi momenti distinctio inter CONTRACTVS & PACTA *sensu stricto* (§. 732.) oritur.

\*) Nimirum Romani non negabant, pacta esse servanda, immo potius improbum eum putabant, qui

qui fidem datam liberare nollet, Sed actionem non dabant ex pactione nuda, quia saluti ciuium aduersari existimabant, si omnes conuentiones, quarum haud paucae festinanter, nec serio & deliberato animo ineuntur, ciuiliterv validae habeantur.

§. 746. CONTRACTVS nimirum est conuen- Vtrius-  
tio, cui subest causa ciuilis, h. e. conuentio an- que defi-  
tiquitus adprobata communibus iuris ciuilis nitio,  
regulis; PACTVM, quod hac causa caret. Con-  
tractus  
sa vero triplex est. Obligat enim conuentio I. quotu-  
si formula, siue scripta siue ore nuncupata, ini- plices.  
tur; II. si alteruter paciscentium promissa praes-  
tat; III. si ex quinque illis est, quae exigente sic  
necessitate & vtilitate publica solo consensu per-  
ficiuntur, hoc est, aut emptio venditio, aut lo-  
cacio conductio, aut societas, aut mandatum,  
aut emphyteusis. Primi generis conuentiones,  
CONTRACTVS FORMVLARI, secundi REA-  
LES, tertii CONSENSVALES adpellantur.

*omnes contractus consensuales sunt bonae fidei.*  
§. 747. Licet autem pacta antiquitus, & con- Pactum  
munibus, iuris ciuilis regulis non sint probata, quotu-  
(§. 746.) quaedam tamen eorum extra ordinem, plex?  
ob auxilium quoddam speciale obligatoria, &  
ad agendum efficacia sunt. Hinc pacta in NVDA  
& NON NVDA diuiduntur. Nudum actionem  
non producit, sed solam exceptionem ex edicto  
Praetoris. L. 7. §. 4. ff. de pact. L. 10. L. 21.  
L. 28. C. eod. Non nudum actionem producit  
(\*), vel quia speciatim ei lex noua, vel quia  
Praetor adfuit, L. 6. ff. de pact. vel quia con-  
tractus

tractui bonae fidei in continenti adiectum est: L. 7. §. 5. L. 13. C. de pact. quorum istud PAC-  
TVM LEGITIMVM \*\*) illud pactum PRAE-  
TORIVM, hoc ADIECTVM vocatur \*\*\*).

\*) Ita Romani. Sed hanc subtilitatem aliae gen-  
tes non receperunt, adeoque obligationem  
actionemque producant omnes conventiones,  
modo l. requisitis illis, quae haftenus propo-  
suimus (§. 733. seqq.) sint instructae, ac II. lego  
speciatim non reprobatae. Haec laus iam olim  
Germanorum, qui nullos mortaliu armis  
aut fide ante Germanos esse, iure gloriaban-  
tur. Tacit. Ann. lib. 13. C. 54. Vnde semper  
apud eos valuit paroemia iuris: *Ein Wort,  
ein Wort: ein Mann, ein Mann*: id est, *vir  
bonus est solo verbo obligatur*. Quare egre-  
gie falluntur, qui hanc obligationem pactorum  
ex iure canonico repetunt, & quidem ex cap.  
1. X. de pact. Conf. Hert. Paroem. iur. lib.  
1. par. 8.

\*\*) Legitimum dicitur, quod lege civili confir-  
matur. Sic pacta legitima sunt dotalia, (§.  
132.) L. 6. C. de dot. prom. donationis, (§.  
408.) L. 35. §. vit. C. de donat. pacta quae-  
dam de usuris L. 30. ff. de usur. L. 7. ff. de  
foen. naut. L. 12. C. de usur. Nov. 136. cap.  
4. Contra pacta praetorio iure confirmata sunt  
1. hypotheca, (§. 712.) L. 17. §. 2. ff. de pact.  
2. constituta pecunia L. 1. ff. de pecun. const. &  
3. conventio de iureiurando praestando. §. II.  
Inst. de act.

\*\*\* ) Inter pacta adiecta iure antiquo nobilissi-  
mum erat pactum fiduciae, quo res alicui ea  
lege mancipabatur, ut mancipanti eam reman-  
ciparet. conf. Franc. Car. Conradi exercit. bi-  
mos de contractu fiduciae.

§. 748. A *veris contractibus* differunt QVA- Quasi  
SI CONTRACTVS, vt vulgo vocantur, qui sunt <sup>contra-</sup>trac-  
facta, quibus quis obligatur eodem modo ac si <sup>tus.</sup>  
contraxisset. De his infra erit dicendi locus (Li-  
bri huius Tit. 28.)

§. 749. VERI contractus vel producent actio- Veri  
nem sibi propriam & cognominem vel minus. contrac-  
Prioris vocantur contractus NOMINATI; pos- <sup>tus no-</sup>trac-  
teriores INNOMINATI; quales sunt quatuor illi: <sup>minati</sup>  
Do, *ut des: do, ut facias: facio, ut des: facio* & inno-  
*ut facias*; ex quibus non nascuntur actiones cog- <sup>minati.</sup>  
nominem, sed actio generalis *in factum* vel *prae-*  
*scriptis verbis*. L. 1. 2. 3. & 5. L. 17. §. 2. *ut. ff.*  
*de praeser. verb.* L. 7. §. 2. *ff. de pact.* \*)

\*) Cum omnes contractus *formularii* & *consen-*  
*suales* sint nominati, distinctionem hanc ad so-  
los *reales* quadrare constat.

§. 750. Quum autem vel *utroque contrahens*, Con-  
vel *alteruter solus* ad dandum quid vel facien- tractus  
dum obligatus sit: contractus in BILATERALES, <sup>vnilate-</sup>trac-  
contractus <sup>rales &</sup> bilate-  
(*διπλεύρησι*) & VNILATERALES, (*μονοπλεύρησι*)  
abeunt \*). Unilaterales sunt mutuum, stipula-  
tio, literarum obligatio & contractus innomina-  
ti; reliqui bilaterales. Bilaterales porro in AE-  
QVALES & INAEQVALES non inepte diuidun-  
tur. Illi dicuntur, in quibus utroque ex ipsa con-  
uentione statim ab initio tenetur. Hi vero, in  
quibus alter principaliter ex ipso contractu, alter  
minus principaliter & ex post facto demum,  
occasione contractus obligatur. \*) *Vni.*

\*) *Vniaterales contractus tantum vnam actionem producant; bilaterales duas, & quidem utramque DIRECTAM. si contractus bilateralis aequalis est. Sin inaequalis, contra eum qui principaliter obligatus est, actio DIRECTA, contra eum vero qui minus principaliter obligatur, CONTRARIA datur, L. 17. §. 1. & 3. L. 18. §. 2. L. pen. ff. commod.* quae actio semper ad consequendam indemnitatem comparata est.

Stricti  
iuris &  
bonae  
fidei.

*fovere, hanc  
Praestit, ut ab  
vobis vobis  
vobis vobis  
vobis vobis  
vobis vobis  
vobis vobis*

§. 751. Porro contractus aut STRICTI IVRIS sunt aut BONAE FIDEI. Illi dicuntur, in quibus non obligatur paciscens, nisi ad id, quod expresse promisit. Hi, in quibus ea quoque praestanda sunt, quae in conventionem non deducta, sed bona fide omissa sunt \*). Huius distinctionis hodie nullum superesse usum plerique ICTI fatentur.

\*) STRICTI IVRIS, contractus erant formularii, ut stipulatio, & litterarum obligatio: BONAE FIDEI, non formularii, ut commodatum, pignus, & omnes consensuales. 1) In illis non debentur usurae, nisi promissae; in his & propter solam moram. L. 3. C. de usur. 2) Contractus stricti iuris ob dolum non sunt nulli, sed rescindendi per restitutionem ex causa doli. L. 36. ff. de V. O. In contractibus contra bonae fidei dolum, qui causam contrahendi dedit, nullam reddit obligationem: L. 7. pr. ff. de dolo. 3) In illis compensatio non nisi per exceptionem doli mali; in his ipso iure obligationem perimebat. Quod a Iustiniano mutatum. §. 30. Inst. de act.

iv. 32

Principales &

§. 752. Denique contractus aut PRINCIPALES sunt, aut ACCESSORII, Accessorius enim dicitur



dicitur, qui aliam obligationem iam existentem accessio-  
praerequirat, & ad eam firmandam initur; prin-<sup>rii.</sup>  
cipalis qui minus. Accessorii sunt contractus  
pignoris & fideiussio.

De in-  
demni-  
tate  
praef-  
tanda.

§. 753. In contractibus saepe agitur ad indem-  
nitatem consequendam. (§. 750. \*) Inde de  
damno eiusque speciebus hic adhuc agendum est.

Dame-  
num  
quotu-  
plex §

§. 754. DAMNUM est amissio commodi, id-  
que, si ad effectum eius respicitur, in POSITI-  
VUM & PRIVATIVUM dividitur, prout nobis  
aut aliquid ex patrimonio nostro demitur, aut  
spes lucri intercipitur. Intuitu *causae efficiantis*  
vel CASVALE est, vel ACTIONE LIBERA DA-  
TUM, hoc vel DIRECTUM vel INDIRECTUM  
est Directum vel DOLO vel CVLPA datur. DO-  
LUS est *propositum nocendi*. L. 1. §. 2. ff. de  
dol. CVLPA *omissio diligentiae debita*. L. 31.  
ff. ad Leg. Aquil. CASVS est *eventus cui re-  
sistit non potest*. L. 18. pr. ff. commod. qui me-  
rus dicitur, si nulla ratione in potestate nostra  
est; mixtus, si *damnum illo datum potuisset  
auerti, modo ab initio debita diligentia adhibita  
fuisset*. l. 11. §. 1. locati.

Quid  
mora §

§. 755. Culpa, aliquando quoque dolus inest  
MORAE, quae ICTIS significat *iniustam rei per-*  
*agenda dilationem*; & prout vel a debitore  
vel a creditore committitur, aut mora *solvendi*  
aut *accipiendi* vocatur. Prior incipit post inter-  
pellationem vel legis, vel dici, vel hominis. L.

*vel mora ex re, vel ex persona est; mora ex re, e.g. si  
emptor fructus ex re vendita percipiens pretium non  
dedit. l. 5. de act. empt. & vend. §. 1. §. 1.*

*Mora ex persona inducitur per interpellationem  
hominis debito loco, et tempore factam. l. 32. de usur.  
l. 118. de obl. & act.*

*VIII. 39.* 32. D. de usur. L. 12. C. de contrah. & committ. stip. Posterior per oblationem verbalem rei immobilis, L. 9. solut. matrim. realem mobilis rei inducitur. L. 13. §. 8. de act. emt. & vend. L. 23. de V. O. Nov. 91. c. 2. L. 9. Cod. de usur. IV. 32.

Quando §. 756. Iam ex ipsis definitionibus fluunt axiomata: I. DOLVS semper & in omni contractu praestandus, nec conueniri potest in antecessum \*), vt ne dolus praestetur. L. 23. ff. de reg. iur. II. In quibusdam contractibus, in quibus amici fidem praecipue sequimur, dolus infamia notatur, veluti in DEPOSITO, SOCIETATE, MANDATO, TUTELA \*\*) L. 1. ff. de his qui not. inf. Cic. pro Rosc. Com. cap. 6. & pro Rosc. Amer. c. 40. III. CVLPA modo maior, modo minor praestanda est.

*Non in Neceffariis, nisi post Ann.*  
\*) De praeterito enim dolo pactio valet. L. 27. §. 3. ff. de pact. L. 5. §. 7. ff. de adm. tut.

\*\*) In deposito tamen solus depositarius non deponens; in tutela tutor non pupillus ob dolum infamia notantur. L. cit. requiritur ut condonatus fiat et actione directa; non contraria. L. 6. §. 1. de his qui not. inf. - exceptio est in L. 6. §. 3. eod.

Culpae §. 757. Nimirum vti trium fere generum triplicis periuuntur patresfamilias, quorum quidam, ad fundamentum rem attentissimi, oculos centum habent; alii rerum suarum incuriosissimi, nullam rei familiaris curam animum subire patiuntur; alii denique inter hos intermedii, frugales, nec tamen Euclionis esse solent: Ita tres sunt culpae vel negligentiae gradus.

§. 758. Qui enim eam non adhibent diligentiam, quam solent patresfamilias ad rem attentissimi, culpam LEVISSIMAM; L. 18. ff. *commodum* mod. qui omittunt diligentiam, a frugi patresfamilias adhiberi solitam, LEVEM; \*) L. 32. ff. *depos.* qui denique ne ea quidem diligentia, quam omnes, etiam dissoluti homines, uti solent, utuntur, LATAM committere dicuntur. L. 213. §. 1. L. 223. ff. *de V. S. L. penult.* §. 2. ff. *de iur. facti ign.*

\*) Ita levis culpa aestimatur diligentia, qua in rebus suis uti solet quilibet paterfamilias frugi. Et haec vocatur Doctoribus culpa levis IN ABSTRACTO. Si enim respicitur ad diligentiam, quali ipse, quocumque contrahitur, in re sua uti solet, culpa illa levis in CONCRETO vocari solet. Et hanc socius socio praestare tenetur, §. 9. *Inst. de societ.* (§. 912. III.)

§. 759. Iam & de culpa observanda axiomata: I. Qui ad factum praestandum obligatus est, ordinarie de culpa levi tenetur. L. 1. D. *de tut.* & *rat. distr.* Si vero II. de obligatione *dan-* *di* aut *resituendi* quaeritur, in iis contractibus, in quibus penes unum commodum, penes alterum incommodum est, ille ordinarie culpam etiam leuissimam; hic non nisi latam praestat. L. 5. §. 2. ff. *commod.* Vbi autem par utriusque contrahentis commodum atque incommodum est, culpa etiam levis ab utroque praestanda est. L. 5. §. 2. ff. *cod.* III. Qui sua sponte negotio tali obtulit, quod alias homines fuisse solent, vel obligationem suscepit, in qua

Regulae  
de culpa  
prae-  
statione.

L. 5. §. 2. D. *Comm.* " ... quia nulla utilitas eius <sup>per-</sup> *destatur*  
" apud quem deponitur, *volus praestatur solus.*  
" sed ubi utriusque utilitas *restituitur*  
" *volus & culpa praestatur.* ... "

personae industria summa requiritur, quamvis solum incommodum sustineat, tamen ad culpam leuissimam tenetur. L. 1. §. 25. ff. dep. L. 20.

II. 29 C. de neg. gest. L. 23. ff. de reg. iur. L. 13. L. IV. 35. 21. C. mand.

Regulae §. 760. Morae ex parte debitoris commissae de mora (§. 755.) effectus sunt I. ut periculum rei in debitorem transferatur, L. 23. 82. D. de V. O. modo res apud creditorem non fuisset peritura. L. 14. §. 1. D. depof. L. 45. D. de O. & A. II. Inducat obligationem ad usuras. L. 32. §. 2. L. 38. pr. & §. 14. D. de usur. III. Negotium ob moram corrumpat, si ita conuentum, aut creditori res ob moram inutilis facta, L. 6. C. de pact. int. emt. & vend. IV. Aestimationem rei augeat. L. 21. §. 3. de act. E. V. Creditoris mora (§. 755.) periculum in illum deuoluit, L. 5. 17. de peric. & comm. rei vend. L. 72. de solut. & debitorem ab usuris morae liberat. L. 10. C. de usur. Axioma est: mora in contractibus inducit obligationem ad usuras. L. 32. §. 2.

§. 761. Circa CASVM duae quaestiones ex sum sentiri & quis praestet. §. 761. Circa CASVM duae quaestiones ex sum sentiri & quis praestet. prima: quis illum sentiat; altera; quando praestet? Quod ad priorem attinet, obseruandae sunt regulae: I. Si casus contingit in persona, quae factum praestare promittit, aut cui ius est, factum exigendi: eum sentit persona, quam tangit. L. 15. §. 6. L. 38. pr. loc. II. Casum, qui in re accidit, si ex conuentione alteri danda est, sentit is, cui res debetur. §. 3. I. de emt. vendit. L. 1. pr. D. de pe. ric.

*vic. Et commod. rei vend.* Sin res ex contuentione restituenda, vel casus in re contingit <sup>3</sup> quae neque danda neque restituenda est: casum sentit dominus. L. 23. D. de R. I. L. 18. pr. D. commod. Quoad posteriorem quaestionem vero obtinet axioma: casum nemo praefat; nisi eum vltro susceperit, aut<sup>2</sup> culpam simul admiserit, L. 23. de R. I. aut<sup>3</sup> in mora versetur. (§. praeced.)  
L. 2. C. de peric. Et commod. rei vend. IV. 48.

*l. 16.  
de cond.  
causae  
datae*

§. 762. Iam ad contractus singulos, & quidem ad veros, cum imperatore progredimur, nexio, quorum quum alii *re*, alii *verbis*, alii *litteris*, alii *consensu* capiant substantiam: (§. 746.) primum de illis, qui *re* ineuntur, agendum erit.

## TIT. XV.

QVIBVS MODIS RE CONTRAHI-  
TUR OBLIGATIO.

~~Non sunt contractus hi qui sunt nisi in re vel in rebus~~  
S. 763. ~~Contractus hi~~

Contractus dicuntur RE iniri, vel REALES esse, non quasi actionem in rem producant (§. 725.) sed quia non capiunt substantiam hi contractus, nisi ab alterutro contrahentium impleantur, qui ad sui perfectionem proter *consensum* *interventum* *hii* requirunt.

§. 764. Tales ex nominatis sunt quatuor: I. MUTVVM, II. COMMODATVVM, III. DEPOSITVVM, & IV. PIGNVS. pr. Et §. seq. I. h. t.

*Consensus est essentialis; interventus rei specialis requisitum contractus utriusque.*  
S. 765.

Quo sensu contractus dicuntur reales

Quot sint huiusmodi contractus

1. Quid  
2. Principia  
3. Conclusiones 304  
a. quis. b. obligatio  
causis

*similiter  
homo non habet  
res fungibilis  
in se  
Restitutio in specie*

Quid mutu-um?

§. 765. I. MUTUUM est contractus realis, quo res fungibilis ita alicui datur, ut eius fact, & is quandoque tantumdem in eodem genere restituat. pr. Inst. h. t. RES vero FVNGIBILES hoc loco dicuntur, quae pondere, numero, & mensura constant. L. 2. §. 1. ff. de reb. credit.

In his enim tantumdem est idem. *quarum usus consistit in abusu. i.e. quae usu absumuntur.*

2. Axiomata de mutuo.

§. 766. Ex qua definitione sequitur, I. ut mutuum non sit, nisi res fungibilis saltim breui manu tradatur. (§. 765.) L. 2. §. 3. L. 11. pr. & L. 15. ff. de reb. cred. II. Ut mutuum sit alienatio \*), & rei fungibilis dominium transferatur in debitorem. (§. 765.) L. 2. §. 2. L. 16. L. pen. ff. eod. §. 2. Inst. quib. al. lic. vel non.

*pr. inf.  
inst. h. t.  
L. 2. §. 2. de  
reb. cred.*

\*) Quod notandum contra Claud. Salmatii dia- triben: *Mutuum non esse alienationem.* Mu- tuum enim non solum in quantitate consistit, sed & ipsa species quoad substantiam transfer- tur, & in hanc debitor omnino consequitur dominium. Non alienatur tamen quantitas, quae utpote res incorporalis non est obiectum domini. (§. 341. I.) Et hinc contemplatione quantitatis nummi alienati esse negantur, L. 55. ff. de solut. & aes illud, quod ad de- bitorem attinet, dicitur aes alienum. L. 213. §. 1. ff. de V. S.

3. Conclusiones

A. Quis da- re pos- sit mu- tuum.

§. 767. Quum ergo mutuum sit alienatio : (§. 766. II.) infertur, I. non nisi eum dare posse mutuum, qui potest alienare, §. ult. Inst. quib. al. lic. L. 2. §. 4. ff. de reb. cred. adeoque II. si quis, qui alienare nequit, mutuum dederit, nummos exstantes vindicari; consumtos bona

fide

fide condici; mala fide, actione ad exhibendum peti posse (§. 419. II.) L. 11. §. ult. L. 13. pr. L. 14. ff. eod. III. Idemque obtinere, si quis dolo malo pecuniam alienam sine mandato domini dederit mutuam. L. 11. §. ult. L. 13. ff. eod.

§. 768. Quamvis vero in mutuo alienetur species: non alienatur tamen quantitas, (§. 766. \*) ex eoque sequitur, IV. ut tantundem & quod ad quantitatem, & quod ad qualitatem reddendum sit. L. 3. ff. eod. L. 99. ff. de solut. V.

Vt conveniri quidem possit, ut minus, non vltus plus reddatur, quam datum; hinc nec usurae in mutuo debentur. L. 11. §. 1. ff. de reb. cred.

VI. Vt generatim mutatione monetae contingente ad tempus contractus respiciendum videatur; arg. L. 3. ff. de reb. cred. L. 2. C. de vet. num. pot. L. 69. ff. de contr. emt. nisi de certa specie monetae reddenda conventum, L. 5. L. 22 ff. de reb. cred. Et ita praxis servat, Gaiff. Lib. 2. Obs. cap. 73. p. 436. si mutatio monetae est specialis; iam respiciendum est ad tempus solutionis.

Quae nam illi de nascitur obli. gatio.

*l. 9. Cod. de solut. viii. 43 (agio)*

§. 769. Ex hoc contractu datur actio vnica, (§. 750. \*) cognominis, (§. 749.) nimirum ACTIO CERTI EX MUTUO, vel ACTIO MUTVI. L. 5. C. quib. non obliic. long. temp. praeser. qua creditor agit adversus debitorem, eiusve heredem, (§. 725.) ad tantundem in eodem genere eademque bonitate reddendum.

Actio in de nascatur. L. 23. de O. et. §. 14. 18. inff. de act.

§. 770. II. COMMODATVM est contractus realis, quo res non fungibilis ad certum et gratui bilateralis, inequalis, bonae fidei.

Commodatum quae 1,

1. quid
2. Principia
3. Conclusiones

*Res non fungibilis?*  
*ad Usum* gratuitum usum ita traditur, ut finito eo usu  
*Restitutio in Specie* eadem species restituatur. §. 2. Inst. h. t.

2 Axiomata de commo-  
 dato.

*lithographia*  
*W. Ambrosius*  
 l. 5. §. 42.  
 commod.

§. 771. Ex quo sequitur: I. ut commodatum in certum ac definitum usum detur; alias enim esset PRECARIUM. L. 1. pr. L. 2. ff. de precar. II. Ut, si mercedem sibi quis stipuletur, pecuniariam, commodatum transeat in locacionem conductionem; §. 2. Inst. h. t. pr. Inst. de locat. sin aliam rem, in contractum innominatum do ut des. L. 5. ff. de praeser. verb. III. Ut commodum ex hoc contractu plerumque sit penes solum commodatarium, incommodum penes commodantem. IV. Ut non, sicuti in mutuo, (§. 766. II.) transferatur dominium. L. 8. L. 9. ff. de commod.

3. Conclusiones

ad I. Quamdiu & quomodo re commo-  
 data vten-  
 dum?

772. Quia ergo commodatum ad certum usum datur: (§. 771. I.) I. illud ante finitum usum ordinarie revocari nequit. L. 17. §. 3. ff. L. 3. C. locat. Nec II. commodatarius eam aliis vibus adhibere debet, quia alias furtum vsum committeret. §. 6. 7. Inst. de obl. quae ex delicto nasc. L. 5. §. 1. ff. de furt.

ad II. An merces intercedere possit?

§. 773. Quumque mercede interueniente commodatum in alium contractum transeat: (§. 771. II.) consequens est III. ut, si honorarium \*) interueniat, commodati natura non mutetur. arg. L. 6. pr. ff. mand.

\*) Honorarium vero a mercede differt: I.) quod haec conventionione definiatur, illud vitro offeratur. 2. Quod mercedem admittant ope-



rae tantum illiberales; honorarium liberales,  
& quae aestimationem haud recipiunt.

§. 774. Quum porro commodum ex hoc contractu regulariter sit penes solum commodatarium; incommodum penes commodantem: Quae culpa praestanda?  
(§. 771. III.) sequitur IV. vt ille culpam leuissimam, hic latam tantum praestet. (§. 759. I.)  
L. 5. §. 10. ff. commod. V. Vt, si commodatum sit in vtriusque gratiam factum, contrahentes sibi inuicem teneantur ad culpam leuem. (§. 759. II.) L. 18. pr. v. at si vtriusque ff. commod. VI. Vt, si in solam utilitatem commodantis hic contractus sit inicus, tantum lata culpa praestanda sit. L. 5. §. 10. ff. eod.

§. 775. Denique ex ultimo axioma (§. 771. Quid si res casu perierit?) fluit, VII. quod si res casu fortuito perierit, ea pereat commodanti, tanquam domino. perierit  
L. 18. in fin. L. 19. L. 20. ff. L. 1. C. commod.  
§. 2. Inst. h. t. & hinc commodatarius non tenetur. (§. 761. II.)

§. 776. Ex hoc ergo contractu duae nascuntur actiones contractui cognomines, nempe actiones COMMODATI DIRECTA & CONTRADATI DUPLEX.  
(§. 750. \*)

§. 777. DIRECTA datur commodanti aduersus commodatarium eiusque heredes ad eandem speciem finito vsu restituendam, (§. 770.) damnaeque etiam culpa leuissima data resarcienda. (§. 771. IV.) actio personalis, civilis bonae fidei, competens commodanti.  
§. 778.

Contra. §. 778. ACTIO CONTRARIA datur commo-  
 raria. datario aduersus commodantem eiusque here-  
 des, ad indemnitatem: (§. 750. \*) veluti si  
 y sumtus haud modicos in rem fecerit, vel<sup>36b</sup> vi-  
 tium rei commodatae caelatam damnatum senserit,  
 vel<sup>36b</sup> rem vsu nondum finito iniuste repetitam  
 detrimentum passus sit. L. 17. §. L. 3. L. 18.  
 §. 2. & 3. ff. commod.

Deposi- §. 779. III. DEPOSITVM est Contractus re-  
 tum initus, quo quis alteri rem ita gratis custodien-  
 1, quid? dam tradit, ut, quandocumque deponenti pla-  
 ad custodiam cuerit, eandem in specie restituat. §. 3. Inst.  
 h. t.

2, Axiomata de hoc contrac-  
 tu. §. 780. Vnde obseruanda axiomata: I. Con-  
 tractus & hic est gratuitus. II. Eo nec domi-  
 nium, nec vsus, sed sola rei custodia transfer-  
 tur. L. 1. pr. ff. depos. §. 3. Inst. h. t. III.  
 Commodum ex hoc contractu ordinarie ad so-  
 lum deponentem; incommodum ad solum de-  
 positarium redundat.

3, Conclu-  
siones ex axio-  
 mate primo. §. 781. Ex primo axioma-  
 te inferimus, I. de-  
 positum quoque vel in locationem conduccio-  
 nem, vel in contractum innominatum degenera-  
 re posse, si merces intercedat. §. 771. II.) L.  
 1. §. 8. 9. 10. ff. depos. II. Nec huius contrac-  
 tus naturam mutari per honorarium. (§. 774.)  
 L. 2. §. 24. ff. de vi bon. rapt.

Cur hic §. 782. Ex eodem colligimus, III. contrac-  
 contrac- tum hunc non nisi cum amicis, in quorum fide  
 maxima

maxima spes sita est, injuri, adeoque infamiam tus infamereri dolum depositarii. (756.) Cic. *pro Ros.* met?

*Amer. cap. 39. l. 10. C. depos. l. 1. §. 1. ff. de his qui not. inf. §. 2. Inst. de poen. tem. litig.*

ad II.

§. 783. Ex altero axioma te fluit IV. depositarium furtum vsus committere, si re deposita vtatur. §. 6. *Inst. de obl. quae ex del.* V. Si rei vsus concedatur, tunc depositum fieri irregularare, & accedere ad mutuam, aut commodatum, aut precarium, aut locationem conductionem, aut contractum innominatum. l. 25. §. 1. *de precari. l. 29. ff. l. 4. cod. eod.*

Ex secundo.

ad III.

§. 784. Denique ex tertio axioma te fluit VI. deponentem ordinarie ad culpam leuissimam, depositarium ad latam teneri. (§. 759. II.) l. 1. §. 7. 16. 20. *seq. ff. depos.* VII. Hunc etiam casum sentire, si depositum sit irregulare ad mutuam accedens, (§. 783. V.) l. 24. *ff. depos. praestare autem casum, si vel in mora sit restituendi, vel casum omnem in se susceperit.* (§. 761.)

Ex tertio. §. 3. *inst. h. t.*

785. Depositum alias in SIMPLEX dividitur, Quotuplex de quod haftenus descriptum, & MISERABILE, quod sit ob tumultum, incendium, ruinam, naufragium. l. 1. §. 13. *ff. depos.* Hoc id singulare habet, quod si dolus depositarii in eo pelluceat, ad dupli restitutionem teneatur, l. 1. §. 1. *ff. depos. (§. 728.)*

*Amplius de hunc*

§. 786. Deinde deposito vicinum & ab eo tamen Sequediuerfum est SEQUESTRVM, I. quod illud fiat strum quid?

a

a volente; hoc aliquando etiam inuitis, iussu iudicis. \*) L. 7. §. *fin. ff. qui satisd. cog.* II. Quod illud ordinarię solam custodiam; hoc & curam transfert in sequestrem. L. 17. §. 1. ff. dep. d. L. 3. C. quor. adpell. non recip. VII. 68.

\*) Sed non nisi imminente metu fugae, L. 7. §. ult. ff. qui satisd. cog. vel dilapitationis, L. 21. §. ult. ff. de adpel. vel armorum, vel ob similes causas grauiores. L. ult. in fin. C. quibus ad lib. L. 3. ff. quor. adpell. non recip. L. 20. §. 1. C. de arg. Quo etiam pertinet bellissima species c. 14. X. de sponsal vbi de sequestratione sponsę, quę duobus fidem de matrimonio dederat. Extra hos casus prohibita est sequestratio rei litigiosę. L. vn. C. de prohib. sequestr. pec. IV. 4.  
L. 6. §. 1. Cod. unde vi. VIII. 4.

5. Duplex actio depositi. Ex hoc etiam contractu nascitur de nouo duplex DEPOSITI ACTIO, DIRECTA & CONTRARIA. (§. 750. \*)

Directa. §. 788. DIRECTA datur deponenti aduersus depositarium eiusue heredes, ad rem depositam in specie cum omni causã restituendam; (§. 780.) resarciendumque damnum dolo & culpa lata datum. (§. 784.) Cui actioni nec exceptio compensationis, nec doli mali, nec iuris in re deposita competentis, opponi potest. L. pen. C. de depos. L. ult. §. 1. C. de compens. Immo nec iure retentionis recte vitur depositarius, quamuis Doctores eam concedant ob impendia necessaria in rem depositam facta. L. 11. C. depos. IV. 3A.

§. 789. CONTRARIA datur depositario ad-Contraria  
versus deponentem eiusue heredes ad indem-  
nitatem (§. 750. \* & 784.) L. 5. pr. ff. depos.

§. 790. Similiter ex SEQVESTRO, finita li-Actio  
tè, ACTIO SEQVESTARIA DIRECTA datur sequef-  
victori aduersus sequefrem, eiusque heredem,  
ad rem depositam cum omni causa restituendam  
L. 5. §. 1. L. 12. §. 2. ff. depos. CONTRARIA  
sequeftri aduersus victorem ad indemnitate[m] L.  
5. §. 2. ff. depos.

791. Vocabulum pignoris varias admittere sig- Pignus  
nificationes, supra (§. 712.) diximus. Hoc loco quid? 1)  
PIGNVS est "contractus realis, quo creditori res  
"traditur in securitatem crediti, ita ut soluto  
"credito in specie restituatur." §. ult. Inst. h. t. *bon huiusd. in securitatem*

792. Ergo I. Pignus est contractus accessorius. Axio- 2)  
(§. 752.) II. Pignori dari possunt res omnes, quae mata de  
securum praestant creditorem. L. 9. §. 2. ff. de pignore  
pign. act. III. Ex hoc contractu non usus trans-  
fertur, sed possessio & custodia, adeoque tradi-  
tionem accedere oportet. §. ult. Inst. h. t. IV.  
Contractus pignoris in vtriusque contrahentis  
utilitatem comparatus est, §. ult. Inst. h. t. L.  
5. §. 2. ff. de commod.

§. 793. Ex primo axiomate deducimus, I. 3)  
nullam esse pignoris causam, vbi debitum nul- Conclu-  
lum, L. 11. §. 3. D de pignoratit. act. vel ex siones  
finctum est L. 11. §. 1. cit. sufficit tamen debi- ex axio-  
tum naturale subesse, modo a lege civili non primo,  
penitus sit destructum. (§. 727.) L. 5. D. de

*pignor. & hyp. L. 2. D. quae res pign. L. 13. D. quibus mod. pign. vel hyp. solv. II. Solutio debito & pignus repeti posse. \*) L. 1. §. 6. D. de obl. & act.*

\*) Attamen, soluto licet debito, creditor pignus iure retentionis debitori denegabit, si novum contraxerit debitum. *tot. tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. teneri posse. VIII. 27.*

Conclu- §. 794. Ex secundo axiomate inferimus, I. siones- oppignorari posse res tam corporales, quam incorporales; L. II. §. 2 ff. de pign. L. 4. C. ex axio- quae res pign dari. II. tam immobiles, quam mâte se- mobiles; III. tam proprias, quam cundo. alienas, modo domini consensus vel ratihabitio accedat, L. 20. pr. ff. de pign. act. IV. viii. 27. Non autem res exentas commercio; L. 9. §. 1. ff. de pign. & hyp. V. nec res litigiosas. d. L. 1. §. 2. ff. quae res pign. L. 3. C. eod. VIII. 17.

Ex ter- §. 795. Ex tertio sinit, VI. creditorem pignore uti non posse, nisi ex conventionione expressa, quae, si res frugifera oppignoratur, & usus in vicem usurarum conceditur, pactum <sup>antichreticum</sup> antichreticum vocatur. L. II. §. 1. ff. de pign. & hypoth.

Ex quar- §. 796. Ex quarto axiomate colligimus, VII. to. utrumque contrahentem teneri ad culpam leuem praestandam. L. 5. §. 2. ff. commod. L. 25. ff. L. 5. L. 7. C. de pignorat. act.

4. Actio §. 797. Ex hoc quoque contractu duplex datur actio PIGNORATITIA DIRECTA & CONTRA-

## ad S. 794. II.

Hypotheca in immobilibus constituta regulariter nomina activa debitoris haud afficit. ratio est, quia nomina neque ad res mobiles, neque ad immobiles proprie pertinent, sed tertium rerum genus constituent. l. 2. §. 13. de re jud. — Muller prompt. jur. voc. hypotheca R. 55. /

## ad S. 794. III.

An res aliena possint dari in pignus? — Regula: res aliena non potest dari in pignus; Creditor tamen habet actionem contrariam. l. 2. 6. Cod. si aliena res. — Exceptio à regula 1<sup>ma</sup> est, si Dominus consentiat. — 2<sup>da</sup>, si oppigno. nata sit sub conditione, si in dominium debitoris pervenerit. l. 16 §. 7. de pign. — 3<sup>a</sup>, si debitor jus in re habuit. l. 16. §. ult. de pign. act. l. 1. Cod. si pign. dat. VIII. 24. — Muller prompt. jur. voc. hypotheca R. 13. & 83. Reg.

313.

ad S. 494. III. pag. 312.

S. 499.

Res aliena non potest dari  
in pignus ad hunc effectum,  
ut seus Dominus vindicare  
impediatur; est potest dari  
in pignus ad hunc effectum,  
ut inter contrahentes oriatur  
ius ad rem, si cuius creditor  
potest instituire actionem con-  
trariam. /



TRARIA. (§. 750. \*) §. ult. Inst. h. t. L. 3. L. titia duplex. L. 9. pr. ff. de pign. act.

§. 798. DIRECTA debito soluto (§. 791.) Directa, datur debitori aduersus creditorem eiusue heredes, ad rem oppignoratam cum omni causa restituendam, refarciendaque damna, culpa etiam leui data. (§. 796.) §. ult. Inst. h. t.

§. 799. CONTRARIA contra creditorei competit aduersus debitorem eiusue heredes, ad indemnitatem; veluti si creditor impensas in pignus fecerit si damnum inde passus sit si res aliena ipsi obligata fuerit &c. L. 3. 8. 9. 36. ff. de pign. act.

§. 800. Contractuum realium innominatorum Contractuum quatuor sunt genera; DO VT DES; DO VT FACIAS; FACIO VT DES; FACIO VT FACIAS. innominat. genera. A quibusdam hi contractus in REGVLARES & IRREGVLARES diuiduntur. Hos scilicet vocant, qui nomen speciale habent; (§. 802.) illos, qui eodem carent.

§. 801. In hisce contractibus is, qui ex sua parte satisfecit promissio, I. rem datam ex penitentia reuocare potest, quo nomine ipsi datur condictio causa data, causa non secuta; L. 3. §. 2. L. 5. pr. de cond. caus. data caus. non secuta. L. 5. §. 1. de praescript. verb. II. agere potest actione praescriptis verbis, vt alter id, quod vicissim promisit, praestet. L. 1. 2. 3. 4. D. de praescript. verb.

Axiomata de contractibus innomin.



sola locum in libris nostris inuenerit: de ea sola hic agendum videtur.

§. 805. STIPVLATIO est contractus unilateralis, quo quis ad alterius interrogationem congrue & in continenti respondendo ad dandum aliquid, vel faciendum, quod alterius interest, obligatur. Quam enim nuda rei futurae promissio iure Romano actionem non produceret: (§. 745.) inuenta est stipulatio, qua, qui rem in futurum promittit, obligaretur. pr. Inst. h. t. L. 27. C. de pact. II. 3.

Stipulatio  
quid?

§. 806. Omnis ergo stipulatio requirit I. interrogationem & responsionem congruam. II. Responsio sequi debet interrogationem in continenti. III. Iure antiquo stipulatio formula solenni fiebat. §. 1. I. h. t. Cuiacius *Lib. 2. Obs. 30. l. 50. §. 1. de V. O.*

Axiomata  
illa.

§. 807. Quam vero vel certum quid promitti possit, veluti species, vel quantitas; vel incertum, veluti genus, vel factum: ipsa quoque stipulatio vel CERTA vel INCERTA est. L. 74. ff. de V. O. pr. Inst. 204.

Ea vel  
certa vel  
incerta.

§. 808. Quandoquidem etiam vel pure, vel sub conditione, vel in diem, promittitur: stipulatio in PURAM, CONDITIONALEM, & INDIEM CONCEPTAM recte diuiditur. §. 2. §. 4. Inst. L. 73. pr. ff. h. t. De illa, quae in diem concipitur, hoc notandum est singulare, quod obligatio ex illa sit stricto iure perpetua; lapsa tamen die exceptione elidatur. §. 3. I. h. t. L.

Vel pure  
vel in  
diem, vel  
sub condi-  
tione  
facta.

44. §. 1. D. de O. & A.

§. 809.

vel pura, vel ficta est; vera, quae verba  
intervenit; ficta, quae intervenisse fingitur.

Actio §. 809. Ex stipulatione, tamquam contractu  
 ex stipu- *μνοπλεύρω*, (805.) vna nascitur actio, (§. 750.  
 latu cer- \*) illi cognominis EX STIPVLATV, L. 83. §.  
 ti & in: 6. ff. de V. O. quamuis illa, si certum petitur,  
 certi. ACTIO CERTI, fin incertum, ACTIO INCERTI  
 EX STIPVLATV vocetur. *pr Inst. h. t.* (§. 807.)

Qualis? §. 810. Vtraque datur stipulanti aduersus pro-  
 mittentem eiusue heredem ad dandum faciendum  
 ue, quod promisit.

Vfus §. 811. Ceterum quamuis *sollemnia verba* su-  
 hodie. stulerit Leo Imp. L. 10. C. de contr. stipul. §.  
 nus. *viii. 30.* I. *Inst. h. t.* non tamen sustulit *interrogationem*  
 & *responsionem congruam*, adeoque nec diffe-  
 rentiam pactionum & stipulationum. Sed Ger-  
 manicae originis gentes vti hisce formulis num-  
 quam vsae sunt: ita hodiernum inter pacta & sti-  
 pulationes nihil statuunt discriminis; sed ex vtris-  
 que concedunt actionem, siue interceserit in-  
 terrogatio & responsio, siue non fuerit adhibi-  
 ta. (§. 747. \*)

Obl. Correalis

1. quid
2. Constitutio
3. forma
4. qui Rei prom.
5. qui Rei Stipul.
6. Obl. R. prom.
7. Ius R. Stip.
8. actiones  
 conuictorum  
 iuricum

TIT. XVII.

D E

DVOBVS REIS STIPVLANDI ET  
 PROMITTENDI.

§. 812.

Con-  
 nexio,

**D**uae sunt regulae iuris nostri, quarum hoc  
 titulo exceptiones proponuntur. *Prima* *Prag.*  
*Plu.*

1 Plures, qui eandem rem debent, obligantur pro rata. 2 Altera: Plures, quibus eadem res debetur, participant de illa pro rata. Aliquando tamen plures obligantur in solidum; h. e. vnam eandemque rem totam debent, & que principaliter, ita vt si vnus praestet, reliqui liberentur.

2 Nonnunquam etiam pluribus aliquid in solidum debetur; id est: singulis eadem numero res debetur, qua vni praefita, etiam quoad alterum liberatio contingit. *In dubio praesumi- tur obligatio pro rata, quia in dubio innoxemus regulo, donec*

§. 813. Illi, qui eandem rem in solidum debent, REI siue CORREI DEBENDI; quibus eadem res in solidum debetur, REI seu CORREI CREDENDI vocantur \*). OBLIGATIO autem CORREALIS est illa, quae ad plures ita spectat, vt ad quemlibet tota pertineat. PASSIVA a Doctoribus vocatur, si plures illi sunt debito- res, ACTIVA, si creditores sunt.

\*) REI alias speciatim dicuntur ii, vnde petitur; generatim ii, quorum de re disceptatur. Cic. Lib. 2. de Orat. cap. 43. & 79. Felt. voce reus. Vnde & actor & reus communi vocabulo REI dicuntur Pomponio L. 5. pr. v. con- uentionales ff. de V. O. adeoque & Iurecou- sultis ratio fuit, hoc vocabulo & promitten- tes & stipulantes adpellandi.

§. 814. Correalis haec obligatio aut per con- uentionem constituitur, aut per factum illicitum, aut per testamentum, aut per legem immediate.

1) Conuentione in variis negotiis inducitur; veluti in mutuo, L. 1. C. h. t. commodato, L. 21. §.

Regula  
Exceptio

Quid  
& obli-  
gatio  
correa-  
lis?

Correa,  
lis obli-  
gatio  
quotu-  
plex ra-  
tione  
funda-  
menti

1. D. commod. deposito, emtione, L. 9. pr. D. h. t. mandato. L. 59. §. 3. L. 60. §. 2. D. mand. 2. Factum illicitum obligationem in solidum producit ad damni reparationem. L. 14. §. f. D. quod met. caus. L. 2. 3 4. de his qui effud.  
 7. 8. L. 1. C. de cond. furt. 9. Obligationis correalis exemplum per testamentum constitutae est in pluribus coheredibus legato gratiatis. L. 8. §. 1. D. de legat. I. 10. Denique & lex aliquando immediate pluribus obligationem correalem imponit. Quo pertinent plures tutores & curatores, L. 38. L. 55. de administr. & peric. tut. & plures, qui insitorem tabernae vel magistrum nauis praeposuerunt. L. 13. §. vit. de instit. act. L. 1. §. 5. de exercit. act. Vide quoque L. 17. D. de pos.

3

Quid rei promittendi & stipulandi. §. 815. Maxime autem obligatio correalis apud Romanos per stipulationem contrahebatur, eoque casu REI PROMITTENDI & STIPULANDI dicuntur.

4 Quinam rei promittendi? §. 816. REI ergo PROMITTENDI sunt, qui alteri, viâ oratione omnes interroganti, congrue respondent, seque singulos in solidum idem daturus facturosque spondent. pr. Inst. L. 1. L. 2. L. 3. §. 1. L. 4. ff. h. t. E. g. apud Plaut. in Trinum. act. 5. scen. 2. vs. 39. Lyfiteles interrogat :

*Itac lege, (cum ista dote,) filiam tuam spondesne mihi uxorem dare?*

Respondet Callicles: *spondeo, & Charmides addit:*

dit: *Et ego spondeo idem hoc*: Callicles ergo & Charmides erant duo rei promittendi saltim ratione dotis.

§. 817. REI STIPVLANDI sunt, quibus separatim sibi eamdem rem in solidum stipulantibus debitor eam se daturum facturumque spondet. §. 1. *Inst. L. 1. ff. h. t. v. c.* Si Titius interrogaret: *Spondesne mihi dare mille Philippum?* & Maenius: *Spondesne mihi dare idem mille Philippum?* Et Sempronius responderet: *Vtrique vestrum dare spondeo*; Titius & Maenius essent duo rei stipulandi. *pr. Inst. h. t.*

5.  
Qui rei stipulandi?

§. 818. Quum rei debendi in solidum teneantur, (§. 813.) consequens est, I. vt singuli possint conueniri quidem in solidum. §. 1. *Inst. L. 3. §. 1. ff. h. t.* At iure tamen nouissimo Nov. 99. c. 1 gaudent beneficio diuisionis; nisi sint correi ex facto illicito. (§. 814.) *L. 1. §. 4. D. de eo per quem fact. L. 14. §. fin. quod met. caus. II. Vt vnus reorum creditori quocunq; modo satisfaciendo obligationem perimat. L. 2. L. 3. §. 1. ff. h. t. L. 20. ff. ad SC. Vellei L. 16. pr. ff. de acceptilat. Nov. 99. c. 1.*

6.  
Obligatio reorum promittendi.

§. 819. Quumque contra reis credendi singulis solidum debeat: (§. 813.) sequitur, III. vt singuli possint exigere solidum. IV. Vt, si vni quocunq; modo satisfactum sit, reliquorum ius exigendi perimatur. *L. 2. ff. h. t. L. 31. §. 1. de nouat.*

*legem esse peccat*

7.  
Ius reorum stipulandi.

An cor-  
reis in-  
uicem  
compe-  
tat  
actio?

§. 320. Quum denique correus debendi, qui solidum soluit, nihil præstitit, quam quod præstare obligatus erat: inferendum est, V. eum actionem non habere aduersus correum; L. 36. ff. de fideiuss. nisi vel in communione sint correi, vel soluens iura a creditore cessa accepit. \*) VI. Correus contra credendi, cui solidum solvitur, nil nisi quod ipsi debebatur, accepit. Hinc non cogitur cum correo partem communicare, nisi vel socii sint, vel ita inter illos conuenerit. L. 62. pr. ff. ad L. Falc.

\*) Sed facile tamen patet, reo soluenti etiam non socio, nec iure cello utenti, hodie competere actionem negotiorum gestorum contrariam utilem. Dum enim pro correo soluit, eumque liberauit, negotia eius gessit utiliter, adeoque petere potest indemnitate. Et ita, etiam accipi potest L. 2. C. h. t. Aliud tamen dicendum, si correus ex verò delicto solidum soluit. Huic enim regressus contra socios delicti non datur. *Delictorum nulla so-*  
*-cietas.*

\*\*\*\*\*

## TIT. XVIII.

D E

### STIPVLATIONIBVS SERVORVM.

§. 321.

Seruus  
an &  
quando  
stipule-  
tur?

**S**eruus nec persona est, (§. 65.) nec sibi quidquam acquirit, sed domino. (§. 423.) Ergo & stipulatione sibi nihil; domino omnia acquirit, quia non nisi ex persona domini stipu-  
landi



landi ius habet. *pr. Inst. h. t. L. 1. pr. ff. de stip. ser.*

\* \* \* \* \*

TIT XIX.

D E

DIVISIONE STIPVLATIONVM.

---

§. 822.

**A** personis, quæ vel stipulari iubent, vel stipulantur, stipulationes diuiduntur in **Stipulationum diuisio noua,**  
**PRAETORIAS, IUDICIALES, COMMVNES & diuisio**  
**CONVENTIONALES,** *pr. Inst. h. t. de quibus noua,*  
 paucis dicendum.

§. 823. PRAETORIAE sunt stipulationes, Praetoriae  
 vel cautiones, quae a mero Praetoris officio pro-  
 ficiuntur; quo & Aedilitiae referuntur. §. 2. quae-  
 nam?

*I. h. t. IUDICIALES, quae a mero iudicis officio, COMMVNES; quae ab utriusque \*)*

§. 2. §. 4. *Inst. h. t. CONVENTIONALES, quae ex conventionione utriusque partis concipiuntur. §. 3. Inst. eod.*

\*) Distinctum enim Romae erat Praetoris & iudicis officium. Praetor magistratus erat; iudex priuatus.

§. 824. PRAETORIA e. c. erat CAVTIO **Cautio**  
**DAMNI INFECTI,** qua praetor rei vitiosae, ve-  
 luti aedium ruinosarum, dominum, vel eum, infecti,  
 damni

X

qui

qui domini loco habebatur, iubebat vel promittere, vel satisfacere vicino, cui damnum imminere, se refarciturum damnum, si intra certum diem contigerit. L. 13. *pr.* §. *sequi.* ff. de *damn. inf.* Nolentem satisfacere missione in bona ex primo, ac deinde ex secundo decreto coerebatur. L. 15. §. 16. 20. ff. de *damn. inf.* L. 3. §. *ult.* ff. de *adq. posses.*

Legatorum nomine.

§. 825. Eiusdem generis est CAVTIO LEGATORVM SERVANDORVM CAVSSA, qua heres legatariusue legatum post tempus, vel conditionis eventum debens, a praestore iubetur cavere, se sine omni dolo malo legatum praestitutum, quum dies venerit. L. 1. ff. *ut leg. serv. caus.*

Iudiciales, cautio de dolo.

§. 826. IUDICIALIS est CAVTIO DE DOLO, qua is, qui ad rem restituendam condemnatus est a iudice, iubetur cavere, se rem cum omni causa sine fraude restitutum. L. 21. L. 45. ff. de *rei find.* L. 9. §. 5. 7. ff. *quod met. caus.*

Depersequendo fugitio.

§. 827. Ita & a iudicis officio proficiscitur CAVTIO DE PERSEQVENDO SERVO, QVIIN FUGA EST, ab eo exigere solita, qui sententia iudicis condemnatus est ad servum restituendum, si servum aufugerit. L. 14. §. 11. ff. *quod met. caus.*

De pretio restituendo.

§. 828. Eiusdem naturae est CAVTIO DE PRETIO RESTITVENDO, si res promissa praestari ab uno coheredum in solidum iubeatur, ut reliqui coheredes

redes

redes eum indemniem praesent. L. 25. §. 10. ff. *Jam. ercise.*

§. 829. COMMVNES sunt cautiones REM PVPILI SALVAM FORE, de qua supra (§. 232. seq.) & CAVTIO DE RATO, quam praestare iubetur procurator, cuius de mandato dubitatur. L. 1. C. de procurat.

Com-  
munes,  
rem pu-  
pillo sal-  
uam fo-  
re & de  
rato.

§. 830. *Conventionalium* tot fere sunt species, quot rerum contrahendarum. §. 3. I. h. t. Nullus enim fere erat contractus, cui non subliceretur stipulatio. Sen. de benef. Libr. 3. cap. 13. L. 71. ff. pro soc. L. 88. ff. de solut. Cuius ad L. 17. ff. de V. O.

Con-  
uentio-  
nales.

§. 831. Hodie cautiones *praetoriae, iudiciales* & *communes* non amplius differunt, quia nec officia Praetoris & iudicis differunt. Nec absiste amplius cauendum stipulationibus, sed sufficit nuda re promissio, verbis vel chirographo facta.

Vt  
us  
hodie  
aus

TIT. XX.

DE

INVTILIBVS STIPVLATIONI-  
BVS.

§. 832.

Stipulationes species conventionis sunt. (§. 805.) Hinc ea ad sui validitatem requirunt, quas ad cuiuscumque conventionis validitatem requiri

Stipula-  
tiones  
inutiles  
primi  
generis.

X 2

requiri supra dictum est. (§. 733-738.) Alias inutiles sunt.

Secundi §. 833. Sed praeterea stipulationes etiam in-  
generis. I. Si aliud responsum ac rogatum,  
e. g. si quis pure rogatus, sub conditione spon-  
deat; §. 5. *I. h. t.* (§. 806.) II. inter absentes  
per epistolam aut nuncium factae §. 12. *I. eod.*

*Leinys/Spess* TIT. XXI.  
D'E  
FIDEIVSSORIBVS.

§. 834.

Con-  
nexio.

Quum per stipulationem etiam fideiussio fie-  
ret: §. 1. *Inst. de V. O.* doctrinae de  
stipulatione subiicitur tractatio de FIDEIVSSIO-  
NE, quae *grave* & verè *virile* ac *ciuile* habe-  
batur *negotium*. *L. 1. §. 1. L. 2. §. 1. ff. ad*  
*SC. Vellei.*

*d.* Quid fi-  
deius-  
sor?  
*Leinys*

§. 835. FIDEIVSSOR est, qui alienae obli-  
gationi, mediante stipulatione & sine nouatio-  
ne, accedit. Qui enim non per stipulationem,  
sed pacto interueniente, alterius obligationi ac-  
cedit, non FIDEIVBET, sed CONSTITVIT. *L.*  
*1. §. 4. L. 11. §. 1. ff. de const. pec.* Qui ob-  
ligationem principalem *antecedit*, MANDAT.  
*L. 12. §. 14. ff. mand.* Qui alterius obligatio-  
nem *novando* in se *suscipit*, adeoque, liberato  
priori reo, se ipse obligat, is EXPROMITTIT.  
*L. ult. ff. ad SC. Maced. §. 3. Inst. quib. modi*  
*toll. obl. (§. 989.)* §. 836.

§. 836. Hinc fluunt axiomata: I. Fideiussio Axiomata est conuentio, & quidem stipulatio, L. 12. C. de fideiuss. II. Fideiussio est negotium virile & ciuile. (§. 834.) III. Fideiussio est contractus accessorius. (§. 752.) L. 3. ff. de fideiuss. IV. Fideiussor olim vt correat, hodie si beneficio ordinis vtitur, in subsidium obligatur. \*)

\*) Olim tenebatur, vt correat, adeo, vt creditor & omisso debitor principali statim conuenire fideiussorem posset. L. 5. C. de fideiuss. L. 4. §. 1. ff. de fideiuss. L. 20. ff. de condit. indeb. Hodie quidem idem licet creditori, si fideiussor omittit beneficium lege sibi concessum; alioquin fideiussor, iure suo vtusus, tenetur tantum in subsidium & actor exceptione excluditur.

### Conclusiones

§. 837. Quum ergo fideiussio sit conuentio: Qui fit (§. 836. I.) sequitur, vt qui paciscendo se & bona sua obligare non possunt, (§. 734. & repositum?) nec possint fideiubere; vt; furiosi, mente capti, §. 8. Inst. de inut. stip. infantes, & infantiae proximi, §. 9. Inst. eod. prodigi, L. 6. ff. de verb. obl. pupilli & minores sine tutorum auctoritate, vel curatorum consensu. §. 9. Inst. eod. pr. Inst. de auct. tut. (§. 835.) Iure romano praeterea nec surdi & muti fideiubere poterant, quia fideiussio per stipulationem fiebat, haec autem verba ore nuncupata requirit. §. 7. I. h. t. Quod hodie cessat.

§. 838. Quumque sit virile ac ciuile negotium: (§. 836. II.) consequens est II. vt feminae non possint?

nae nec pro extraneis propter SC. Velleianum, nec pro viris suis intercedant, propter *Nov. 134. cap. 8. Auth. si qua mulier C. ad SC. Vellei.* III. Ut nec pro aliis iure intercedant milites. *L. 8. §. 1. ff. qui satisd. cog.* IV. Nec certis in causis pro laicis clerici. *Nov. 123. cap. 6.* Quo iure tamen nos vix utimur. *Iust. Henn. Boehmer Ius eccl. prot. Tom. 2. Libr. 3. Tit. 22. §. 1. seqq. Engel Colleg. univ. jur. Can. h. t. M. N.*

Quibus  
in nego-  
tius fide-  
iussioni  
locus  
sit?

§. 839. Quandoquidem porro fideiussio est contractus accessorius: (§. 836. III.) I. accedere sane potest *omnibus obligationibus* ex contractu quolibet \*): *§. 1. Inst. L. 1. L. 8. §. 1. L. 16. §. 3. ff. h. t. immo & regulariter obligationibus naturalibus, non omnino destructis; (727.) nec non civilibus efficacibus; (ibid.) L. 6. §. 2. L. 7. L. 16. §. 3. ff. eod. L. 6. ff. de V. O. porro & obligationibus ex delicto, si pecuniaria poena, non si capitalis vel corporalis immineat. L. 8. §. 5. L. 56. §. ult. L. 70. §. ult. ff. h. t. iunct. L. 26. ff. § L. 22. C. de poen.*

\*) Singulare tamen est, quod maritus de dote restituenda, ne, si velit, quidem, fideiussores dare queat, adeoque nec fideiussor eam in rem datus obligetur. L. 2. C. ne fideiuss. dot. de pt. Pignora tamen dotis nomine a marito recte accipiuntur. L. 7. §. 6. ff. de don. int. vir. § v.

An in  
durio-  
rem

§. 840. Ex eodem vero axiomate fuit: II. posse quidem fideiussorem magis se obligare, quam debitorem principalem, sed non in maius vel  
in

ad S. 837. lin. 4. voc:  
minores pag. 325.

Fidejussio in minorennitate  
 facta stringit, si à majorenni  
 uovo soluta sint. Müller  
 prompt. juris voce Fidejussio  
 R. 11. 1.

ad Sphum dictum in fine.

Surdi et muti hodie fide-  
 jussionem valide interponunt;  
 modo consensum suum sufficien-  
 ter declarare possint. Müll.  
 lex l. c. R. 95.

Systema

- A. Quid  
 B. Axiomata  
 C. Qui — Qui non  
 D. ubi fidej. est locus  
 E. Obligatio fidej.  
 F. Beneficia fidej.

Fidejussor ad usuras non  
 obligatur, si tempore contracti  
 debiti et inita fidejussionis nul-  
 la usurarum mentio facta sit,  
fidejussiones enim stricte expli-  
canda sunt, (analog. l. 14. de obl.  
 et act.) Abinc fidejussor de  
pretio rei empto caseno non te-  
netur ad usuras. l. 68. §. 1. h. t.  
 Müller prompt: jur. Von fide-  
 jussio N. 68. —



in duriolem causam, §. 5. *Inst. h. t.* multo causam minus in aliam rem. *L. 42. ff. eod. III. Ex-* obligari  
*stineta obligatione principali, fideiusoris obli-* possit fi-  
*gationem extingui. pr. Inst. quib. mod. toll. for?* deius-  
*obl. L. 93. §. 2. 3. ff. de solut.*

§. 841. Denique quum fideiusor in subsidium teneatur: (§. 836 IV.) sequitur I. vt reo principali non soluente, fideiusor eiusue heredes obligantur. *L. 16. §. ult. ff. h. t. \** II. Vt plures fideiusores teneantur in solidum. §. 4. *Inst. L. 3. C. h. t.* III. Vt aduersus fideiusores, reo non soluente, detur actio ex stipulatu. IV. Vt si quis ad certum tempus cum protestatione fideiussit, lapsu temporis liberetur per exceptionem pacti, vel doli. *L. 44. §. 1. ff. de obl. & act.*

Obligatio ex fideiusione.

\*) Si ergo fideiusor animaduertit, quod debitor bonis labi incipiat: consilii est, creditorem moras necessentem prouocare ex *L. 28. D. fideiusor.* vt vel contra debitorem instituat actionem, vel contra fideiussorem agat, & sibi opponi autem exceptionem ordinis. Ea enim semel opposita liberat fideiussorem, si vel maxime postea reus principalis non soluendo fiat.

§. 842. Ex eodem principio fluxisse videntur Beneficia illa beneficia, fideiusoribus concessa, DIVISIONIS, ORDINIS, & CEDENDARVM ACTIONVM. *Beneficia fideiusorum.*

§. 843. Beneficium DIVISIONIS, epistola *D. Diuisione* Hadriani concessum, id indulget fideiussori, vt nis,

in solidum conuentus, possit exceptione opposita impetrare, vt obligatio inter confideiussores diuidatur, & creditorem a singulis, dum soluendo sint, partes petere oporteat. §. 4. *Inst. L. 26. L. 51. §. 1. ff. h. t.*

Ordinis.

§. 844. BENEFICIVM ORDINIS <sup>non Ordinum</sup> a Iustiano inuentum, fideiussori a creditore conuento indulget, vt exceptione hac opposita, non teneatur soluere, priusquam excusius sit reus principalis. *Nov. 4. cap. 1.*

Cedendarum actio-num.

§. 845. Beneficium CEDENDARVM ACTIONVM fideiussori indulget, vt, antequam soluat \*) , creditor ei actiones cedere teneatur, quibus, quod soluit, aut a debitore principali, aut pro rata a confideiussoribus repetere possit. *L. 17. L. 36. L. 39. ff. L. 2. L. 11. L. 14. C. h. t.*

\*) Cessio iure stricto fieri debet, antequam solvatur. Solutione enim obligatio, adeoque & actio extinguitur, ac proinde cedi nequit. *L. 67. ff. de solut. L. 1. C. de contrar. tut. iud.* Si tamen solutio facta ea conditione, vt actiones cedantur, potest cessio & post solutionem fieri, *L. 76. ff. de solut. id quod praesumendum esse putat Paullus. L. 36. ff. h. t.*

Constitutum quid?

*Constitutum quid?*

§. 846. Diximus (§. 835.) a fideiussione differre constitutum. CONSTITVTVM scilicet in genere est promissio, quae fit intuitu obligationis iam existentis. Quod quidem PROPRIVM dicitur, si intuitu meae obligationis praesistentis, ALIENVM vero, si respectu alienae aliquid promitto. §. 9. *I. de act. Constitutum*

tutum alienum a fideiussione primario in eo differt, quod illud nudis verbis, haec stipulatione fiat. Hinc constitui potest in aliam rem; L. 1. §. 5. D. de constit. pecun. nec constitutum in maius aut in duriolem causam effectu caret, L. 11. §. 9. D. L. 2. C. cod.

§. 847. Vfus constituti iure romano insignis Vfus erat. Promissio enim nudis verbis semel facta constituti iure romano actionem non producebat. (§. 747.) Ex constituto vero, (quod proinde ad pacta Praetoria refertur §. 747. \*\*) Praetor concedebat ACTIONEM DE CONSTITVTA PECVNIA sive CONSTITVTORIAM, quae est actio praetoria, personalis, competens creditori, contra eum, qui nudis verbis constituit se soluturum, quod ipse, vel alius debet, ad soluendum id, quod constitutum est. L. 1. §. 1. D. de pecun. constit. §. 9. l. de act.

§. 848. Hodie constitutum proprium Vfus minoris quidem, quam apud Romanos hodie est, cum usus pacta nada sint obligatoria; (§. 747. \*) non tamen eius utilitas nulla est. Sic femina, quae pro extraneo intercedit, & post biennium intercessionem reperit, obligatur. L. 22. C. ad SC. Vellei. Constitutum alienum cum fideiussione coincidit. Si quis tamen obligationem minus principalem in maius, in duriolem causam, aut aliam rem nec hodie fideiussionem, sed constitutum vocare velit: per nos licet.



## TIT. XXII.

D E

### III. LITTERARVM OBLIGATIONI- BVS.

## §. 849.

Litterarum obligatio vnde dicta? Sequuntur LITTERARVM OBLIGATIONES. Quemadmodum vero contractus *reales* RE traditione; *verbales* VERBORVM solemnitate; *consensuales* solo contrahentium CONSENSV; ita *litteralis* LITTERIS perficitur & capit substantiam.

<sup>1</sup>  
Genera-  
lia de  
contrac-  
tu lite-  
rari.

§. 850. Vt autem natura contractus litteralis penitus perspicui possit, obseruanda sunt sequentia. I. *Scripturae* s. *cautiones* aut testantur obligationem existere, aut eam esse dissolutam. *Hae* APOCHAE dicuntur. *Illae*, prouti aut obligationem mutuam aut vnilateralem expriment, in SYNGRAPHAS & CHIROGRAPHA abeunt. II. Quoad *effectum* documenta duplicis sunt generis. Alia enim non nisi ad *probationem*, alia ad *obligationem* valent. \*) III. Ordinario instrumentum solam probationem facit, non obligationem. IV. DVO autem sunt negotia, in quibus constitutum est, vt scriptura super illis confecta ante lapsum certi termini ne probationem quidem habeat, lapso vero tempore obligatio-  
nem

nem inducat. V. Haec negotia sunt a) MV-  
TVVM b) DOTIS DATIO, & VI. scriptura,  
super illis confecta, cui ipsa lex eam conciliauit  
auctoritatem, vt obligationem civilem producat,  
LITTERARVM OBLIGATIO adpellatur. §. vn.  
I. h. t.

\*) Obligatio scilicet tunc ex scriptura cri-  
bitur, cum aliquis praestare quid tenetur,  
quia se debere scripsit; ita vt omnis probatio,  
aliter actum esse aliter scriptum, excludatur.  
Probatio autem ex instrumento tunc petitur,  
cum id quod scriptum est, pro vero quidem  
habetur; contrarii tamen probatione non ex-  
clusa.

§. 851. Quod enim ad mutuum attinet, is De con-  
qui chirographo se ex mutuo debere confessus tractu li-  
est, aut ante biennii lapsum conuenitur, aut terali,  
post eum. Si prius: ne probatio quidem ex chiro- circa  
grapho desumi potest; sed reo in promptu est 2  
am.  
EXCEPTIO NON NUMERATAE PECVNIAE.

L. 5. L. 8. L. 14. pr. C. de non num. pec. &  
onus probandi deuoluitur in actorem \*) L. 3.  
l. 10. C. eod. Si posterius: reus ex literis  
obligatur, ac soluere tenetur, quamuis pecuni-  
am non acceperit. §. vn. I. h. t.

\*) Caute ergo agit creditor, qui numerationi  
testes adhibet.

§. 852. Diximus (§. anteced.) Chirographo Quando  
intra biennium obstare exceptionem non nume- cesset  
ratae pecuniae. Sunt tamen quaedam huius re- excep-  
gulae exceptiones. Non enim reo prodest haec tio n. n.  
ex- p.

exceptio, I. si post interuallum, vel in separato instrumento, factus sit, sibi pecuniam esse numeratam. *L. pen. C. de pact. L. 4. L. 22. C. ad SC. Vell.* II. Si vel expresse, vel tacite, veluti vsuras soluendo, fidem cautionis agnouerit. *L. 4. C. non num. pec.* III. Si heres ex confessione defuncti, testamento inserta, conueniatur. *L. 13. C. eod.* IV. Si ex chirographo agat argentarius. *Nov. 136. cap. 5.*

Cautela  
pro eo,  
qui chi-  
rogra-  
phum  
dedit.

§. 853. Porro diximus (§. 851.) ex chirographo, biennio antiquiore, nasci obligationem, nec locum habere exceptionem non numeratae pecuniae. Scribens ergo chirographum sub spe numerationis, si ex eo obligationem nasci non lit, illud intra biennium vel conditione sine causa repetere, *L. 7. C. de n. n. p. vel* protestatione querelaue coram magistratu interposita testari debet, se pecuniam haud accepisse. *L. 8. L. 9. §. 4. G. eod.* Tunc enim haec exceptio fit perpetua.

Con-  
tractus  
literals  
circa  
dotem.

§. 854. Alterum negotium, in quo litterarum obligatio locum habet, est *dotis datio*. Si nimirum gener in instrumento factus est, se a focero dotem accepisse: tres casus separandi sunt. *Primus* est, si matrimonium intra biennium; *alter*, si intra decennium; *tertius* denique, si elapso decennio dissoluitur. PRIMO IN CASU focer aut intra annum, ex instrumento illo agit ad dotem repetendam, aut post annum. *Si prius*: gener opponere potest exceptionem non numeratae

ratae

ratae dotis; ita vt focer numerationem probare teneatur. *Si posterius*: gener abscisse ad restitutionem dotis tenetur, licet nihil eo nomine acceperit. IN CASV SECVNDO vel focer intra tres menses dotem repetit, vel feruius. *Ibi*, gener exceptio non n. p. datur, a focero itidem remouenda; *hic* vero ad dotem restituendam simpliciter tenetur. CASV denique TERTIO gener indistincte obligatur ad dotis restitutionem, & omnis exceptio non numeratae pecuniae cessat. *auth.* quod locum C. de dote. caut. nov. nūm. V. 15.

§. 855. Ad alia ergo negotia, praeter mutuum & dotis dationem, hic contractus non pertinet; nec magis in aliis negotiis exceptioni non numeratae pecuniae locus est, nisi ab allegante probetur. L. 5. 6. 8. L. 14. §. 1. C. de non num. pecun. *vulgatum juris est: reus excipiendo sit actor.*

§. 856. Multo minus id ius pertinet ad apochas. Ex his enim obligatio ad soluendum per sui naturam (§. 850.) nasci nequit. Simile tamen quid circa illas constitutum est. Namque I. si publicarum collationum exactor apocham dedit: inde statim oritur probatio pecuniam esse solutam. II. Sin alius apocham scripsit: vel intra XXX dies agit de debito, vel illis elapsis. Posteriori in casu itidem apocha solutionem probat \*). Priori vero, ad probationem non est idonea: & scribenti competit exceptio n. n. p. Reus ergo solutionem aliunde probare debet. L. 14. §. 1. 2. C. de n. n. p.

Ad alios contractus non pertinet litt. obl.

An ad apochas?

\* ) An vero apochae publicae, aut privatae ante XXX dies scriptae nulla opponi potest n. n. p. exceptio? Aequior est sententia, eam admitti, si excipiens probare velit, debitum nondum esse solutum. Certe praxis ita servat. *Leyser Sp. 132. Med. 9. Spec. 530. M. 4.*

Condictio ex chirographo quid? §. 857. His praemissis facile intelligitur; quid sit CONDUCTIO EX CHIROGRAPHO. Est enim actio quae datur illi, qui possidet cautionem, super mutuo aut dote datam, si terminus legalis elapsus est, contra scribentem, ad solvendum id, quod in scriptura se accepisse falsus est. §. *vn. I. h. d.*

Vfus hodiernus. §. 858. Haec sunt iuris romani de contractu literali placita. In foro autem vulgo exceptionem n. n. p. concedunt etiam post lapsum temporum lege definitorum; modo reus eam probare velit. Inde I. sequitur, exceptionem n. n. p. aut *privilegiatam* esse, aut *minus privilegiatam*. Illa est, quae opponitur chirographo, legitima aetate nondum instructo, & ab actore est remouenda. Haec post lapsum temporis legibus determinati obicitur, ita tamen ut excipiens eam probare teneatur. II. Hodie contractum litteralem veri nominis non amplius dari.





TIT. XXIII.

DE

OBLIGATIONIBVS EX CONSENSV.

§. 859.

**R**eliqui sunt ex contractibus veris nominatis; qui CONSENSV ineuntur: non ita dicti, quod in ils consensus requiritur, (ita enim omnes contractus essent consensuales; (§. 733.) sed quod solo consensu perficiuntur, & nec rem, nec verba, nec literas, ad sui substantiam exigunt. *§. vn. Inst. h. t. sic sponsalia & l. 1 §. 109.*

Obligaciones ex consensu.

§. 860. Ex quo sequitur, vt & inter absentes, & solo nutu, & tacite, recte celebrentur. *L. natura. §. 2. vlt. ff. de obl. & act. l. 1. §. 2. de contrah. emp. & vend.*

Eorum

§. 861. Eorum quinque sunt: EMTIO VENDITIO, LOCATIO CONDVCTIO, CONTRACTVS EMPHYTEVTICVS, (cui Zeno Imp. sectam a reliquis naturam tribuit, §. 3. Inst. de loc. & cond.) SOCIETAS & MANDATVM.

Quot sint contractus consensuales.

TIT. XXIV.  
DE  
EMTIONE ET VENDITIONE.

§. 862.

**E**MTIO & VENDITIO est contractus consensualis de re pro certo pretio tradenda. *l. pen. §. vlt. ff. h. t. \*)* *\*) Alia*

Emtio venditio quid? *A.*

*Et quid  
A. Essentialia  
B. Obligational.  
C. actio  
D. Appendix  
1. de periculo  
2. de pactis adjed.  
3. de pertinentiis*

e, aut p...  
a. typ...  
est sententia...  
are velit...  
erte prais...  
9. Sp...  
ve intelligit...  
OGRAPHO...  
qui possit...  
ditam, si...  
mentem, ad...  
acceptabile...  
romani de...  
em vulgo...  
au post...  
reus cum...  
exceptionem...  
aut...  
omitat...  
dicto, de...  
lapsum...  
ita tamen...  
11. Hoc...  
moa...

\*) Alia emtio publica, alia priuata est: Illa vel auctio, vel subhastatio.

*B.*  
Eius ef-  
fectia.

§. 863. Ergo ad substantiam huius contractus pertinent, I. CONSENSVS; *pr. Inst. h. t.* II. RES, vel merx, de qua consentitur; *L. 8. pr. ff. de contr. emt.* III. PRETIUM, in quod uterque consentit. *L. 72. pr. ff. de contr. emt.*

Quando  
perfec-  
ta?

*I.*  
Consensus  
*cf. §. 834. "*

§. 864. Quum itaque CONSENSV hic contractus capiat substantiam: (§. 862.) I. perfecta erit emtio venditio, simulac de pretio rei conuentum; *pr. Inst. h. t. L. 1. §. ult. L. 2. §. 1. ff. cod. nisi inter contrahentes conuenerit, vt emtio in scripto celebretur.* Tunc enim non nisi omnibus partibus absoluta scriptura, perfectus habetur contractus. *pr. Inst. h. t. L. 17. C. de fid. instr. IV. 21.*

An co-  
actio  
contrac-  
tum  
hunc vi-  
tiat?

§. 865. Ex eodem axioma (§. 864.) infer-  
tur; II. ad emendum vendendumque, nisi vegen-  
te aequitate vel vtilitate publica, *§. ult. Inst. de  
his qui sui vel. ul. iur. L. 12. pr. ff. de religios.  
L. 14. §. 1. ff. quemadmodum ser. amit ne-  
minem cogi posse. L. 11. L. 14. ff. de contr.  
emt.* III. Dolum & errorem, quatenus consen-  
sui & validitati pactorum generatim obstant,  
etiam emtionem vitare. (§. 734.) IV. Ob sus-  
pitionem coacti consensus remoueri ab hoc con-  
tractu magistratus provinciales. *L. 46. de contr.  
emt.*

II. Res

Quid  
emi

§. 866. Accedere oportet REM, de qua tra-  
denda contrahatur. (§. 863.) Quales res sunt  
omnes

omnes, quae sunt in commercio, L. 34. §. 1. vendi-  
ff. h. t. etiam spes, L. 8. §. 1. ff. h. t. veluti que  
iactus retis; L. 12. ff. de act. emt. res futurae, 1. 2. 7. 8.  
L. 39. §. 1. ff. h. t. res incorporales, vt hereditas  
& actiones; tit. ff. C. de hered. vel act. 5. ff. h. t.  
vend. immo & res alienae. \*) L. 28. ff. de  
contr. emt. §. 737. 8737

\*) Eatenus, vt emtio & venditio valeat inter  
contrahentes. Vnde & venditor emtori re  
quiesca tenetur ad id, quod interest, L. 29. pr.  
ff. de emt. (§. 266. sqq.) Non autem ea  
venditio excludit ius veri domini, cui & ab  
emto rem vindicare licet, nisi vfucapta sit.  
L. 30. §. 1. ff. de act. emt.

§. 867. Non vero venire possunt I. res extin-  
ctae, L. 15. pr. ff. h. t. II. liberi homines, L.  
6. pr. L. 34. §. 2. ff. eod. III. res divini iuris, Quid  
(§. 263. §. 263. II.) §. vit. Inst. h. t. IV pub- non  
licae, L. 6. pr. L. 62. §. 1. ff. eod. V. merce- possit?  
res quarum venditio lege speciali interdicta, L.  
34. §. 2. ff. eod. VI. res furtivae, L. 34. §.  
3. ff. eod. & VII. litigiosae \*). L. 2. L. vit.  
C. de litigias. VIII. 37. (137. s.)

\*) De usu hierno huius prohibitionis confer  
Leyseri med. ad Pand. Sp. 518. M. 1. & Cra-  
meri obs. iur. univ. T. 2. P. 1. Obs. 491. P.  
2. Obs. 141. §. 19.

§. 868. Denique & consentire contrahentes  
debent in idem PRETIUM. (§. 863.). Pretium  
autem in pecunia numerata consistit. (§. 2. Inst.  
h. t. L. 1. §. 1. ff. de contrah. emt. Varro de  
lingu. lat. Lib. 5. p. 36. Si ergo res pro re de-  
tur,

III.

Pretium  
quale?



conferri potest, quae si pretium definiuerit, eius arbitrio standum est. *L. vit. C. §. 1. Inst. h. t.*  
Si non definiuerit, emptio venditio irrita est.

\*) Pretium aut *legale* est h. e. determinatum a lege vel magistratu, aut *conventionali*, arbitrio paciscentium definitum. In pretio *legali* quilibet excessus, vel minimus, pretium reddit iniustum, & laesionem continet, merito reparandam. Plerumque haec determinatio in fauorem emtorum fit; vnde venditoribus quidem licet minoris, non autem pluris vendere. Occurrit tamen species in iure, vbi pretium in venditoris commoda definitum est. vid. enim *R. I. de anno 1548. Tit. 17. §. 1.* Hoc casu venditori pluris, non minoris vendere licet. In pretio vero *conventionali* nulla laesio attenditur, quam illa, quae *ultra dimidium* est, *L. 2. Cod. de res. vend.* quae lex & ad alios contractus onerosos producitur.

§. 871. Ceterum *emtor* tenetur ad pretium **Obligatio ex hoc contractu.** soluendum; *venditor* ad traditionem. Vnde sequitur, *L. vt, pretio nondum soluto, vel satisfactione alio modo non praesita, ne traditione quidem res fiat accipientis, nisi fidem emtoris sequutus sit venditor. §. 41. Inst. de rer. diuis. L. 19. ff. de contr. emt. II. Vt, pretio non oblato, nec agere emtor ad traditionem possit. L. 11. §. 2. in fin. L. 13. §. 8. 9. ff. de act. emt. III. Vt nec venditor recte agat ad consequendum pretium, si illi obstat exceptio rei venditae, non traditae, L. 25. ff. de act. emt. & vend. IV. Vt par sit ex hoc contractu vtriusque commodum & incommodum, & hinc (§. 759. II.) alter alteri teneatur etiam ad culpam leuem. L. 23. ff. de reg. iur. L. 5. §. 2. ff. commod.*

regula est: quoties pretio de-  
terminatio fit a legi, vel  
a magistro tribu, tollit fit in  
fauorem emtorum.

Pericu-  
lum rei  
venditæ

§. 872. Cum casum, in re contingentem, quæ ex contractu alteri danda est, sentiat is, cui res debetur: (§. 761.) sequitur, vt casum quo res vendita perit, sentiat emtor; §. 3 I. h. t. L. 8. pr. D. de peric. & comm. rei vend. nisi I. res ex antiquo vitio perierit; L. 1. L. vit. C. eod. vel II. emtio nondum fuerit perfecta, vel ratione consensus, vel pretii, vel mercis; quo pertinet, si res venditæ ad pondus, numerum, mensuram, (§. 869.) nondum adpensæ, adnumeratæ, admensatæ sint; L. 35. §. 5. ff. de contr. emt. vel res ad gustum vendita nondum degustata perierit. L. 34. §. 5. ff. eod.

De pac-  
tis, quæ  
E. V. ad-  
dici so-  
lent.

§. 873. Emtioni varia adici solent pacta. Potiora sunt I. PACTVM RESERVATI DOMINII, quod iure romano ignotum, hodie frequentis est vsus. II. PACTVM DE RETROVENDENDO, quo cauetur, vt venditori, si voluerit, merx re-  
*Mindan*

Conti-  
nuatio.

§. 874. Porro huc spectant III. PACTVM PROTIMISEOS, quo venditor, in casu si res aliquando ab emtore vendatur, prælationem prae aliis sibi reseruat, L. 75. D. de contr. emt. & IV. PACTVM CONSTITVTI possessorii, vi cuius venditori res titulo conductionis relinquitur. L. 75. cit.

Conti-  
nuatio.

§. 875. Denique huc referenda V. PACTVM ADDICTIONIS IN DIEM. Eo cauetur, vt venditori ius sit, adlata meliori conditione ab em-  
tione.



Pertinentiae  
quid?

§. 879. PERTINENTIAE nimirum vocantur accessoria, a re principali ob legis dispositionem aut destinationem domini non separanda. <sup>1</sup> Aliquando ergo lex qualitatem pertinentiae inducit; quo pertinent leges particulares cauentes, ne praedia rustica diuellantur; <sup>2</sup> Aliquando pater familias. Id agit, I) si rem mobilem cum re immobili firmiter connexit; aut saltim II) ad perpetuum usum rei immobilis destinat. (§. 342.) III) Si disponit, ut haecce res immobilis ab alia immobili, e. g. hortus a domo, numquam separetur.

Venditi

§. 880. VENDITI actio datur venditori, qui rem tradidit. (§. 871. III.) aduersus emtorem eiusue heredes ad soluendum pretium cum usuris a tempore morae, (§. 760.) ac damnum leui etiam culpa datum ex aequo bonoque refarcendum. (§. 871. IV.) *axioma est: mora in contractibus bono fidei inducit obli-*

*gationem ad usuras.*

TIT. XXV.

*M. J. P. Boum...*

## LOCATIONE ET CONDUCTIO.

§. 881.

Locatio  
conductio  
quid?

**A**lter contractus, qui consensu initur, est **LOCATIO CONDUCTIO**, quae est *tractus consensualis de usu rei ad certum tempus, vel opera illiberali \**) pro certa mercede praestandis. \*) Qui



ad §. 872. pag. 340.  
in verbis: ut Casum.

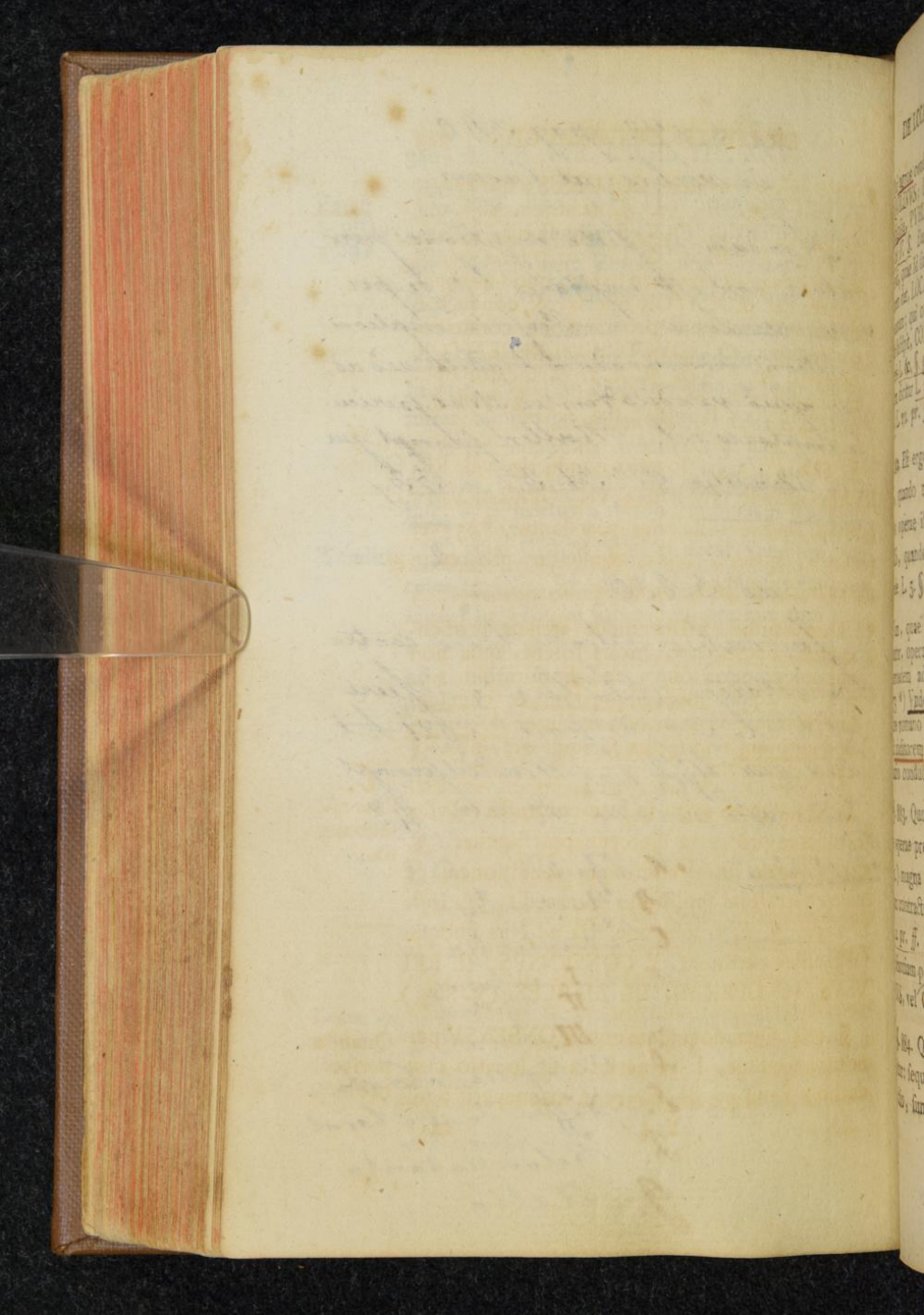
Non dum perfecta emptione peri-  
culum non est emptoris. l. 8. de per.  
u. com. rei vend. — Perfecta emptione  
venditione res nondum tradita sed ad-  
huc apud venditorem existens pericu-  
lo emptoris est. Müller prompt. jur  
vov: Venditio N. 31, 32, & 33.

ad §. 880.

In dubio interpretatio contra  
venditorem, item locatorem fieri  
debet. l. 39. de part. l. 21. h. t.  
Preg. jur. 472. l. Müller prompt.  
juris vov venditio N. 47, 48.

Systema:

- A. Quid
- B. Quotuplex
- C. Essentialia
  - I. Consensus
  - II. Rei usus
  - III. Merces
- D. Obligatio ex contr.
- E. Differ. Empt. & locat.
- F. Relocatio tacita
- G. Actio



\*) Qui agros conducit, COLONVS; qui aedes, INQVILINVS; L. 27. ff. de adq. poss. qui vectigalia, PVBLICANVS adpellatur. L. 16. ff. de V. S. Datur & locatio operis conficiendi, quae id singulare habet, quod qui pensionem dat, LOCATOR operis, & conductor operarum; qui opus pro pensione conficiendum suscipit, CONDVCTOR vel REDEMTOR operis L. 60. §. pen. ff. h. t. & locator operarum dicitur L. 22. §. 2. L. 25. §. pen. ff. h. t. L. un. pr. ff. de aestimat.

*Manuscriptum  
Frustrum.*

§. 882. Est ergo locatio conductio vel **RE- QUOTU-  
RVM**, quando rei vsus; vel **OPERARVM**, plex.  
quando operae illiberales praestantur \*); vel **OPERIS**, quando opus conficitur pro certa mercede L. 5. §. 1. ff. de V. S.

\*) Nam, quae ex liberalibus artibus proficiuntur, operae non locari solent, quia non mercedem admittunt, sed honorarium (§. 773 \*) Vnde inter aduocatum & clientem iure romano est mandatum, inter doctorem & auditorem contractus facio ut des, non locatio conductio.

§. 883. Quum ergo in hoc contractu rei vsus **Eius es-  
sentia-  
lia.**  
vel operae pro certa mercede praestentur: (§. 881.) magna inter emtionem venditionem & hunc contractum similitudo intercedit; pr. Inst. L. 2. pr. ff. h. t. adeoque tria ad eius quoque substantiam pertinent, I. **CONSENSVS**, II. **REI VSVS**, vel remissio, III. **MERCES**. (§. 863.)

§. 884. Quandoquidem ergo **CONSENSV** **Quand  
ficatur**: sequitur, I. vt perfecta sit locatio con- **perfec-  
ductio**, simul ac de mercede conuenerit; nisi **ta?**

expresse ita pacti sint contrahentes, "vt obligati esse nolint, antequam syngrapha super eo contractu conficiatur. L. 17. C. de fid. inst. (§. 864.)

Qui locare conducere possint? §. 885. II. Vt locare conducere possint omnes, quicumque consentire, & de re sua disponere possunt; non & decuriones, milites, clerici, quibus omnis; nec tutores & curatores, quibus tamen fiscalium & principalium rerum conductio ante redditas rationes inhibita. L. 30. L. 31 C. h. t. L. 49. pr. §. 1. ff. eod. L. vn. C. ne tut. vel cur. velt. cond. Ita &, qui artem suam cum strepitu faciunt, domum iuxta litteratorum aedes, his inuitis, conducere non posse, vulgo colligunt ex L. vn. C. de stud. liberal. Perez ad d. L. vn. n. 7.

In quibus rebus & operis locum habeat hic contractus. §. 886. Et RES autem locari possunt, & OPERAE (§. 882.) Et res quidem omnes, quae in commercio sunt, dum ne vsu consumantur. L. 3. §. ult. ff. commod. Operae vero quaecumque honestae, arg. L. 26. ff. de V. O. & locari solitae, §. 1. 4. Inst. h. t. L. 5. §. 2. ff. de praescr. verb. L. 13. §. 1. L. 22. §. 1. 2. L. 24. pr. L. 25. §. 7. 8. L. 26. L. 31. ff. h. t.

Merces qualis? §. 887. MERCES (§. 883.) itidem consistere debet in pecunia numerata. Locatio enim operarum, alia re vel facto pro opera promissis, degeneraret in contractum innominatum facio vt des, vel facio vt facias. §. 2. Inst. h. t. l. 5. §. 2. ff. de praescr. verb. Res tamen, quae fructus ex se producant, etiam pro parte fructuum

um recte locantur. L. 35. §. 1. ff. L. 21. C. h. t.  
 Hoc casu aut pars illa fructuum *absolute* deter-  
 minatur, e. g. loco praedium pro centum mo-  
 diis frumenti; aut *relative* solum, v. c. loco  
 agrum pro dimidia omnium fructuum parte. Si  
 prius: vera & proprie sic dicta locatio conductio  
 imita est. Si posterius: conductores dicuntur CO-  
 LONI PARTIARI, & sociis quodammodo simi-  
 les sunt. L. 25. §. 6. ff. h. t.

§. 888. Quemadmodum in emtione venditio-  
 ne pretium; (§. 870.) ita in hoc contractu mer-  
 cedem oportet esse I. *Veram*, alias enim magis  
 esset donatio; L. 20. §. 1. l. 46. ff. h. t. II,  
*Iustam*, quia alias alteruter contrahentium ob  
 laesionem vitra dimidium ad rescindendum con-  
 tractum agere posset; L. 2. C. de resc. vend.  
 III. *Certam*, vel per se, vel per relationem in  
 alterius arbitrium. (§. 870.) Vnde si promissa  
 merces, *quanta iusta erit*, locatio conductio  
 nulla est; §. 1. Inst. h. t. L. 22. ff. de praeser.  
 verb. nisi merces sit legitima. L. 18. C. h. t. IV. 65.

§. 889. Quum vero hic par pari referatur,  
 merces pro re vel opera, (§. 881.) sequitur, I.  
 vt locator & conductor sibi inuicem praesent  
 culpam leuem. (§. 759. II.) L. 23. ff. de reg.  
 iur. L. 13. §. 1. L. 25. §. 3. L. 31. in fin. ff. h.  
 t. II. Vt remissio mercedis pro rata conceden-  
 da sit, si quis re vel ob culpam locatoris, vel  
 ob calamitatem fatalem, vti non potuerit.  
Quumque vsus rei, non vero dominium transie-

Eius re-  
 quisita.

Obliga-  
 tio ex  
 hoc  
 contrac-  
 tu.

ratur in conductorem: (§. 881.) sequitur, ut non conductor sed locator casum sentiat; nisi aliter conuenerit, L. 15. §. 1. seq. L. 25. §. 1. L. 33. *fin. ff. h. t.* quo pertinet *contractus soci- dae*; de quo Schilter *Ex. ad Pand.* 31. *th.* 9. *l. §. h. t.*

*E* Diffe-  
rentia  
eius ab  
emtionem

§. 890. In eo maxime ab emtionem differit locatio conductio quod res non in perpetuum, sed ad certum plerumque tempus pro mercede praestatur. (§. 881.) Ex quo inferitur, I. finito tempore constituto, operisque praestitis nec non soluto iure auctoris locationem conductio- nem finiri. L. 31 §. *ult.* L. *seq.* L. 9. §. 1. *ff. h. t.* \*) II. Conductorem nec sine iusta causa rem conductam deserere; (§. 889. II.) nec a locatore expelli posse, nisi ob mercedem per biennium non solutam, L. 54. §. 1. L. 56. *ff. h. t.* vel ob peruersum rei usum, L. 3. *C. h. t.* vel ob necessariam refectionem, vel usum ipsi domino necessariam, *d. L. 3. C. eod. iv. 65.*

\*) Obserues I. conductorem absque dubio cedere debere, si a domino reuocabili conduxit, e. g. rem dotalem a marito, simulac locato- ris dominium finitur. (§. 289. \*) Cum vero II. dominus irreuocabilis locauit, & durante locationis tempore dominium alienat: si ad aequitatem quidem & analogiam iuris respici- mus, conductor successori singulari cedere non tenetur. Sed aliud placuit legislatoribus romanis. vid. enim L. 9. *C. de loc. cond.* & Zaunschiffer *diss. ad h. l.*

*F.*  
Reloca-  
tio & re-  
conduc.

§. 891. Denique ex aequitate intulerunt vete- res, conductorem, qui impleto tempore re ope- risue

risue conductis vitur, eam easue tacite recon-  
 duxisse videri. L. 13. §. ult. L. 14. ff. L. 16.  
C. h. t. Vnde in EXPRESSAM & TACITAM  
 locatio conductio diuidi solet.

§. 892. Ceterum ex hoc contractu vterque  
 contrahentium ab initio obligatur, & hinc duae  
 inde nascuntur actiones directae, (§. 740. \*)  
 LOCATI altera, altera CONDVCTI.

§. 893. ACTIO LOCATI datur locatori, ad  
 uersus conductorem eiusue heredem, ad mercedem  
 iusto tempore non solutam, post moram  
 cum usuris soluendam, (§. 887. seq.) rem lo-  
 catam, finito contractu, restituendam, (§. 890.  
 seq.) praestandumque damnum, saltim culpa le-  
 ui datum. (§. 889. I.)

§. 894. CONDVCTI contra actio conductori  
 competit aduersus locatorem, eiusue heredes,  
 ad praestandum rei usum vel operas, (§. 881.)  
 refundendas impensas necessarias & vtilis in rem  
 conductam factas, L. 55. §. 1. L. 61. ff. h. t.  
 damnumque saltim culpa leui datum refarcien-  
 dum, (§. 889. I.)

## DE CONTRACTV EMPHYTEV- SEOS.

§. 895.

Occasione huius tituli & de EMPHYTEVSI  
 agit Imperator, quae quum & emfioni  
 venditioni, & locationi conductioni, quodam-  
 mo- contrac-

tio faci-  
 ta.

Actio-  
 nes ex  
 hoc  
 contrac-  
 tu.

Locati.

Con-  
 ducti.

Emphy-  
 teus  
 hodie  
 contrac-

tus con- modo ad finis sit: neutri tamen contractui per  
sensua- omnia similis est, & hinc singularem naturam  
lis. per constitutionem Zenonianam accepit. (S.  
17. 66. 861.) §. 3. *Inst. h. t. L. 1. C. de iur. emphyt.*

Variae 896. Nimirum EMPHYTEVSIS aut pro con-  
signifi- tractu accipitur, aut pro iure, aut pro re. Pro  
cationes tractu sumta denotat contractum consensua-  
vocab. lem, quo dominium vtile praedii rustici alicui  
emphy- promittitur, ea lege, vt praedium melioret, &  
teuseos. in recognitionem dominii directi annuum cano-  
nem soluat. §. 3. *I. de loc. cond. L. 1. pr. D. si ager. vectig.* Pro iure accepta dominium illud  
vtile significat, quod alicui sub lege melioratio-  
nis & praestandi canonis competit \*\*). Deni-  
que & ipsum praedium, quod colendum datur  
emphyteusis vocatur.

\*) Emphyteusis ἀπό τῆς ἐμφυτεύσεως dicitur.  
Solebant enim, facta prouincia, agri publici  
culti pro certo vectigali annuo in perpetuum  
locari, inculti autem pro canone annuo tradi  
in emphyteusin; ita, vt emphyteutae ius do-  
minio proximum, siue vtile dominium, in illis  
consequerentur. *Burm. de vectigal. pop. Rom. p. 128. seq. & p. 148. seq.* Postea idem  
ius ad agros & alia praedia principum, eccle-  
siarum, urbium, quin & priuatorum, prola-  
tum est, quae bona promiscue dici coeperunt  
vectigalia & emphyteutica. *Schult. Exerc. 16. §. 66. sq.*

\*\*\*) Maxime hoc ius per contractum emphyteu-  
seos constituitur. Attamen & vltimis volun-  
tariis. nec non per praescriptionem adquiri  
potest. arg. *L. 26. pr. D. de pign. act. L. 1. v. m. C. de praescr. long. temp. l. 2. 12. 18. §. 897. de praescr. l. t. 177. 33.*



§. 897. Is qui praedium alteri concedit sub le-  
ge meliorationis, retinet dominium *directum*,  
& DOMINVS EMPHYTEVSEOS vocatur. Qui  
praedium meliorandum accipit, *utile* dominium  
consequitur, & EMPHYTEVTA adpellatur. (§.  
896.)

§. 898. Quum ergo emphyteusis sit contrac-  
tus consensualis: (§. 896.) sequitur, I. vt per-  
fectus sit hic contractus, simul ac consensere  
contrahentes. II. Vt scriptura, de qua Imp. §.  
3. *Inst. de loc. cond.* non nisi probationis causa  
requiratur, L. 1. C. *de iur. emphyt.* in primis  
in emphyteusibus ecclesiasticis perpetuis. Nov.  
7. pr. N. 120. cap. 5. III. Vt ius in re demum  
ex traditione, contractum hunc subsequente,  
nascatur. L. 20. C. de pact. ii. 3.

§. 899. Quumque emphyteuta consequatur  
dominium utile: (§. 896.) sequitur, IV. vt ad-  
quirat omnes fructus, omnemque utilitatem,  
etiam thesaurum, percipiat. *arg.* §. 39. *Inst.*  
*de rer. diuis.* V. Vt ei competat ius seruitu-  
tem imponendi, L. 1. §. *ult. ff. de superf.* fun-  
di faciem immutandi, modo ne eum reddat de-  
teriorem; Auth. Qui rem C. de SS. Eccles.  
VI. quocumque titulo & vniuersali & singulari  
in alios transferendi; hinc oppignorandi, *arg.*  
L. 31. ff. *de pign. act.* donandi, permutandi,  
L. 1. C. *de fund. patr. vendendi.* L. 3. C. *de*  
*iur. emphyt.* VII. Vt & onera & tributa ferat.  
L. 2. C. *ibid.*

Ius em-  
phyteu-  
tae in  
dispo-  
nendo.

§. 900.

See regard the title of the book.

In vindican-  
& alie-  
nando.

§. 900. Ex eodem sequitur, VIII. vt emphyteuta possit agrum emphyteuticum vindicare a quouis possessore, etiam ab ipso domino emphyteuseos, L. 1. §. *ult. ff. h. t.*

Iura ex  
domi-  
nio di-  
recto  
fluentia.

*Calogymni  
Signum  
Canon.*

§. 901. Domino emphyteuseos dominium directum competit. Hoc in eo consistit: I. vt ipsi debeatur canon annuus; qui cum in agnitionem domini directi, non pro fructibus soluitur, propter sterilitatem incurfionemue hostium non remittitur. L. 1. C. *de iur. emphyt.* §. 3. I. *de loc. cond.* II. Vt quaeuis alienatio ipsi denuncianda sit, ne inhabilis emphyteuta ei obtrudatur. L. 3. *cit.* Hunn. *in resolut. h. t. Qu.* 12. Wernher *sel. obs. for. Part 3. Obs.* 235. III. Vt in venditione emphyteuseos eidem competat ius protimiseos. L. 3. *Cod. cit.* IV. Vt is, qui in emphyteusi titulo singulari succedit, domino soluere teneatur quingagesimam partem pretii, id quod laudemium vocatur L. 3. *Cod. cit.*

*Spanlufu*

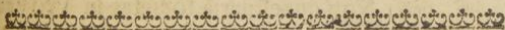
Quo-  
modo  
expiret  
ius em-  
phyt.

§. 902. Exspirat ius emphyteuseos I. consolidatione; *arg.* §. 3. *Inst. de usufr.* II. praescriptione; *arg.* L. 15. §. 25. *ff. damn. inf.* III. non soluto canone domino saeculari intra triennium, L. 2. C. *de iur. emph.* ecclesiae intra biennium; *Nov. 7. cap. 3. §. 2.* ob quam causam emphyteutae dominium vile ipso iure expirat; nec is moram, (quidquid alii.) oblato licet ante actionem institutam canone, purgare potest. L. 2. C. *de iur. emphyt.* L. 2. C.

de fund. patr. Auth. Qui rem C. de SS. Eccl. Nov. 120. cap. 8. Aliud iure canonico. cap. ult. X. de locat. IV. Re, ignorante domino, alienata, L. 3. C. de iur. emph. aut V. insigniter reddita deteriore. d. Auth. qui rem C. de SS. Eccl. VI. Totali rei interitu §. 3. I. h. t.

§. 903. Quemadmodum vero ex iure emphyteutico iam constituto, nascitur actio realis, scilicet rei vindicatio (§. 900. VIII.) ita ex contractu, quo constituitur, nascitur actio EMPHYTEVICARIA utrimque directa. (§. 740. \*)

§. 904. ALTERA datur emphyteutae adversus dominum, eiusue heredes, ad predium emphyteuticum secundum contractum praestandum, ALTERA domino aduersus emphyteutam, ad soluendum canonem, laudemium aliaque ex contractu debita. L. I. C. h. t. §. 3. Inst. loc. cond.



TIT. XXVI.

DE

SOCIETATE.

*Resoluto iure iudicium*

§. 905.

Quartus contractus consensualis est SOCIETAS, (§. 861.) non confundenda cum COMMUNIONE L. 31. L. 32. L. 34. ff. pro soc.

Societatis & rerum communis differentia

§. 905.

Elle

Com-  
munio  
quid?  
Societas  
quid &  
quotu-  
plex?

*Quomodo  
sollt. sollt.*

§. 906. Nimirum COMMVNIO denotat quod-  
cunque condominium, & vsu pluribus compe-  
tentem, eaque aut per conuentionem inducitur  
aut incidens est. Conuentio illa dicitur SOCIE-  
TAS, & spectatur aut ratione *finis* aut *effectus*.  
Si prius, aut QVAESTVARIA est, siue NEGO-  
TIATORIA, aut NON QVAESTVARIA: prout  
vel *lucri causa* vel ob *alium finem* initur. Si  
posterius, aut quoad *solum vsu*, aut quoad  
*ipsam sortem* contrahitur. L. 52. §. 2. L. 58. pr.  
D. pro socio.

Societas  
nego-  
tiatoria  
vel ge-  
neralis  
vel par-  
tic. vel  
singul.

§. 907. Societas negotiatoria (§. 906.) aut  
initur ratione omnium, quae ex quaestu veniunt,  
h. e. omnium, quae titulo oneroso adquiruntur,  
aut <sup>2</sup>certam negotiationem, aut <sup>3</sup>unicum nego-  
tium respicit. Prima GENERALIS; (aliis uni-  
versalis) altera PARTICVLARIS s. SPECIALIS;  
tertia SINGVLARIS dicitur.

Non  
quaes-  
tuaria  
vel univ.  
vel part.

§. 908. Non <sup>2</sup>quaestuarium societas in VNIVER-  
SALEM & PARTICVLAREM abit, quarum illa  
omnia sociorum bona, haec partem tantum  
complectitur.

Societa-  
tis defi-  
nitio.

§. 909. SOCIETAS ergo (§. 906.) est con-  
tractus consensualis, de *re* vel *operis* aut *vius*  
aut *quaestus causa* communicandis.

Quo-  
modo  
perficia-  
tur.

§. 910. Quum societas sit contractus consen-  
sualis: (§. 909.) sequitur, I. vt solo quidem  
consensu perficiatur, res tamen sociorum de-  
mum fiant communes, (si a societate omnium  
bono-

donorum discesseris) subsequente traditione. L. 1. §. 1. L. 2. ff. h. t.

§. 911. Communicantur res vel operae. Ex quo principio colligitur, I. subsistere etiam societatem inaequalem, licet vnus plus, alter minus, ex facultatibus suis conferat, L. 5. §. 1. ff. cod. II. immo licet vnus rem; alter operas, conferat, de L. 5. §. 1. ff. d. t. dum operae sint licitae, & honestae. L. 52. §. 17. L. 53. L. 57. ff. h. t.

\*) Multum vero interest, tamquam socius quis operas conferat, an tamquam institor pro certa mercede negotiationi praeiit. Ad hunc enim nec lucri nec damni pars pertinet.

An & inaequalis subsistat?

§. 912. Praeter haec autem leges volunt: III. Vt socius alteri teneatur ad culpam leuissimam (§. 758. \*) in concreto, \*) quia socium industria eius contentum esse oportet, quem ipse elegit, aut a cuius societate, cum id ei integrum esset, non discessit. §. 9. Inst. L. 72. ff. h. t. IV. Vt, si dolus focii deprehendatur, isto merito notetur infamia. (§. 756. II.) L. 1. L. 6. ff. de his qui not. inf. V. Vt socius socio debeat beneficium competentiae, L. 63. pr. ff. h. t. (§. 1138.) VI. Vt in societate vniuersali (§. 908.) omnia communia sint, quamuis & facultates sociorum differant, & vnus sociorum altero plus expendat. L. 73. pr. ff. §. 1. ff. h. t. L. 7. L. 71. §. 1. ff. h. t. VII. In aliis autem societatibus inter socios seruanda sit aequalitas, nisi pacto aliter sit conuentum. §. 1. Inst. h. t. VIII. Socius ex contractu focii neque adquirat neque ob-

Obligatio sociorum.

ligetur, nisi ex mandato alterius contraxerit, L. 4. §. 1. D. de exerc. act. aut aliquid in rem societatis verum sit, L. 82. D. pro socio.

\*) Idem obtinet in communione rerum incidente. L. 25. §. 16. D. famil. hercisc.

De societate  
quaes-  
tuaria  
in specie

§. 913. Haec in omni societate generatim obtinent. De quaes-tuaria autem praeterea ob-servandum est: I. Ad eam requiri, ut uterque socius aliquid conferat. Donationis causa enim inita, vera societas non est. L. 5. §. ult. D. pro socio. Hinc nec societas veri nominis est negotium, quod societatem Leoninam vocant; L. 29. §. 2. D. eod. quamvis, si dolus absit, licitum sit, & validum. II. In hac societate, si partes non expressae: partes lucri & damni esse aequales pro rata eius, quod quisque contulit. L. 6. L. 80. ff. h. t. III. Sin partes expressae: eas servandas esse, tamen inaequales. §. 1. Inst. h. t. L. 29. pr. §. 1. ff. h. t.

Societas  
quo-  
modo  
solua-  
tur?

§. 914. Dividuntur itaque res communes, si-  
nita societate, quod sit I. morte socii vel natura-  
li, vel civili, etiam unius e pluribus; §. 5. Inst. L. 63. §. ult. ff. h. t. licet conuenerint, ut ad  
heredes transeat societas. \*) L. 35. L. 59. ff. h. t. II. Dissensu vel mutuo, L. 63. §. ult. ff. h. t. vel renunciatione unius; §. 4. Inst. h. t.  
quamvis alias contractus διπλευρος, invito alte-  
ro, solui nequeat: id tamen odio communi-  
onis permissum est, L. 77. §. 20. in fin. ff. de leg. 2. §. 4. Inst. h. t. ut socius socio, si vel  
maxime

Uno socio invito reliqui re  
 ad alium usum & finem, quam  
 ad quem destinata est, et non  
 possunt, et in pari causa pro-  
rior ratio prohibentis habenda.  
 l. 6. §. 6. Com. divid. Muller  
 prompt. jur. Nov. Societas N. 32.

ad §. 913.

Natura societatis haud repug-  
 nat pactum ei adjectum, secun-  
 dum quod unus socius majorem  
 lucri partem accipit, quam alter,  
 vel unus majorem in se suscipit  
 partem damni quam alter. §. 1.  
 inst. h. t. l. 29. §. fin. pro socio.  
 l. 38. de contr. empt. vend.  
 muller l. cit. (Nov Societas N. 76.)

ad §. 914. II.

Societas dissensu dissolvi-  
 tur quata ratione: Quolibet  
res proe quascunque causas nasci-  
tur, proe eadem dissolvitur.  
 l. 35. de Reg. jur. l. 100. de reg. jur.

non absenti  
non frivolis  
non intempere

## Systema

- 1, Definitio
- 2, Requisita
  - a, consensus
  - b, communicatio Rei,  
v. Operae
- 3, obligatio sociorum
- 4, de s. Quotidianis in specie
- 5, Quomodo Solvatur
- 6, Actio pro Socio, — Communis Divisio



maxime aliter expresse conuenerint, L. 14. l. 70. ff. pro soc. expresse & tacite renunciare possit societatem; L. 64. ff. h. t. dum id non absenti, fraudulenter, vel intempestiue fiat, §. 4. Inst. l. 14. l. 17. §. 1. l. 65. §. 3. ff. h. t.

\*) Ne erres, obserua, obligationem quidem ex hoc contractu etiam ad heredes transire; L. 35. l. 36. l. 40. l. 63. §. 8. ff. h. t. non vero ipsam societatem; ita, vt heres in societate manere cogatur.

§. 915. Soluitur etiam III. finito negotio, Alii modo ob quod inita est. §. 6. Inst. l. 65. §. 10. ff. h. t. IV. Tempore, in quod contracta, elapso. L. 65. §. 6. ff. h. t. V. Cessis vel publicatis bonis, §. 7. 8. Inst. l. 65. §. 1. ff. h. t. ac denique VI. rei, super qua Societas inita, interitu. L. 63. §. vit. ff. eod.

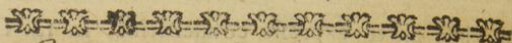
§. 916. Ceterum ex hoc contractu nascitur **ACTIO PRO SOCIO**, vtriusque directa, (§. pro socio 750. \*) qua socius aduersus socium, eiusue heredes, (§. 914. \*) agit ad conferenda bona communia, (§. 909.) reddendas rationes, lucrumque communicandum, & damna denique, saltem culpa seu in concreto data, refarcienda (§. 912. III.)

§. 917. Ex quo patet, actionem hanc ad praestationes tantum personales pertinere, adeoque, soluta societate, rerum communium diuisionem non actione *pro socio*, sed *communi diuidendo*, petendam, L. 1. ff. comm. diuid.

Quanam actionem?   
nam actionem de rebus communium diuisionem?

Z 2

III.



TIT. XXVII.

## M A N D A T O.

§. 918.

Manda-  
tum  
quid?

**P**ostremus contractus consensualis est MANDATVM. (§. 861.) Id vero est *contractus consensualis, quo negotium alterius honestum gratis gerendum suscipitur.* Personae in hoc contractu obviae sunt MANDANS & MANDATARIUS, s. PROCURATOR. Species mandatariorum autem sunt *magistri navis & institores, de quibus infra. Lib. 4. tit. 7.*

**Q**uis dif-  
ferentia  
ab aliis  
negotiis  
adfini-  
bus.

§. 919. Ergo facile hic contractus mandati I. a NEGOTIORVM GESTIONE discernitur, qui quasi contractus in eo consistit, quod quis negotium non commissum vltro suscipit; (§. 936.) II. a LOCATIONE, quia hic contractus non est gratuitus; (§. 881.) III. a CONSIPIO, quia per hoc non suscipitur alienum negotium, nec istud obligat, sed suadet, §. 6. *Inst. h. t.* IV. a COMMENDATIONE, quae & ipsa nec commendantem obligat, nec eum, cui res commendatur; L. 12. §. 12. *ff. h. t.* V. a IVSSV, quo tantum eos, qui potestati nostrae subsunt, obligamus.

**Q**uotuplex.

§. 920. Mandatur aut EXPRESSE, verbis literisque, nulli certae formulae adstrictis; L. 1.

§. 2.

§. 2. *ff. h. t.* aut TACITE, si quis praefens ab altero negotia sua geri patitur. L. 6. §. 2. L. 53. *ff. h. t.*

§. 921. Prout quoque vel ad omnia bona, Diuisio vel ad certas tantum res mandatum pertinet, ea secundo tenus vel GENERALE est, vel SPECIALE; & prout negotia commissā aut iudicialia sunt, aut extraiudicialia, eatenus aut IVDICIALE aut EXTRAIVDICIALE est. L. 58. L. 60. L. 63. *ff. de proc.*

§. 922. A modo constituendi mandatarium, Tertia, etiam in IVDICIALE & EXTRAIVDICIALE, L. 33. *pr.* §. 1. L. 35. §. 3. L. 43. *ff. de procur.* itemque in PVRVM, IN DIEM DILATVM, & CONDITIONALE dispescitur. §. 12. *Inst.* L. 1. §. 3. *ff. h. t.*

§. 923. Differunt porro mandatum IN REM Quarta. ALIENAM, quando quis & nomine alterius, & in alienam vtilitatem agit, & IN REM SVAM, quando quis nomine alterius, sed in suam vtilitatem agit. L. 33. §. 5. L. 34. *ff. de procur.*

§. 924. Denique in SIMPLEX & QVALIF-  
CATVM diuiditur mandatum. Illud est, quo Mandatum vel  
committo alteri negotium in meam vtilitatem simplex  
expediendum. Hoc vero dicitur, quo committo vel qua-  
alteri, quod in tertii vtilitatem meo periculo lifica-  
agendum est. L. 6. §. 4. L. 16. L. 22. §. 24. tum.  
*D. mandat.* Qui qualificatum mandatum dat,  
proprie & κατ' ἐξοχήν MANDATOR vocatur.  
(§. 835.) §. 925.

2. Huius  
contrac-  
tus na-  
tura.

§. 925. Ceterum ex ipsa definitione (§. 918.) inferitur, I. mandatum contrahi solo utriusque consensu, pro quo & rati habitio habetur, negotio nondum penitus absoluto, accedens. L. 50. ff. h. t. L. 60. ff. de R. I. II. Mandatum non posse rem illicitam, nec ullam ex eiusmodi mandato inter contrahentes nasci obligationem. §. 7. Inst. L. 6. §. 3. L. 22. §. 6. ff. h. t. III. Mandatum non admittit mercedem, sed tamen honorarium. (§. 773. \*) L. 6. pr. ff. h. t. IV. Mandatarius fines mandati excedentem nihil agere, nec mandantem tunc ex mandatarii facto teneri. L. 5. ff. §. 8. Inst. h. t.

3. Obliga-  
tio man-  
datarii.

§. 926. Et quia mandans fiduciam singularem in mandatarii persona collocat: (§. 918.) consequens est, V. ut mandatarius substituere ordinarie non possit; si tamen substituerit, & rem per alium aequè bene gesserit, mandans ex gestis obligetur. L. 8. §. 3. L. 46. L. ult. §. fin. ff. h. t. VI. Ut, quia mandatarius ad factum obligatus est, ordinarie teneatur ad culpam leuem (§. 759.) L. 13. L. 21. C. h. t. Otto in not. ad §. 11. h. t. VII. Ut mandatarius, qui amici spem turpiter desituit, ob dolum merito infamia notetur. (§. 756.) L. 1. L. 6. §. 6. ff. de his qui not. inf. §. 2. Inst. de poen. tem. litig. L. 21. C. mand. Cic. Orat. pro Rosc. Amer. cap. 38.

4. Quo-  
modo  
finitur?

§. 927. Finitur autem mandatum non solummodo I. mutuo consensu; §. ult. Inst. quib. mod. toll. ghl.

obl. sed & II. mandantis reuocatione, modo fiat re integra; §. 9. *Inst. h. t.* & III. renunciatione non intemptiua mandatarii. §. 11. *Inst. eod. L. 22. §. ult. ff. h. t.* IV. Morte contractuentium. *L. 26. pr. L. 27. §. 3. ff. h. t. l. 68. 510.*

*pro socio*  
§. 928. Singularis species mandati est **ASSIGNATIO**, qua ego mando creditori meo, ut a meo debitore quantitatem debitam exigat, & id quod acceperit, sibi solutionis loco retineat. Ego hoc negotio inito **ASSIGNANTIS** nomen fero, debitor meus **ASSIGNATVS**, creditor autem **ASSIGNATARIVS** vocatur.

**Assignatio**  
quid?

§. 929. Quia itaque ex hoc contractu **di-Actio**  
**πλέγω** mandatarius ab initio; mandans non ni-  
si ex post facto obligatur: nascitur inde duplex  
actio **MANDATI**, quarum altera **DIRECTA**;  
altera **CONTRARIA** est. *L. 3. §. 1. ff. h. t.*  
(§. 740. \*)

**mandati duplex.**

§. 930. **DIRECTAM** mandans instituit ad-  
versus mandatarium eiusue heredes, ad negotium  
susceptum perficiendum, vel praestandum id,  
quod interest, *L. 5. §. 1. ff. h. t.* rem ex man-  
dato adquisitam cum fructibus tradendam, *L. 8.*  
*§. ult. ff. eod.* dolumque & culpam leuem praes-  
tandam. (§. 926. VI.)

**Directa.**

§. 931. **CONTRARIA** mandatario datur ad-  
versus mandantem eiusue heredes, ad indemni-  
tatem consequendam. (§. 750.)

**Contra-  
ria.**

Quid iuris circa mandatum ratione tertii? §. 932. Si quaeritur, quid iuris sit mandanti & mandatario ratione tertii, haec notanda sunt axiomata. I. Mandans agere nequit directe contra tertium ex contractu a mandatario inito, nisi facta cessione, \*) L. 8. §. 5. L. 43. L. 45. pr. D. mand. Ea vero non facta, actio utilis datur. L. 4 C. si cert. pet. II. Mandatarius agere potest adversus tertium ex negotio a se celebrato. Agens tamen exceptione repellitur. L. 28. D. de procur. III. Mandans iure antiquo conveniri nequit ex contractu mandatarii, iure novo convenitur actione quasi institoria. L. 10 §. 5. D. mandati L. 5. §. 8. L. 19. de institor. act. L. 1. I. permitt. C. cod. L. 13. §. 25. de act. emt. Denique IV. mandatarius potest conveniri, ut ex bonis mandantis, si quid ex illis possidet, solutionem praestet. L. 7. §. 1. D. de institor. act. L. 7. §. 11. D. ad Sc. Maced. conf. Hertii diss. de obligatione mandantis & mandatarii contemplati tertii, ubi haec omnia copiose & egregie pertractus est.

\*) Quidam casus excepti sunt, in quibus actio directa mandanti competit ipso iure, nulla cessione praeuia, quos vide apud Graevum exerc. ad Pand. pag. 113. seqq.

Systema

A. Quid

B. differentia ab aliis.

C. Anonymus

D. Analysis definitionis

E. Obligatio Mandatarii

F. Finis mandati

assignatio - species - sl.

G. Actio.

H. Quid iuris rat. tertii.

TIT.



TIT XXVIII.

D E

**OBLIGATIONIBVS, QVAE QVASI EX CONTRACTV NASCVNTVR.**

§. 933.

**H**actenus de contractibus veris: sequuntur obligationes, quae QVASI EX CONTRACTV nascuntur. (§. 748.)

Obligations quasi ex contractu.

§. 934. Sunt ergo QVASI CONTRACTVS facta honesta, quibus & ignorantibus obligantur, quasi contraxissent. \*) Earum definitio.

\*) Vulgo fundamentum quasi contractuum quaerunt in consensu praesumpto sine ficto. Nec negari potest, in quibusdam quasi contractibus talem consensum subesse v. c. in negotiorum gestione. Verum primo in aliis non praesumptus sed tacitus consensus obligationis fundamentum constituit, veluti in hereditatis additione, in tutela ratione tutoris, in hereditatis & rei singularis communis administratione; deinde in aliis sola aequitas, absque omni consensu, obligationis fons est, quo solutio indebiti pertinet. Licet enim vulgo dicatur, & in hoc quasi contractu fingi, quod is, cui indebite aliquid soluitur, consentiat in restitutionem, legibus tamen haec fictio incognita est; imo eam destruit, L. 5. §. 3. D. de obl. & act.

§. 935. Huiusmodi quasi contractus sunt I. Quot NEGOTIORVM GESTIO, II. TUTELA, III. sint hu-

iusmo-  
di quasi  
contractus?

HEREDITATIS vel IV. REL COMMVNIS AD-  
MINISTRATIO, V. HEREDITATIS ADITIO,  
VI. INDEBITI SOLVTIO, & quidam alii, de  
quibus in digestis. (vid. quoque infra §. 1084.)

Nego-  
tiorum  
gestio.

§. 936. I. <sup>Insuper huiusmodi</sup> NEGOTIORVM GESTIO est quasi  
contractus, qua quis negotia alterius ex con-  
sensu eius praesumpto extra iudicium utiliter  
gerenda animo eum obligandi suscipit. §. I.  
Inst. h. t. Personae ergo hic occupatas sunt  
DOMINVS NEGOTIORVM & NEGOTIORVM  
GESTOR, qui a MANDATARIO, siue PROCV-  
RATORE, itemque DEFENSORE, facile discer-  
nitur. Prior enim mandato constituitur, poste-  
rior sine mandato quidem, sed non nisi iudicia-  
lia negotia suscipit, nec sine cautione admitti-  
tur. iudicatum solvi L. 46. §. 2. ff. de procu-  
rat. Negotiorum gestor autem nec ex mandato  
gerit, nec in iudicio alium defendit, nec cau-  
tione obstringitur. Vnde & femina gerere po-  
test negotia. L. 3. §. I. ff. de neg. gest.

Differentia

Requifi-  
ta minus  
quasi  
contractus.

§. 937. Ex ipsa huius quasi contractus natura  
requisita eius facile deducuntur. Requiritur ni-  
mirum I. ex parte gestoris, vt utiliter gerat.  
Hinc ordinario ad diligentiam exactam, & cul-  
pam leuem praestandam tenetur; §. I. in fin. I.  
h. t. L. 6. §. fin. L. 11. D. de negot. gest. L.  
17. C. 20. C. eqd. II. vt animo dominum ob-  
ligandi, non animo donandi aut ex pietate ad  
negotia accesserit. L. 27. §. I. L. 34. L. 41. D.  
L. 11. L. 13. L. 15. Cod. eqd. Ex parte vero  
domini

l. 1084.  
§. 936.  
§. 937.



domini opus est, III. vt consensus eius in gestio-  
nem probabilis sit. Inde prohibentis nego-  
tia non geruntur, L. 8. §. ult. D. L. ult. C.  
ead. bene tamen furiosi & mente capti, L. 3.  
§. 5. D. eod.

§. 938. His positis dominus obligatur ad in- **Effectus** 3.  
demnitatem; L. 2. L. 27. L. 31. L. 45. D. eod.

II. gestor vero ad rationes reddendas & reliqua  
restituenda. L. 2. L. 23. L. 30. D. eod.

§. 939. Actiones ex negotiorum gestione ori- **Actio**  
undae sunt **actio NEGOTIORVM GESTORVM** nego- 4.  
**DIRECTA & CONTRARIA**, §. 1. Inst. h. t. gesto-  
rum du-  
plex.

§. 940. **DIRECTA** datur domino aduersus nego- **Directa.**  
tiorum gestorem eiusque heredes, ad rationes  
reddendas, (§. 937. II.) restituenda reliqua,  
culpamque pro modo gestionis praestandam.  
(§. 936. I.)

§. 941. **CONTRARIAM** negotiorum gestor **Contra-**  
instituit aduersus dominum, eiusque heredes **ria.**  
indemnitatem. (§. 937. I.) §. 1. Inst. h. t.

§. 942. II. **TUTELE** est munus publicum. (§.  
167.) Sed obligatio inter tutorem & pupillum  
quasi ex contractu nascitur. §. 2. Inst. h. t. Hinc  
tutela hoc sensu est quasi contractus, quo tutor  
pupilli rerumque pupillarum curam suscipien-  
do, illi ad rationes exactamque diligentiam; \*)  
pupillus tutori ad indemnitatem praestandam  
obligatur.

**Tutela**  
**defini-**  
**tio.**

*Nummularia Inst.*

\*) Tu-

\*) Tutor ergo tenetur ad praestandam culpam leuem, *L. 23. ff. de reg. iur. si ipse sese intruserit, ad culpam leuissimam; (§. 759. III.)*  
*§. 1. Inst. de satisf. tut. heredes tantum ad dolum & culpam latam, L. 1. C. de her. tut.*

*V. M.*

**Actio** §. 943. Ergo ex hoc quoque quasi contractu tutelae. nascitur actio TUTEAE, DIRECTA & CONTRARIA. (§. 750 \*)

**Directa.** §. 944. Actio tutelae DIRECTA competit pupillo, finita tutela, (§. 220.) aduersus tutorem, eiusue heredes, ad reddendas rationes, damnaque, si aduersus tutorem agitur, culpa leui; sin aduersus heredes, culpa lata data refarcienda (§. 942. \*) *L. 1. pr. ff. de tut. & rat. distr.*

**Contra-** §. 945. CONTRARIA competit tutori aduersaria. sus pupillum, ad repetendas impensas praestandamque indemnitatem, & diligentis patrisfam. officio functus sit. *L. 1. pr. ff. de contrar. tut. & util. act.*

**Vtilis.** §. 946. Vtraque actio tutelae VTILIS ob eandem rationem minoribus quoque & curatoribus inter se datur. (§. 229.) *d. L. 1. §. 2. ff. de contr. tut. & util. act.*

**Hereditatis & rerum communio.** §. 947. III. HEREDITATIS & IV. RERVM COMMVNIO non sunt quasi contractus, sed ius in re, puta in hereditate vel re commun. At hereditatis vel rerum communium administrator quasi contraxisse, & ad rem communem diuidendam, reddendasque rationes sese obligasse, simulque coheredem vel socium ad quasvis praesta-

*Manuelthum  
 nimmer quomodo  
 de usufructu dicitur.*

praestationes, personales obstrinxisse videtur. L. 3. ff. §. 4. Inst. h. t.

§. 948. Ex utroque quasi contractu datur actio duplex, L. 2. §. 3. L. 44. §. 4. ff. fam. erc. Actio- nes inde natae.  
L. 2. §. 1. ff. comm. diuid. ex altero FAMILIAE  
ERCISCVNDAE, ex altero COMMVNI DIVI-  
DVNDO. Priorem iam supra definiuimus (§. 708.).

§. 949. COMMVNI DIVIDVNDO vero actio Com-  
inituitur a socio contra socium, ad rem com-  
munem diuidendam, L. 1. ff. comm. diu. & uidun-  
do.  
praestationes personales consequendas. L. 3. pr.  
ff. cod.

§. 950. Et coheres coheredi L. 25. §. 16. ff. Quae  
fam. erc. & socius in re communi socio, arg. culpa  
d. L. 25. ff. cod. culpam leuam in concreto praes-  
tata. (Rationem reddidimus. §. 912. III.)  
prae-  
tanda.

§. 951. V. <sup>Antes de hoc Antiquarius</sup> HEREDITATIS ADITIO est quasi Heredi-  
contractus, quo is, qui hereditatem adiit, cum tatis adi-  
legatariis & fideicommissariis \*) contraxisse, tio.  
seque ad legata & fideicommissa praestanda  
obligasse censetur. §. 5. Inst. h. t. L. 3. seq. ff. §. 46. 12.  
quib. ex caus. in poss. eatur L. 1. C. comm. de  
legat.

\*) Non cum creditoribus. Hi enim heredem  
non ex quasi contractu aditionis; sed directe  
ex facto defuncti conueniunt. L. 49. ff. de O.  
& A. iunct. Nov. 48. praef. v. cum utique  
cujus obligationes omnes in heredem tran-  
seunt, simulac adiit hereditatem. L. 2. §. 2.  
ff. de V. O. L. 59. ff. de R. I. §. 952.

Actio personalis ex testamento. §. 952. Nascitur ex hoc quasi contractu ACTIO *personalis* EX TESTAMENTO, qua ii, quibus aliquid ex testamento debetur, contra heredem, qui adiit, agunt ad legata fideicommissaque cum accessionibus & usuris a tempore morae, (§. 585.) damnaque, culpa etiam levissima data, (§. 567. l.) L. 47. §. *pen. ff. de leg. 1. praestanda*. L. 33. *pr. de leg. 2.* L. 17. *ff. de duob. reis*. §. 5. *Inst. h. t. l. 24. de usur.*

Indebiti solutio. §. 953. Denique VI. INDEBITI SOLVITIO est quasi contractus, quo quis ex errore excusabili id, quod naturaliter indebitum erat, solvendo alterum ad restitutionem obligasse censetur. §. 6. *Inst. h. t.*

*Longestinus  
Cuius  
Insuper.*

Eius fundamentum. §. 954. Quum ergo fundamentum huius quasi contractus sit solutio ex errore excusabili praestita: (§. 953.) consequens est, l. vt, qui sciens solvit indebitum, donandi consilio id fecisse videatur. L. 53. *ff. de R. I. L. 1. §. 1. ff. de condict. indeb.* II. Vt, qui ignorantia iuris solvit, indebitum non repetat; L. 10. C. L. 9. *pr. ff. de iur. & facti ign.* L. 6. 7. C. de cond. indeb. L. 9. C. ad leg. Falc. nisi fuerit minor, mulier, &c. quibus ius ignorare licet; aut nisi certet de damno vitando. L. 7. 8. & 9. D. de iur. & facti. ignor. III. Vt, si errore facti solutum, res condici possit L. 65. §. *ult.* L. 19. §. 1. *ff. L. 5. C. de cond. indeb.*

1. 18

Quando repeti possit? §. 955. Quumque, quod solutum, vel naturaliter factum indebitum esse oporteat: (§. 953.) sequi.

sequitur, IV. vt, quod naturaliter debebatur, non autem iure ciuili, (§. 726.) repeti nequeat. *l. io. de O. act.*  
 L. 13. L. 19. L. 38. ff. de condit. indeb. nisi naturalis obligatio plane reiiciatur iure ciuili, (§. 727.) L. 127. L. 6. ff. de V. O. L. 41. ff. de condit. ind. L. 16. §. 1. ff. ad SC. Vell. V. Vt si quid soluatur, quod & naturali & ciuili iure indebitum est, vel solo iure ciuili non efficaciter debetur, (§. 728.) id repeti possit. L. 29. & L. 22. L. 26. §. 3. 7. L. 40. L. 54. L. 56. ff. de condit. ind.

§. 956. Ceterum ex hoc quasi contractu nascitur **CONDICTIO INDEBITI**, quae competit ei, qui indebitum per errorem soluit, contra accipientem eiusue heredem, ad restituendum id, quod solutum, cum fructibus & accessionibus, L. 15. pr. L. 65. §. 5. ff. de cond. indeb. non vero cum usuris. L. 1. C. h. t. *N. 5.*

§. 957. Quae condictio facile ab aliis distinguitur. Qui enim non ex errore soluit, sed ob certam causam fururam honestam, nec tamen sequutam dedit, ei ad repetendum id, quod datum est, competit **CONDICTIO CAUSSA DATA, CAUSSA NON SEQUUTA**. L. 1. seq. ff. de cond. caus. dat. Qui ob causam futuram, solius accipientis contemplatione turpem dedit, is instituit **CONDITIONEM OB TURPEM CAUSSAM**. L. 1. pr. §. 1. 2. ff. de condit. ob turp. caus. Denique qui plane sine omni causa dedit, & nulla alia harum condic-

Condic-  
tio inde-  
biti.

Eius dif-  
fentia  
ab aliis  
condic-  
tionibus

tionum uti potest, ei contra accipientem ad rem restituendam datur **CONDICTIO SINE CAUSSA**.  
*L. 1. seq. ff. de condict. sine causa.*

---

TIT. XXIX.

PER

**QVAS PERSONAS NOBIS  
 OBLIGATIO ADQVIRITVR.**

---

§. 958.

**Q**uae personae ius in re nobis adquirunt: eae etiam adquirunt iura ad rem. Huc pertinent I. personae in potestate nostra filii familias & serui. vid. supra *Lib. 2. tit. 9. §. 422. Jqq.* II. Procuratores. (§. 932. I.)

**Q**uinam nobis adquir. ius ad rem?  
 §. 959. Similiter & obligatio nobis adquiri potest I. per seruos & filios, de quo infra *Lib. 4. Tit. 7.* II. per mandatarios. (§. 932. III.)

---

DE

**NONNVLIS, QVAE PLVRIBVS  
 CONTRACTIBVS COMMVNIA SVNT.**

---

§. 960.

**I**n contractibus aliquando praestanda est **EVICTIO**. Nimirum ius evictum dicitur, si ius quod alter in nos transferre obligatus est, amittimus per victoriam tertii in iudicio obtentam.

**I.** Evictio quid?

tam. \*) Praestare euictionem est damnum alteri per euictionem datum resarcire.

\*) Euictio ergo non semper est ablatio rei, vt vulgo dicitur. Datur enim euictio rei nunquam possessae; v. c. si rem venditam tertius possidet, & inlicita ab eintore actione, vincit.

§. 961. Vbi quis euictionis praestationem exigit, ibi legitimo opus est fundamento; id vero vel in natura negotii, vel in conventionione, vel in dolo latet.

§. 962. Prima ergo causa praestandae euictionis est natura negotii. Quoties enim quis ius quoddam in nos transferre promittit; vt habere nobis & exercere illud liceat, idque a tertio euincitur: toties ad praestandam euictionem tenetur. Hinc praestanda est in emptione venditione, permutatione, datione in solutum, diuisione rerum communium, locatione conductione &c.; L. 11. §. 2. de act. E. & V. L. 1. C. de rer. permut. L. 14. C. famil. hercisc. L. 9. pr. L. 33. D. locat. imo & aliquando in donatione, arg. L. 45. & 46. ff. de legat. 1.

§. 963. Alterum fundamentum obligationis ad euictionem praestandam est conuentio, (§. 961.) & quidem iure romano sipulatio, quae vel in simplicum, vel in duplum, triplum, quadruplum concipiebatur. L. 56. D. de euict. Tertium denique in dolo latet, (§. 961.) ob quem aliquando de euictione tenetur, qui eam alias haud praestaret. L. 2. C. de euict. L. 11. §. 18. VIII. 46. de act. E. & V. l. 18. §. 3. de donat.

Fundamenta obligationis ad euictionem praestandam.

Primum fundamentum

Secundum & tertium

De litis  
denun-  
ciatione

§. 964. Ordinario autem auctor ad euietionem praestandam non obligatur, nisi *lis ipsi denunciata fuerit*. Haec LITIS DENUNCIATIO est *actus, quo quis de lite sibi mota eum, quem regressus tenet, certiore reddit, & desiderat, ut se contra actorem defendat*. L. 29. §. 2. L. 53. §. 1. L. 63. §. 1. D. de euiet. L. 8. 9. 23. C. eod.

II. Vsurarum  
quid?

§. 965. Saepe in contractibus quoque praestandae veniunt VSVRAE, quae sunt merces pro usu quantitatis debitae, in eodem genere praestanda. L. fin. C. de usur. Circa usuras spectanda est I. legitima causa II. legitima quantitas III. legitimus modus. Causa latet vel in conventionione, vel in mora vel immediate in lege.

Funda-  
menta  
obliga-  
tionis  
ad usu-  
ras praes-  
tandas.

§. 966. I. Prima itaque causa usurarum est conventionio, quae in contractibus stricti iuris & mutuo *per stipulationem* ineunda erat; in aliis negotiis *pactum in continenti adiectum* sufficiebat. L. 7. §. 5. D. de pact. Deficiente conventionione mora ad usuras obligat, itidem in bonae fidei negotio; non autem in contractu stricti iuris, nec in mutuo. L. 32. §. 2. D. de usur. L. 3. C. de usur. Hodie tamen in mutuo ob solam moram usurae debentur. R. I. de 1654. §. 174. Denique nonnunquam lex immediate ob aequitatem ad usurarum praestantem asfringit. L. 13. §. 20. D. de act. emt. & vend. L. 5. L. 13. C. eod. L. 1. C. de usur. Lexter Med. ad Pand. Sp. 148. Med. 9.



TTT. XIII. 370.  
I ad §. 960.  
Emptor pretium emptionis  
ob imminentem evictionem  
retinere potest. l. 18. §. 1. de per.  
& Comm. rei vend. — l. 24. Cod.  
de evic. — Muller prompt. jur.  
vov: Penditio N.º 1202.

ad §. 965.  
I si debito sortis & usurarum  
id quod solutum est; in dubio  
prius in usuras, quam in sor-  
tem, resolutum consistit. l. 21.  
Cod. de usuris. Muller l. cit.  
vov: solutio. N.º 73.

ad §. 966.  
ad verba: deficiente conven-  
tionis &c.  
Verius etiam ad usuras mora  
pignus ex juris civilis senten-  
tia est extendendum. Muller  
l. cit. vov: Uouo & mora  
N.º 688.

371.

ad §. 9. 67.

Differentia usuras inter, & fa-  
stose est haec: in usuris  
tantum quincunx licita sunt,  
interesse vero potest plus con-  
tinere, quam in quinq. in sin-  
gulos centum, modo actor hoc  
interesse probet. —

§. 967. Quantitas legitima vsurarum iure ro. Quantitas et modus vsurarum. Quantitas pro diuersitate causarum diuersa erat. vid. Weltenberg ad Dig. tit. de vsur. §. 20. seqq. Legibus germanicis R. I. de 165+ §. 174. quinquecentes lititae sunt, plerisque tamen locis & semisales stipulari licet. Modus denique legitimus requirit I. ne ultra alterum tantum exigantur; L. 10. C. de vsur. Nou 121. c. 1. II. ne vsurae vsurarum sumantur, siue anatocismus committatur. L. 27. D. de re iud. L. 28. C. de vsur.

§. 968. Denique & id quod INTEREST nonnumquam petitur, hoc est: assimatio damni emergentis & lucri certi cessantis, quod ob dolum, culpam aut moram alterius nobis obtingit. L. 17. pr. D. rem rat. habet. \*  
 l. unica Cod. de Sent. que pro eo quod interest  
 \*) Ad consequendum id quod interest duae comparatae sunt actiones, condictio trilitaria, & condictio de eo quod certo loco, de quibus Digestor. libr. XIII. Tit. 3. & 4.

TIT. XXX.

QVIBVS MODIS TOLLITVR OBLIGATIO.

*Wia Annotatio l. 1. §. 1. de iur. iur. iust. §. 969.*

**O**bligatio semel constituta vel per EXCEPTIONEM tollitur, vel IPSO IVRE. Inter quae non vna differentia. Nam I. ex obligatione Quot modis tollatur obligatio?

tione posteriore modo sublata nulla actio nascitur; ex obligatione prioris generis nascitur quidem actio, sed exceptione eliditur. Hinc II. obligatio ope exceptionis non perimitur, nisi exceptio in iudicio sit opposita, *L. 27. §. 2. D. de pactis*, ipso iure vero tollitur etiam antequam ea causa allegetur.

1) Modi <sup>970</sup> §. 970. Modi tollendi obligationem ope exceptionis varii sunt. Huc etiam referuntur *testamentum, pactum, sententia, iusiurandum, restitutio in integrum* &c. §. 1. seqq. I. de except. *S. H. inst. de except.*

2) Modi <sup>971</sup> §. 971. Modi, quibus ipso iure obligatio tollitur, aut COMMUNES sunt contractibus omnibus, vel plerisque, *uti solutio, confusio, obligatio & consignatio, rei interitus, novatio & praescriptio*; aut quibusdam communibus generibus PROPRII, *ut acceptilatio & mutui dissensus.*

Solutio §. 972. COMMUNIVM primus modus est SOLVITIO, (§. 971.) quae est vera praestatio eius, quod in obligatione est, a creditore accepta. *L. 176. ff. de V. S.* Solutio enim non hic generatim omnem liberationem, ergo nec compensationem, nec oblationem, nec dationem in solutum continet. *L. 49. ff. de solut. pr. l. h. t.*

*quid - quid - cui pro quo  
quis non - cui non  
quomodo - Effectus*

*Interim in  
gestis huiusmodi*

Quis §. 973. Quum ergo in solutione aliquid praestandum sit, & obligatio tollenda: (§. 972) sequitur, I. ut is demum recte solvat, eique cum effectu solvatur, cui libera est rerum administratio.

administratio, etiam tutor, & procurator speciali mandato instructus, aut vniuersalis. §. ult. l. quib. al. lic. vel non. II. Ut soluendum sit illi, cui debetur, aut eiusdem procuratori; L. 12. pr. D. de solut. alias liberatio non contingit. L. 58. D. cod. §. ult. Inst. quib. al. lic. vel non.

§. 974. Perinde vero est, siue pro se quis soluat, siue pro alio, mandante, ignorante, inuito; L. 23. L. 40. L. 53. ff. de solut. quamuis,

Pro quo solvi possit?

qui pro inuito soluit, regressum non habeat ad versus debitorem, nisi ex iure a creditore cesso. (S. 845.) *axioma: ignorantis & inquit conditionem meliorem quis reddere potest.*

§. 975. Cum libera rerum administratio requiratur in illis, qui solvunt, & quibus soluitur: (S. 973.) sequitur, I. ut non recte soluat furiosus, pupillus, minor, sine tutoris auctoritate, vel curatoris consensu. (S. 419. §. ult. Inst. quib. al. lic. L. 9. §. 2. ff. de auct. tut. L. 3. C. de in int. rest. min. II. Ut iisdem non recte solvatur sine tutorum auctoritate, curatorum consensu, magistratum decreto. (S. eod.) §. 2. Inst. quib. al. lic. L. 15. L. 96. ff. de solut.

Quis non possit? & cui non possit?

§. 976. Quumque solutio sit vera praestatio tius, quod debetur: (S. 973.) consequens est, I. ut neque aliud pro alio inuito creditori solvendum sit \*); pr. Inst. h. t. L. 2. §. 1. ff. de reb. cred. neque II. per partes illi inuito fieri possit solutio; L. 9. C. de solut. L. 41. §. 1. ff. de usur. neque III. alia qualitate, alio tempore & loco, quam convenit. L. 39. ff. de solut.

Quo modo solvendum.

\*) Aliquando tamen DATIO IN SOLVTVM vel inuito creditore fieri potest. Nov. 4. c. 3. R. I. de 1654. §. 172.

Eius effectus. §. 977. Quam denique, si ita vere praestitum sit, quod in obligatione erat, obligatio soluitur: (§. 971.) recte insertur, facta solutione ipso iure omnem perimi obligationem, vt & reus & fideiussores, & pignora, & hypothecae liberentur; pr. Inst. h. t. L. 43. ff. de solut. modo, quod ad pignora attinet, non alia superint debita, quippe ob quae creditor ius retentionis exercere possit. (§. 793. \*) lit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. ten.

Compensatio quid §. 978. Alter modus communis est COMPENSATIO, (§. 971.) quae est debiti mutui, puri, liquidi, ad idem genus spectantis ipso iure facta sublatio. L. 1. ff. de compens.

Eius requisita. §. 979. Quum ergo locum habeat, si debitum & creditum sit mutuum, purum & liquidum: (§. 978.) sequitur, vt frustra compensare velint delinquentes quoad poenam publicam; L. 2 §. 4. L. 13. §. 5. D. ad L. Iul. de adulter. vel quorum creditum iniustum sit, L. 14. ff. L. 2. C. de Compens. vel mere naturale, plane destructum, L. 30. L. 41. ff. de cond. indeb. (§. 927.) vel illiquidum, L. ult. §. 1. C. de comp. vel sub conditione aut ex die contractum. L. 7. L. 16. §. 1. L. 21. ff. eod. Cumque porro requiratur, vt mutua debita eiusdem generis sint: sequitur, vt nec species cum specie aut cum genere, nec genus cum genere diuerso.

L. 18. pr. ff. de pign. act. L. 2. §. 1. ff. de reb. cred. L. 16. C. de solut. compensetur.

§. 980. Compensatio est sublatio debiti, & Et effectus 3. ipso iure facta. (§. 978.) Hinc sequitur.

I. ut compensatio idem effectus sit, ac solutionis. (§. 977.) L. 4. L. 12. C. de compens.

II. Ut ex eo momento, quo mutuum debitum natum, vel utrumque expiret, vel alterutrum ad concurrentem summam ipso iure minuatur. \*)

§. 30. Inst. de act. L. ult. C. de compens.

\*) Ita iure nouo. Iure veteri enim multum intertererat inter contractus bonae fidei. & stricti iuris. In illis compensatio ipso iure minuebat debitum: in his non nisi per exceptionem doli mali §. 30. Inst. h. t.

§. 981. Tertius modus communis est CONFUSIO, (§. 971.) quando obligatio debitoris & ius creditoris in eadem persona coalescunt. Confusio.

L. 75. L. pen. ff. de solut. Quum enim ex contractu alter alteri obligetur: neminem sibi ipsi debere posse, adeoque hoc modo obligationem tolli, satis adparet.

§. 982. Quartus est OBLATIO & CONSIGNATIO, (§. 971.) quo obligatio tollitur, si debitor totam summam iusto tempore & loco oblata, & a creditore non receptam, in iudicio, citata altera parte, obsignat & deponit. L. 19. C. de usur. L. 9. C. de solut.

§. 983. Quod legitime factum, offerentem liberat I. ab obligatione, tum ratione fortis, tum Eius effectus.

ratione vsurarum, (§. 966.) quarum cursus statim sistitur; L. 19. C. de vsur. II. a periculo rei; quippe quae ex eo non debitori, sed creditori, perit. L. 9. C. de solutione, VIII. 143.

Reinteritus.

*Reinteritus est interitus rei cuiusdam speciei libere contractae vel contractae in mora. Reinteritus non est interitus rei cuiusdam speciei libere contractae vel contractae in mora. Reinteritus non est interitus rei cuiusdam speciei libere contractae vel contractae in mora.*

§. 984. Quintus modus <sup>Reinteritus est interitus rei cuiusdam speciei libere contractae vel contractae in mora.</sup> INTERITVS. (§. 971.) Si enim res casu perit, quae ex contractu alteri danda est: eam perire illi, cui debetur, supra dictum est. (§. 761.) Rei ergo interitus debitorem ab obligatione liberat. Quum vero vel species, vel genus, vel quantitas, debeatur: I. is modus ad solam speciem pertinet; L. 23. L. 49. pr. ff. de V. O. quia genus & quantitas non perire censentur. (§. 571.)

Eius effectus.

§. 985. Quumque is qui in culpa sit aut mora, casum aliquando praestare teneatur: (§. 760, 761.) sequitur, II. ut interitus speciei debitorem non liberet, qui in mora est; d. L. 23. Et L. 49. nisi res aequae apud creditorem peritura fuisset. L. 14. §. 1. ff. de pos. L. 15. §. ult. ff. de rei vind. III. Ut nec eum liberet interitus, cuius culpa res interiit. L. 23. in fin. ff. de reg. iur. L. 23. L. 49. pr. ff. de V. O. (§. eod.) IV. Ut fures & violenti possessores nullo modo rei interitu liberentur. L. ult. ff. de condit. furt. L. 1. §. 34. L. pen. ff. de vi Et vi arm.

Novatio

§. 986. Sextus modus <sup>Novatio est mutatio obligationis in alteram obligationem.</sup> NOVATIO. (§. 971.) In sensu nimirum generali omnis mutatio obligationis novatio vocatur,

et eaque



eaque in *privatiuam* ac *cumulatiuam* diuiditur. *Cumulatiua* vel *voluntaria* est vel *necessaria*.

§. 987. *Cumulatiua* VOLUNTARIA fit per con-  
 uentionem partium, quo pertinent *delatio iuris iu-*  
*randi extraiudicialis*, L. 5. §. 2. D. de iure-  
*iur. pœna conuentionalis*, L. 28. D. de act. emt.  
*vend.* L. 71. pro soc. L. 7. D. de doli mal. ex-  
 cept. & *cautiones*, supra Tit. 14. expositae.  
 NECESSARIA latet in *litis contestatione*. L. 164.  
*D. de reg. iur.* L. ult. C. de praescript. XXX.  
 vel XL. annor. L. vn. C. ex delict. def. in  
 quant. her. conuen.

Cumu-  
 lativa  
 quotu-  
 plex?

§. 988. PRIVATIVA f. proprie sic dicta no-  
 uatio autem est stipulatio, qua prior obligatio  
 tollitur, & alia in eius locum substituatur, L.  
 1. pr. D. de nouat L. 27. §. 2. D. de pact.  
 eiusque eadem sunt effecta, ac solutionis. §. 3.  
*Inst. h. t.* Aliquando *cum delegatione* fit, ali-  
 quando *sine ea*.

Privati-  
 ua quid  
 & quo-  
 tplex?

§. 989. SINE DELEGATIONE fit NOVATIO, Quando  
 quoties manente eodem debitore & creditore.  
 I. vel species obligationis mutatur, v. c. si, qui  
 ex emto debet, se quasi ex stipulatione reum  
 constituit; §. 3. *Inst. h. t.* II. vel modus de-  
 bendi v. c. si, quod sub conditione debetur,  
 pure promittitur; §. 3. *Inst. eod.* III. vel nihil  
 quidem ex priore obligatione mutatur, sed di-  
 fert tamen declaratur nouandi animus, L. 2. ff.  
*eod.* L. ult. C. eodem. Nisi enim id fiat, &

Quando  
 fiat sine  
 delega-  
 tione?

prior obligatio manet, & posterior quoque rata est. *d. L. ult. C. cod. VIII. 42*

Quid delegatio & expromissio?

*Delegatio est obligatio alterius obligationi substituta. Expromissio est obligatio alterius obligationi substituta. In iudicio actio eius obligationi substituta. In iudicio actio eius obligationi substituta. In iudicio actio eius obligationi substituta.*

Eius effectus.

§. 990. DELEGATIO contra fit, quoties no-  
uus debitor consentiens in locum prioris substituitur. *L. 11. pr. ff. cod.* Nimirum EXPRO-  
MISSIO est conventio, qua quis promittit, ob-  
ligationem alienam ita suscipere, ut prior de-  
bitor liberetur; *L. 8. §. 5. D. de nouat. §. 3. I. h. t.* eaque & in scio ac inuito debitore fieri potest. *L. 8. §. fin. L. 17. D. de nouat.* DELE-  
GATIO autem est negotium, quo inter debito-  
rem, creditorem & expromissorem conuenit, et creditor expromissorem accipiat. Debitor, qui alium in locum sui substituit, DELEGANS, debitor, qui expromittit & substituitur, DELEGATUS; creditor denique DELEGATARIUS vocatur. \*)

\*) In delegatione ergo duo negotia interueniunt. Primum geritur inter debitorem priorem & expromissorem, & hoc iure romano nudis verbis fieri potest; *L. 17. D. de nouat.* alterum inquit inter expromissorem & creditorem delegatarium; idque stipulationem requirit. *L. 11. §. 1. D. L. 1. C. cod.*

§. 991. Ex his ergo sequitur, I. ut prior debitor per delegationem liberetur, etiamsi delegatus deinde non sit soluendo. *L. 26. §. 2. ff. mand. L. 3. C. de nouat.* II. Ut delegationem & creditore volente, & consentiente debitore tam delegante quam delegato, fieri oporteat. *L. 1. L. 6. C. cod. L. 1A. ad Sect. 944.*

Posterior quorum  
42

tra sit, quatinus  
locum prioris scilicet  
Numerum LXXII  
quis promittit, ut  
scilicet, et prioris  
D. de novat. l. 1.  
immo debitor  
D. de novat. DELE  
n, quo inter debitor  
romiorem causam  
en accipit. Debit  
Mittit, DELEGAS  
& substituit, DELE  
DELEGATARIO

do negotia inter  
inter debitorum  
, & hoc iure trans  
L. 17. de iur. iur.  
promittentem de ad  
aliquo similitudine  
L. 1. C. de  
sequitur. L. 1. p. a  
liberetur, cum ad  
aliquo. L. 1. de i. j.  
et. II. V. de iur. iur.  
de contrahendo debitor  
aliquo, cum iure  
L. 1. de i. j.  
p. a





§. 992. Hinc ergo delegatio facile discernitur I. a FIDEIVSSIONE, siue ADPROMISSIO-NE, & CONSTITVTO, quorum neutrum obligationem priorem perimit. (§. 835.) Aequè facile delegatio II. a CESSIONE discernitur, quippe quae mandatum est, vt aliquis exigat in iudicio debitum nostro quidem nomine, in suam tamen vtilitatem. (§. 923.) L. 1. C. eod. quaeque adeo non est nouatio ob L. 3. C. de nouat. \*)

\*) Hodie tamen per cessionem debitorem liberari a cedente, & obligari collisionario, vulgo defendunt pragmatici. Schilter. *Ex ad Pand.* 39. th. 62. Jegg.

§. 993. Septimus modus tollendi obligationes est. PRAESCRIPTIO. L. 3. L. 4. C. de praescrip. 39. vel 40. annor. vid. infra Lib. 4. Tit. 12.

§. 994. Hi ergo sunt modi communes. PROPRII quibusdam contractibus sunt ACCEPTILATIO, & MUTVVS DISSENSVS. (§. 971.)

§. 995. Quum enim ex principiis Romanorum nihil esset tam naturale, quam eo genere quidquid dissolui, quo colligatum est, L. 35. L. 100. de reg. iur. consequebatur, vt verborum obligatio verbis tolleretur. L. 35. ff. de R. I. Nuda ergo remissio, seu pactum de non petendo, non ipso iure tollebat obligationem, sed tantum producebat exceptionem pacti conuenti, §. 3. Inst. de except. L. 7. §. 4. L. 27. §. 2. ff. de pact. At ipso iure perimebat acceptilatio obligationem stipulatione contractam. L. 1 ff. de accept.

§. 996.

Et differ-  
rentia  
ab aliis  
negotiiis

Præ-  
scriptio

Modi  
quibus-  
dam  
contrac-  
tibus  
proprii.  
Eorum  
funda-  
mentum

Acceptilatio. §. 996. Est ergo ACCEPTILATIO actus, quo interrogazione debitoris, & congrua creditoris responsione, obligatio per stipulationem \*) contracta dissoluitur. L. 1. ff. de acceptil. Formula: QVOD EGO TIBI PROMISI, HABESNE ACCEPTVM? HABEO ACCEPTVM. §. 1. Inst. h. t.

\*) Si obligatio re, consensu aut litteris contracta per novationem in verborum obligationem deducitur, eoque facto mediante acceptilatione tollitur: haec acceptilatio dicitur STIPULATIONE AQUILIANA. §. 2. Inst. h. t.

Vfus hodie- nus. §. 997. Enimvero has ambages numquam recipere maiores nostri. Quumque pacta inter gentes nostras semper obligationem perfectam produxerint: (§. 747. \*) hodie inter pactam de non petendo, & acceptilationem sollemnem nihil interesse, inter omnes constat.

Mutuos dissensus. §. 998. Alter modus proprius, MVTVVS DISSENSVS, (§. 994.) ad contractus consensu- jutos pertinet.

Quas obligationes soluat? §. 999. Est vero MVTVVS DISSENSVS contraria priori obligationi consensuali, nondum adimpletae, conuentio: vt, emimus, non emimus. §. ult. Inst. h. t. *in rem Augustini sur' dicitur h. t.*

Quando ei locus ut? §. 1000. Ex quo sequitur, I. vt contractus consensualis mutuo dissensu dissolui tantum possit re adhuc integra; d. §. ult. Inst. h. t. adeoque, II. si, re tradita & soluto pretio, aliud placeat contrahebentibus, non prior obligatio tollatur.

tatur, sed novus contractus ineatur. d. §. ult.  
Inst. eod.

§. 1001. Diximus (§. 970.) inter modos tollendi obligationes ope exceptionis esse restitutionem in integrum. De hac paulo plenius hic agendum. Est autem RESTITVTIO IN INTEGRVM in genere *reductio in statum pristinum a superiore facta*, & datur vel in causa CIVILI vel CRIMINALI. In causa criminali vel GRATIAE est, vel IVSTITIAE. L. 1. §. 10. D. de postul. Restitutio gratiae datur delinquentibus, damnatis ad poenam, ex mera indulgentia Principis; L. 1. §. 10. L. 27. D. de poen. restitutio iustitiae autem illis competit, quorum innocentia facta condemnatione demum probatur. L. 1. §. ult. D. de quaest.

Quid re-  
stitutio  
in int.  
& quo-  
duplex

*Wint. in in-  
f. §. 10. in  
in v. §. 10. in  
H. 10. §. 10.*

Quid  
Axiomata  
Causae

§. 1002. RESTITVTIO IN CAUSA CIVILI est rescissio negotii *stricto iure validi, per quod quis laesus est, iustam ob causam facta.* L. 3. D. de resc. in int. L. 2. C. in quib. caus. resc. non est. Haec aut ex ipsa LEGE CIVILI descendit, aut EDICTO PRAETORIS conceditur. Prioris exempla sunt in L. 33. D. de re iud. L. 31. D. de iure iur. L. 2. C. de resc. vend. L. 3. C. de iure reip.

Restitu-  
tio in  
causa ci-  
vili  
quid?

§. 1003. Praetoria restitutio duplex est. Vel etiam ex causa in edicto determinata datur, vel in clausula edicti generali nititur. Causae determinatae sunt METVS; DOLVS; MINOR AETAS;

Restitu-  
tio.  
Praeto-  
ria du-  
plex

AETAS;

AETAS; CAPITIS DEMINVTIO; ALIENATIO  
 IVDICII MVTANDI CAUSA FACTA, L. 1. D.  
 de in int. rest. De praecipuis hic agemus, re-  
 liquas reſeruabimus ad Digesta.

Actio  
 mata de  
 restit. in  
 int.

§. 1004. Restitutio ergo in integrum requirit  
 I. negotium stricto iure validum. In negotiis  
 per se nullis illa non est opus. L. 21. §. 3.  
 quod met. caus. L. 16. §. 1. D. de minor. II.  
 Non datur, nisi laeſis citra suam culpam. L. 7.  
 §. 1. D. de in int. rest. L. 16. D. quib. ex caus.  
 maior. Nec III. sine iusta causa, hinc non abs-  
 que praemissa causae cognitione. L. 3. L. 7. pr.  
 §. 1. D. eod. IV. Petenda est intra tempus legi-  
 titimum, quod iure nouo est quadriennium con-  
 tinuum, L. vit. C. de temp. in int. rest. excepta  
 restitutione ex capite doli, quae intra biennium  
 petenda. L. ult. C. de dolo, & metus, quae, si  
 simplum petimus, intra XXX. annos peti po-  
 test. L. 14. §. 1. D. quod met. caus. V. Ef-  
 fectus restitutionis petitae est, quod pendente  
 cognitione omnia in suo statu manere debeant;  
 L. vn. C. in int. rest. post. ne quid nov. fiat. L.  
 42. D. de minor. L. 23. C. de transact. impe-  
 tratae, quod omnia in pristinum statum redu-  
 cantur; vt restitutus nec damnum sentiat, nec  
 lucrum faciat. L. 24. §. 4. D. de minor. L. 39.  
 §. 1. D. de minor. C. 1. X. de in int. rest.

Prima  
 causa re-  
 stitutio-

§. 1005. Prima causa restitutionis determina-  
 ta est METVS, (§. 1003.) quo mali futuri  
 auersatio intelligitur. Hic quaedam negotia,  
 velut



velut nuptias, manumissionem, auctoritatis tu- nis. me-  
 toriae interpositionem & promissionem dotis tus.  
 nulla reddit. L. 1. §. 1. D. de auct. tut. L. 9.  
 17. D. qui & a quibus manum. L. 21. §. 3.  
 quod met. L. 22. D. de rit. nupt. \*) Verum in  
 aliis contractibus metu extortis restitutione opus  
 est; cum stricto iure subsistant. L. 21. §. 5. D.  
 quod met. iunct. L. ult. §. 1. D. L. 3. 7. &  
 ult. Cod. eod. L. 85. D. de acquir. hered.

\*) Westenberg ad tit. Pand. quod met. caus.  
 §. 15.

§. 1006. Metus autem non alius restitutioni  
 locum facit, quam qui ex parte inferentis in-  
 iustus, h. e. sine iure illatus est, ex parte autem  
 eius, cui inferitur, iustus s. non vanus est, i. e.  
 talis qui in constantem virum cadit. L. 2. L. 3.  
 §. 1. L. 6. L. 21. pr. quod met. Huius modi  
 metu illato, restitutio in integrum locum ha-  
 bet, quae vel per modum exceptionis petitur,  
 vel actionis. Actio vel est prior illa & vetus,  
 quae per negotium metu extortum periit, a  
 Praetore autem restituitur; vel noua, quae dicitur  
 ACTIO QVOD METVS, & datur illi, qui  
 laesus est, eiusque heredi, aduersus eum, qui  
 metum intulit, & omnem rei metu extortae pos-  
 sessorem ad laesionem reparandam, & ea, quae  
 metu gesta sunt, in pristinum statum reducenda.  
 L. 9. L. 12. L. 14. L. 16. D. eod. Quodsi reus,  
 intra quadriennium conuentus arbitrio iudicis  
 rem non restituit: in quadruplum condemnatur.  
 §. 27. I. de act.

Metus  
 qualis  
 requira-  
 tur?

§. 1007.

Alterā  
causa,  
dolus.

§. 1007. DOLVS MALVS, quem supra iam definiuimus (§. 754.) altera restitutionis in integrum causa determinata est, (§. 1003.) & vel INCIDENS dicitur, vel DANS CAUSAM CONTRACTV. Dat causam contractui dolus, si quis ad contrahendum dolo inducitur, qui caeteroquin contracturus non fuisset, sive quod idem est, si rationem continet, cur contractus initus est. L. 7. pr. D. de dol. L. 16. §. 1. D. de min. L. 3. §. ult. D. pro soc. Incidens vero dolus est, cum quis sponte contrahens in ipso contractu decipitur. L. 11. §. 5. D. de act. emt. L. 22. L. 36. D. de V. O.

Effectus doli.

§. 1008. Quod ad effectum doli attinet: interest, vtrum dolus in negotio bonae fidei commissus sit, an in contractu stricti iuris. I. Bonae fidei negotia ob dolum, qui causam dedit contractui, ipso iure nulla sunt. L. 7. pr. D. de dolo mal. L. 16. §. 1. D. de minor. Si dolus autem inciderit, salvo negotio agendum est ad id, quod interest. L. 12. pr. de iure dot. Stricti iuris contractus validi sunt, siue dolus illis causam dederit, siue inciderit. Praetor autem, aequitate motus, restitutionem in integrum promittit deceptis L. 1. §. 1. D. de dol. nec exceptionem solum doli concedit, sed ACTIONEM quoque DE DOLO, (modo laesio non sit modica L. 10. de dolo) quae datur decepto eiusque heredi, aduersus decipientem, ad rem dolo amissam cum omni causa restituendam, &  
famola

S, quem supra  
ra refutatio in  
est. (§. 109.) de  
ANS CAUSAM OR.

tractum dolo, si  
citur, qui rero  
llet, sine conditio  
cur contractus rita

L. 16. §. 1. D. de  
ro §. 1. Irudens ve  
te contrahens in  
L. 3. D. de act. in  
0.

frum doli atque  
egatio bonae fidei  
tu doli in §. 1. D. de  
qui casum dedit  
funt. L. 1. §. 1. D. de

D. de minor. Si dolo  
negotio agendum  
§. 1. de iure doli  
si fuit, sine dolo

vident. Praeter am  
tionem in integritate  
L. D. de act. de cap

cedit, sed ACTIOEM  
modo habet, non de  
que datur iure  
discrepantes, et rita  
causa rigitur, de  
talis

385.

ad §. 1009.

Minor restitutus etiam usuras  
ejus pecuniae, quae caruit, petere  
potest. l. 17. §. 3. de usuris.  
Muller prompt-juris loco cit: voce  
restitutio ex capite aetatis N. 31.

ad §. 1010.

Restitutio in integrum ex capite  
absentiae etiam contra bono  
fidei possessores locum habet.  
l. 1. §. pr. ex quibus causis Maj.  
Muller l. c. voce restitutio in  
integrum ob absentiam N. 9.

famosa est. L. 1. §. 4. D. cod. L. 1. D. de his qui not. inf.

§. 1009. Tertia denique causa restitutionis in integrum est MINOR AETAS (§. 1003.) L. 1. §. 1. D. de minor. Restituuntur enim minores, siue puberes, siue impuberes sint; L. pen. D. cod. siue filiifamilias. siue patres; L. 3. §. 4. D. cod. in quibuscumque negotiis, in quibus laesi sunt; licet tutoris auctoritas, curatorisue consensus interuenerit, t. t. Cod. si tutor vel cur. interv. L. ult. C. si adv. rem iud. vel decretum magistratus interpositum fuerit, L. 11. C. de praed. Et al. reb. min. contra laedentes, eorumque heredes, L. 14. D. de minor. eo effectu, ut minor omnia per laesionem ablata recipiat, L. 27. §. 2. D. eod. id autem, ex quo locupletior est, alteri restituat. L. 7. §. 5. L. 24. §. 4. eod.

§. 1010. Ex clausula generali restituuntur omnes, qui sine culpa sua laesi sunt (§. 1003.) L. 1. §. 1. D. ex quib. caus. maior. Huc pertinent: I. qui laesionem passi sunt per absentiam suam aut aduersarii L. 1. cit. vnde ACTIO RE-SCISSORIA descendit. (§. 407.) II. per factum procuratoris aut aduocati L. 26. §. 9. L. 39. D. eod. L. 10. C. de procurat. III. Errore iuris aut facti excusabili L. 2. D. de in int. re sit. IV. Casu inopinato aut morbo fontico impediti, L. 1. §. 9. D. de itin. act. priv. L. 35. D. de S. P. R. & quae sunt rel. Modo lex prohibitiua non obstat. L. 1. §. 1. ex quib. caus. L. 28. §. 2. D. eod.

De resti-  
tutione  
ex clau-  
sula ge-  
nerali.